T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FAKÜLTE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL DAVRANIŞ VE FİNANSAL TUTUM DÜZEYLERİ: TRAKYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

SERKAN MEYDAN

1168207160

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Batuhan GÜVEMLİ

EDİRNE, 2019

Tezin Adı: Fakülte Öğrencilerinin Finansal Davranış ve Finansal Tutum Düzeyleri: Trakya Üniversitesi Örneği

Hazırlayan: Serkan MEYDAN

ÖZET

Bu çalışma, 2017-2018 akademik yılında Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan 400 lisans öğrencisinin finansal davranış ve finansal tutumları ile sosyo-ekonomik, demografik ve tanımlayıcı özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyma amacını taşımaktadır. Finansal davranış değişkeni ile sosyo-ekonomik, demografik ve tanımlayıcı değişkenleri olan, yaş, arasında istatiksel farklılık bulunmuş, cinsiyet, bölüm, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi ve aylık ortalama gelir değişkenleri arasında ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yine, finansal tutum değişkeni ile (ölçek) sosyo-ekonomik, demografik ve tanımlayıcı değişkenleri olan, yaş, cinsiyet, bölüm, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi ve aileye ait aylık ortalama gelir değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bunlara karşın, finansal davranış ile finansal tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Finansal Davranış, Finansal Tutum, Finansal Farkındalık, Finansal Yeterlilik

Title of Thesis: Financial Behavior and Financial Attitude Levels of Faculty Students: The Case of Trakya University

Prepared by: Serkan MEYDAN

ABSTRACT

This study investigates the financial attitudes and behaviors of 400 undergraduate students at Trakya University by applying a survey during the 2017-2018 academic year. Findings indicate that there is statistical difference between the financial behavior variable and socio-economic, demographic and descriptive variables. However, no meaningful relationship was found between gender, department, education level of mother and father, and the monthly income of the students. There is statistically meaningful relationship between financial attitude and financial behavior. Due to the high levels of awareness towards financial attitude and behavior, it is appropriate to assert that students are conscious about the nature of money but yet unable to save a significant amount.

Key Words: Financial Behavior, Financial Attitude, Financial Awareness, Financial Capability.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmamın hazırlanma süreci boyunca bana yol gösteren bilgi, ilgi ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Batuhan GÜVEMLİ'ye sonsuz teşekkür ederim.

Yine desteğini her daim hissettiğim değerli hocam ve Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Kıymet ÇALIYURT'a, çalışmamı değerlendiren, görüşme sorularıma cevap alabildiğim, yol gösterici düzeltmeleri ile Prof. Dr. Fatma LORCU'ya, Prof. Dr. Süleyman Gökhan GÜNAY'a ve Prof. Dr. Adil OĞUZHAN'a en içten dileklerimle teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, çalışmam boyunca bana destek olan sevgili eşim Gönül MEYDAN ile biricik oğlum Ömer Faruk MEYDAN'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET……I

ABSTRACT……II

TEŞEKKÜR……..III

İÇİNDEKİLER……IV

TABLOLAR…..……..……..……...VII

GRAFİKLER…….……..……IX

KISALTMALAR……..…….……X

GİRİŞ……..……1

BİRİNCİ BÖLÜM……..……4

FİNANSAL DAVRANIŞ VE FİNANSAL TUTUM KAVRAMI…...…..……4

1.1.Finansal Davranış…….……..…….4

1.2.Finansal Tutum…….…….…….……...….6

1.3.Finansal Davranış ve Finansal Tutum İlişkisi……...….……..……...9

1.4.Finansal Davranış ve Finansal Tutumun Unsurları……..……....11

1.4.1. Temel Para Bilgisi……..……..……..…..……..…12

1.4.2. Para İdaresi ve Bütçe Planlama……..…...…….……..……..…12

1.4.3. Tasarruf ve Yatırım……..…...…….…….…….……14

1.4.4. Harcama ve Borçlanma…….……...…….……..…21

1.5.Finansal Davranış ve Finansal Tutumun Önemi ……...……...…...25

İKİNCİ BÖLÜM.……...……..27

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI……...27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM……...30

ÖĞRENCİLERİN FİNANSAL DAVRANIŞ VE FİNANSAL TUTUM DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI…..……...30

3.1.Araştırmanın Amacı…..……..…….....……..30

3.2.Araştırmanın Önemi…..……...…….…..…..33

3.3.Araştırmanın Sınırlılıkları..……...……...……..37

3.4.Araştırmanın Evren ve Örneklemi……37

3.5.Veri Toplama Yöntem ve Araçları……...43

3.6.Veri Çözüm ve Yorumlama……..44

3.7.Araştırmanın Hipotezleri……..45

3.7.1. Finansal Davranış Alt Hipotezleri…..……..…..…….…….……..46

3.7.2. Finansal Tutum Alt Hipotezleri…..……..……...……46

3.8. Bulgular…..……...…….....……..…47

3.8.1. Sosyo-Ekonomik, Demografik ve Tanımlayıcı Bulgular……...……47

3.8.2.Finansal Davranışlara İlişkin Bulgular…….....……...……..57

3.8.2.1. Kredi Kartı Kullanım Davranışlarına İlişkin Bulgular..……..…....57

3.8.2.2. Tasarruf Davranışlarına İlişkin Bulgular……..……..…..…..…61

3.8.2.3. Finansal Davranış Ölçek Ortalamaları…..……..…..……..……...62

3.8.3. Finansal Tutumlara İlişkin Bulgular……....……..…..…...……..66

3.8.3.1. Finansal Tutum Ölçek Ortalamaları……..….…….……66

3.8.4. Finansal Davranışlar İle Kategorik Değişkenlerin Ortalaması…….....…...69

3.8.4.1 Yaşa Göre Finansal Davranış Ortalaması…....……..……..…..70

3.8.4.2. Cinsiyete Göre Finansal Davranış Ortalaması……..……..70

3.8.4.3. Öğrenim Görülen Bölüme Göre Finansal Davranış Ortalaması……72

3.8.4.4. Anne Öğrenim Düzeyine Göre Finansal Davranış Ortalaması……...72

3.8.4.5. Baba Öğrenim Düzeyine Göre Finansal Davranış Ortalaması……....73

3.8.4.6. Aylık Gelir Miktarına Göre Finansal Davranış Ortalaması……...….74

3.8.5. Finansal Tutumlar İle Kategorik Değişkenlerin Ortalaması…….……...75

3.8.5.1.Yaşa Göre Finansal Tutum Ortalaması……..……..…….…...75

3.8.5.2. Cinsiyete Göre Finansal Tutum Ortalaması……..……...……...76

3.8.5.3. Öğrenim Görülen Bölüme Göre Finansal Tutum Ortalaması……..77

3.8.5.4. Anne Öğrenim Düzeyine Göre Finansal Tutum Ortalaması……..…..78

3.8.5.5. Baba Öğrenim Düzeyine Göre Finansal Tutum Ortalaması…….…..….79

3.8.5.6. Aylık Gelir Miktarına Göre Finansal Tutum Ortalaması..……....80

3.8.6. Finansal Davranış İle Finansal Tutum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi…….81

3.8.6.1. Finansal Davranış İle Finansal Tutum İlişkisinin Korelasyon Analizi……..……...81

3.8.6.2. Finansal Davranış İle Finansal Tutum İlişkisinin Regresyon Analizi……....82

3.8.7. Hipotezlerin Sonuçları……..……...…….……..82

SONUÇ VE ÖNERİLER……..87

KAYNAKÇA…….91

EKLER……100

TABLOLAR

Tablo 1. Finansal Davranış Skoru…...……6

Tablo 2. Finansal Tutum Skoru…...…….8

Tablo 3. Bireysel Kredi ve Kredi Kartını Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı…..……..…24

Tablo 4. Bireysel Kredi ve Kredi Kartı Borcu Devam Eden Gerçek Kişi…..……25

Tablo 5. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Bölümlere Göre Dağılımı……..39

Tablo 6. Örneklem Hacmini Oluşturan Bölümler ve Bu Bölümlerden Araştırmaya Katılacak Olan Öğrenci Sayısı…..……...42

Tablo 7. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Yaş)…..……..….47

Tablo 8. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Cinsiyet) …..…..48

Tablo 9. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Sınıf)…..…….48

Tablo 10. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Bölüm)…..…..…49

Tablo 11. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Anne Öğrenim Düzeyi)…..……...49

Tablo 12. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Baba Öğrenim Düzeyi)……..…..……...……..50

Tablo 13. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Aylık Ortalama Gelir)……...……..……..50

Tablo 14. Öğrenim Görülen Bölümlerde Alınan Finans, Para Yönetimi, Muhasebe ve Ekonomi İle İlgili Derslerin Dağılımı…..……...52

Tablo 15. Öğrenim Görülen Bölümlerin Cinsiyete Göre Dağılımının Çapraz Tablo İle İncelenmesi…..…….....54

Tablo 16. Öğrenim Görülen Bölümler İle Anneye Ait Öğrenim Düzeyinin Çapraz Tablo İle İncelenmesi…..……..…….…….....55

Tablo 17. Öğrenim Görülen Bölümler İle Babaya Ait Öğrenim Düzeyinin Çapraz Tablo İle İncelenmesi……...……..…….……....56

Tablo 18. Kredi Kartı Sahiplik Durumuna İlişkin Dağılım…….……..57

Tablo 19. Kredi Kartını İlk Edinme Zamanına İlişkin Dağılım…….……..……..58

Tablo 20. Kredi Kartını Ödeme Şekillerine İlişkin Dağılım…..…….59

Tablo 21. Kredi Kartını Ödeme Zamanına İlişkin Dağılım…..…….…….60

Tablo 22. Borç Karşısında Endişeli Olmalarına İlişkin Dağılım…….…..60

Tablo 23. Tasarruf ve Yatırımlarına İlişkin Dağılım…….……61

Tablo 24. Finansal Davranış Ölçek Sorularına Ait Cevap Dağılımları……..63

Tablo 25. Finansal Davranış Ölçeği Puan Ortalaması……..…….65

Tablo 26. Finansal Tutum Ölçek Maddeleri İle İlgili Cevap Dağılımları……..……67

Tablo 27. Finansal Tutum Ölçeğini Puan Ortalamaları…….…69

Tablo 28. Finansal Davranış Puanlarının Yaşa Göre Analizi……...…….……71

Tablo 29. Finansal Davranış Puanlarının Cinsiyete Göre Analizi…….……71

Tablo 30. Finansal Davranış Puanlarının Bölümlere Göre Analizi……...…72

Tablo 31. Finansal Davranış Puanlarının Anne Öğrenim Düzeyine Göre Analizi…….73

Tablo 32. Finansal Davranış Puanlarının Baba Öğrenim Düzeyine Göre Analizi…….74

Tablo 33. Finansal Davranış Puan Ortalamalarının Aylık Toplam Aile Gelir Miktarına Göre Analizi……..……...…….…….74

Tablo 34. Finansal Tutum Ortalamalarının Yaşa Göre Analizi…...……..76

Tablo 35. Finansal Tutum Ortalamalarının Cinsiyete Göre Analizi……..77

Tablo 36. Finansal Tutum Ortalamalarının Bölümlere Göre Analizi……77

Tablo 37. Finansal Tutum Ortalamalarının Anne Öğrenim Düzeyine Göre Analizi…….78

Tablo 38. Finansal Tutum Ortalamalarının Baba Öğrenim Düzeyine Göre Analizi……..……...……79

Tablo 39. Finansal Tutum Ortalamalarının Aylık Toplam Gelir Miktarına Göre Analizi……...……...……...80

Tablo 40. Finansal Davranış ve Finansal Tutum Düzeyi Arasındaki İlişkinin Analizi…….81

Tablo 41. Finansal Tutumların Finansal Davranışlar Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi…….82

Tablo 42. Araştırmanın Hipotez Testlerine İlişkin Sonuçlar..…...……83

GRAFİKLER

Grafik 1: ING Bank Tasarruf Araçları…….…….17

Grafik 2: ING Bank ve Sabancı Üniversitesi'nin Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması, Tasarruf Yapma Eğilimin Nedenleri..……..……..19

Grafik 3: ING Bank ve Sabancı Üniversitesi'nin Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması, Tasarruf Yapamama Nedenleri…….……..……...20

KISALTMALAR

BDDK : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

DK : Değişim Katsayısı

FİNDEX : Dünya Bankası Küresel Katılım

FOE : Finansal Okuryazarlık ve Erişim

İİBF : İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İNG BANK : International Netherlands Group Bank

OECD : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

PISA : Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı

SPK : Sermaye Piyasası Kurulu

SPSS : Statistical Package for the Social Sciences

TBB : Türkiye Bankalar Birliği

TCMB : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TDK : Türk Dil Kurumu

TEB : Türkiye Ekonomi Bankası

T.Ü. : Trakya Üniversitesi

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Küreselleşen dünyada karmaşık bir hale gelen finans sistemine karşı bireylerin daha fazla finansal bilgi konusunda yetkin olması ve finansal becerilerini geliştirmesi gerekmektedir. Finansal yeterliliğe sahip bireyler, daha fazla tasarruf yapıp, bu tasarruflarını ileride müşkül zamanlarında kullanmak suretiyle olası finansal riskleri ortadan kaldırabileceklerdir (Barmaki, 2015: 4). Grohmann (2018)'e göre dünyanın gelişmesiyle birlikte hızla karmaşıklaşan finansal ürünlerin daha akılcı kullanılması için bireylerin belirli bir finansal birikime ve anlayışa sahip olması gerekebilir (Grohmann, 2018: 129).

Dünya üzerinde yaşayan ve belli bir mali birikime sahip olan bazı bireyler son yıllarda kişisel mali refahlarını koruma anlamında daha fazla sorumluluk almaya başlamışlardır (Stolper ve Walter, 2017: 582). Böylelikle bireyler, gerek tasarruf yaparak bu sayede ileri ki yaşamlarını finansal anlamda garanti altına almaya, gerekse emeklilikleri için gerekli finansal ortamı oluşturmaya başlamışlardır.

Çoğu ülkede finansal davranışları olumlu yönde etkileyecek daha etkin müdahalelerin tasarlanması ve uygulanması ile ilgili çalışmalar hız kazanmaktadır. Bu uygulamalar finansal eğitim programları olarak kendini göstermektedir. Finansal eğitim programları ile genellikle akıllı kredi kullanımını, aşırı borçtan kaçındırmaya ve iflası önlemeye, bunların yanısıra bireysel emekliliği ve bazı tasarruf tedbirlerine özendirme gibi finansal davranış bilincinin yerleştirilmesine çalışılmaktadır

Bir toplumda yer alan bireylerin finansal faaliyetleri sadece ekonomik değişkenlerden ibaret olmayıp, bu faaliyetlerin aynı zamanda psikolojik, sosyo-kültürel ve toplumsal boyutu da bulunmaktadır. Söz konusu boyutun görmezden gelinmesi durumunda, o topluma ait sosyal sermayenin ve hatta fiziki sermayenin azalması söz konusu olabilmektedir (Denk vd., 2018: 189).

Toplumsal refahın sağlanmasına direkt etkisi olan finansal refah finansal tutum ve davranışların düzeyinin yüksek oluşuna ve bunların davranışlara uyumuna

bağlı olabilecektir. Finansal tutum ve davranış düzeyindeki düşüklük ise toplumsal refahı azaltıcı etkiye sahiptir.

Finansal tutum ve davranış düzeyindeki düşüklük, sosyo-ekonomik ve demografik özelliklere göre belirlenmektedir. Örneğin ileri ki yaşlarda finansal tutum ve davranış düzeyinin azaldığı ya da kadınların erkeklere nazaran finansal tutum ve davranış düzeylerinin düşük olduğu yapılan araştırmalarda görülmüştür (Lusardi ve Mitchell, 2008: 8). Bu nedenle, sadece yatırımcıları değil, gençleri ve hatta çocukları dahil toplumun tüm kesimini (Doğanay ve Ünal, 2008: 338) ilgilendiren bir konu olması nedeniyle finansal tutum ve finansal davranışların düzeyinin arttırılması önemli bir konudur.

Bu bağlamda finans konusu sadece finansal kurumlar ve bu kurumlara bağlı finans alanında uzman kişilerin ilgilendiği bir konu olmaktan ziyade, aileleri, öğrencileri, tüketicileri ve eğitimcileri dahil toplumun tüm bireylerini ilgilendiren bir konudur (Cude vd., 2006: 102). Finansal konularda bilgi sahibi olmak, doğru finansal kararlar alabilmek ve alınan bu kararları doğru uygulayabilmek, çocukluktan beri başlayan, iş hayatında ve emeklilikte, kısacası bir ömür boyu devam eden, harcama, yatırım ve tasarruf gibi faaliyetler sürecidir. Özellikle günümüzün karmaşık finans sistemiyle yüzleşmek zorunda kalan genç tüketicilerin, yaşamlarının erken dönemlerinde yapacakları finansal hataları kendilerine maliyetli bir yaşam koşulu getirebilir (Lusardi vd., 2009: 3). Bu nedenle bu çalışma, geleceğin toplumunun lokomotif bireyi konumundaki gençlerin finansal davranış ve tutumlarının hangi düzeyde olduğunun ve bu tutum ve davranışların onların yaşam koşullarını maddi anlamda ne derece etkileyeceğinin araştırılması bağlamında yapılmış bir çalışma niteliğindedir.

Çalışma üç bölümden oluşmakta olup, araştırmanın kapsam ve konusu içerisinde yer alan kavram, tanım ve açıklamalara değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde literatür kısmı irdelenerek, araştırma ile ilgili gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında yapılan çalışmalara değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise araştırmanın amaç ve önemine, araştırmanın yöntemine, araştırma ile ilgili bulgulara ve bulguların analiz edilerek yorumlanmasına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL AÇIDAN FİNANSAL DAVRANIŞ VE FİNANSAL TUTUM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın kapsam ve konusu içerisinde yer almakta olan finansal davranış ve finansal tutum kavramlarına değinilmiştir.

1.1. Finansal Davranış

Finansal davranış, mali durumdan haberdar olmayı, alışveriş, harcama v.s. yaparken daha dikkatli davranmayı, tasarruf ve yatırım gibi ileriye dönük olumlu kararları verebilmeyi, borç ve kredi hususunu çok iyi değerlendirmeyi ve tüm bu davranışları iyi yönetebilmeyi ifade etmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 589). Er ve diğerleri, bireylerin finansal davranışlarının; yatırım, ödünç alıp-verme, tasarruf, sigortalama ve gelir-gider eşleştirmesi gibi faaliyetleri kapsadığını belirtmektedir (Er v.d., 2014: 115).

Xiao (2006) söz konusu kavramı, "*paranın nasıl harcanacağına yönelik plan yapmak, harcanan paranın hesabını yazılı olarak tutmak, sabit giderlerini gözden geçirmek, yazılı bütçe oluşturmak*" şeklinde ifade etmiştir (Er v.d., 2014: 115).

Finansal davranış, finansal piyasalardaki davranışları içermektedir. Gudmunson ve Dones (2011), iki genel finansal davranış türünü tanımlamışlardır. Bunlardan ilki, kazanma, kaybetme, harcama ve hediye etme gibi zamana bağlı olan eylemleri temsil eden davranışları içermektedir. Diğeri ise, finansal işlemlerden ziyade, finansal davranış süreçlerini içermektedir. Bu tür finansal davranışlar nakit yönetimi, kredi yönetimi, sermaye birikimi ve emeklilik ile ilgili olan davranışlar şeklinde ele alınmaktadır (Aktaran, Jorgensen v.d., 2017: 57).

Yii Shih ve Chen Ke (2014)'e göre, tüketicilerin para ile ilgili tutumları ve finansal okuryazarlık durumları finansal davranışlarının belirleyici konumundadır. Bununla birlikte, finansal kararların karmaşık bir yapıda yer alan dinamik bir değerlendirme süreci olduğu görüşü hakimdir (Yii Shih ve Chen Ke, 2014: 218).

Bireyler, finansal davranış ve finansal tutum düzeylerine bağlı olarak, arzu edilen finansal kararlar alabildiği gibi, birtakım olumsuz finansal kararları da alabilmektedirler. Örneğin, birikim yapıp, bu birikimini ileride gereksinim olduğunda kullanan bireyler olduğu gibi, bunun yerine gereksiz bir sürü harcamayla mali savurganlık yapıp, bunun yanısıra birtakım mali sorumluluklarını yerine getirmeyen, mesela faturalarını zamanında ödemeyen bireyler de olabilmektedir. (Strömback vd., 2017: 30).

Bireyler, sadece çalışırken değil, emekli olduktan sonrada ekonomik anlamda güvence sağlamak için kendi varlıklarını ve kişisel gelirlerini verimli bir şekilde kullanmak isteyebilirler. Yaşlı nüfusun kademeli olarak artması, daha uzun bir yaşam beklentisiyle birlikte, iyi planlanmış kişisel finansal planlamanın gerekliliğine ve önemine işaret edilmektedir. Bununla birlikte, kişisel finansal planlamanın ne kadar önemli olduğu konusunda gerekli ve kapsamlı kanıtları bireylere ulaştırmada çok az çaba gösterilmiştir (Lai ve Tan, 2009:100).

Ülkemiz tüketicilerine ait finansal davranış düzeylerinin belirlenmesi amacıyla, 2017 Yılında beşincisi düzenlenen Türkiye'de Finansal Okuryazarlık ve Erişim (FOE) araştırması yapılmıştır. Türk Ekonomi Bankası (TEB) ile Boğaziçi Üniversitesi ortaklığında yapılan araştırma, Türkiye genelinde 18 yaş üstünü kapsayan 1510 katılımcıya yüz yüze yapılan anket yöntemiyle uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ülkemizin finansal davranış düzeyini yansıtan finansal davranış skoru hesaplanmıştır. Finansal davranış skoru hesaplamasında satın alırken düşünmeyi, bütçe hesabı yapmayı, fatura ödeme davranışını ve tasarruf gibi ileriye dönük davranışlar göz önünde bulundurulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre hesaplanan finansal davranış skoru Tablo 1'de gösterilmektedir (https://www.teb.com.tr, 2017: 3);

Tablo 1: Finansal Davranış Skoru

Yıllar	Ortalama	Medyan	Standart Sapma
2013	21,6	23,0	9,4
2014	25,4	27,0	8,1
2015	24,0	23,0	8,9
2016	25,1	27,0	8,8
2017	25,7	27,0	8,3

Kaynak: TEB ve Boğaziçi Üniversitesi Analitik ve İşgörü Merkezi, Türkiye'de Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, https://www.teb.com.tr 2017: 3

Tablo 1'e göre 2015 yılındaki aritmetik ortalama değerinin medyan değerinden büyük olması durumu bu yıla ait finansal davranış skorunun düşük olduğu olduğu anlamına gelmektedir.

1.2. Finansal Tutum

Latince kökenli olup "harekete hazır" anlamına gelen tutum (Tavşancıl, 2006: 65), TDK'ya göre de, izlenen yol, tavır, bakış veya belli bir algılama biçimi olarak yer adlandırılmaktadır (http://tdk.gov.tr).

İnceoğlu (2010)'na göre tutum birey olay ya da durum karşısında davranışa geçmeden bir önceki adımıdır (Aktaran, Sarıgül, 2015: 201).

Tüm bu tanımlar ışığında tutum, davranışların tetikleyicisi olan ve onlarla uyumlu olduğu düşünülen, doğuştan gelmeyip sonradan kazanılan ve belirli bir süre devamlılık gösteren olgu olarak nitelendirilebilir. Bundan hareketle finansal tutumun, finansal konulara, finansal ürün ve hizmetlere karşı bakış açısını ve bunlarla ilgili tavırları ifade ettiği söylenebilir.

Finansal tutum, bireylerin geleceği düşünmek suretiyle parayı dikkatli ve idareli harcama, harcamalardan kalan kısmını ise tasarruf yapma şeklindeki finansal davranışları harekete hazır hale getiren düşünce ve tavırları olarak açıklanmaktadır (Gönen ve Özmete, 2007: 58). Bireylerin finansal davranışlara yönelik bu tavırları olumlu olabildiği gibi olumsuz da olabilmektedir. Finansal faaliyetlere karşı olumlu tutumlar bireyin finansal anlamda başarılı olmasını sağlarken, olumsuz tutumlar onu finansal anlamda zora sokabilir (Onur ve Nazik, 2014: 91).

Finansal davranışların olgun durağan hali olarak ifade edilen finansal tutumlar, bireylerin finansal davranışlarına yön verip, onların mali anlamdaki isteklerini belirlemektedir. Ayrıca, finansal sosyalleşmenin sağlanması da mali davranışlara bağlı olacak, süreç olarak özellikle genç yetişkin bireylerin ergenlik dönemlerinde oluşan mali sosyalleşme durumu, yetişkinlik dönemlerinde araştırma ve konsolidasyon olarak kendini gösterecek, nihayetinde finansal tutum ve davranışlar olarak devam edecektir (Watson ve Barber, 2017: 239). Bireylerin sahip olduğu finansal tutumlar, onların gelecekteki finansal davranışlarına ve bu davranışlarıyla ilgili iyilik hallerinin (well-being) oluşması sağlanacaktır (Onur ve Nazik, 2014: 91).

Türk Ekonomi Bankası (TEB) ile Boğaziçi Üniversitesi ortaklığında 2017 Yılında beşincisi düzenlenen ve amacı ülkemiz tüketicilerine ait finansal tutum düzeyinin belirlenmesi olan araştırmada, finansal tutum düzeyini yansıtan finansal davranış skoru hesaplanmıştır. Finansal tutum skoru hesaplamasında tüketicilerin kısa vadeli istekleri ile uzun vadeli planlamalarına ilişkin tavırları göz önünde bulundurulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre hesaplanan finansal tutum skoru Tablo 2'de gösterilmektedir (https://www.teb.com.tr 2017: 3).

Tablo 2: Finansal Tutum Skoru

Yıllar	Ortalama	Medyan	Standart Sapma
2013	15,5	15,0	4,4
2014	14,1	14,0	4,0
2015	15,0	15,0	4,2
2016	14,6	15,0	3,8
2017	14,2	14,0	3,6

Kaynak: TEB ve Boğaziçi Üniversitesi Analitik ve İşgörü Merkezi, Türkiye'de Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi, https://www.teb.com.tr 2017: 3

Tablo 2'de yer alan değerlere göre, özellikle 14,6 ortalama ve 15,0 medyan değerleri gözönüne alındığında, ortalamanın medyan değerinden küçük olması nedeniyle bu değerlerin olduğu yıl olan 2016 yılının finansal tutum skorunun yüksek olduğu düşünülebilir.

Bireylerin finansal tutum oluşumu, onların doğuştan kazandığı bir kavram olduğu kadar, finansal kavramlarla olan serüveni ve eğitimiyle de alakalıdır. Hıra (1997), genç bireylerin para ile ilgili tutumlarının aileleri vasıtasıyla oluştuğu, gençlik dönemlerinde ise yakın arkadaşlarından edindiği tutum ve davranışlar sonucu şekillendiği, bu tutum ve davranışların ileride finansal davranış kararlarını etkilediği görüşünü taşımaktadır (Hıra, 1997: 271). Kişilik olarak olumlu finansal davranışlar sergileyen, örneğin savurgan olmayıp birikim yapan, günü birlik hareket etmeyip geleceği düşünen bireyler olabileceği gibi, gelecekte sahip olacağı ürün ya da hizmeti şimdiden elde etmek için hiç düşünmeden kolayca kredi çeken veya kazandığını hiç düşünmeden hemen harcayan bireylerde bulunmaktadır. Gökmen'e (2012) göre bu şekilde hatalı finansal davranışların finansal eğitimle değiştirilmesi mümkün olabilmektedir (Aktaran, Eskici, 2014: 5).

Diğer taraftan bazı bireylerin finansal anlamda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmasına rağmen bunu davranışlarını yansıtmadıkları yapılan birtakım çalışmalarda görülmüştür. Bu durumun sebebinin bireyin kişiliğinden kaynaklanabileceği gibi

kendine ait demografik ve sosyal yapıdan da kaynaklandığı savunulmuştur (Sarıgül, 2014: 54).

1.3. Finansal Davranış ve Finansal Tutum İlişkisi

Dünya Bankası finansal davranış ve finansal tutumları finansal okuryazarlığın bileşenleri olarak nitelendirmekte olup, finansal okuryazarlığın bilgiden beceriye, beceriden tutuma ve son olarak tutumdan davranışa doğru giden bir süreç olduğunu düşünmektedir (Sarıgül, 2015: 201).

Finansal davranışların oluşması finansal tutuma bağlı olduğu, kısacası tutumların davranışın tetikleyicisi olduğu düşünülmektedir (Tavşancıl, 2006: 85). Bununla birlikte, tutumların davranışı ne derece etkilediğinin bilinmesi de bazı araştırmacılar için son derece önemsenmiş, onları bu konuyla ilgili çeşitli araştırmalar yapmaya itmiştir.

Tavşancıl (2006)'ya göre, tutum ile davranış uyumlu hareket etmekte, dolayısıyla tutumun bilinmesi ona bağlı davranışın bilinmesini kolaylaştırabilmektedir (Tavşancıl, 2006: 86). Öyle ki, Kelley ve Mirer (1974) tutum ile davranışların uyumlu olduğu görüşünü vurgulayan çalışmalarında, bireylerin özellikle oy verme ile ilgili tutumlarının davranışa dönüştüğünde bire-bir örtüştüğünü tespit etmişlerdir (Aktaran, Tavşancıl, 2006: 86). Buna benzer bir ifadeyle, özellikle Türkiye'de yapılan son on yılın seçimleri ile ilgili olarak, seçim öncesinde yapılan anket sonuçları ile seçim sonuçlarının çok yakın çıkması, Kelley ve Mirer (1974)'ün çalışmalarını destekler niteliktedir.

Diğer taraftan, tutumun davranışlarla uyumlu olmadığı görüşünü yansıtan çalışmalarda bulunmaktadır. La Piere tarafından yapılan bir araştırmada, uyumun farklı, eylemin yani davranışın farklı hareket ettiği görülmüştür. La Piere araştırmasında, Çinli bir karı-koca ile 64 otel ve 184 lokantayı ziyaret etmiş ve bunlardan üçü hariç diğerlerinin hepsinde kabul görmüşlerdir. Daha sonra ziyaret ettiği otel ve lokantaların hepsine birer mektup yazıp, Çinli misafir kabul edip

etmeyeceklerini sormuş ve cevapların tamamına yakınının (% 92'si) lokanta veya otellerine Çinli kabul etmeyecekleri bilgisini almıştır. Sonuç olarak, olumlu davranışların ve olumsuz tutumların görüldüğü bu araştırmada, tutum ve davranışların bazen uyumlu olmadığı da görülebilir (Tavşancıl, 2006: 86).

Finansal davranış ile finansal tutumların uyumlu olmadığı, Türk Ekonomi Bankası ile Boğaziçi Üniversitesi'nin, OECD tarafından hazırlanan ve 4 farklı kıtadan 14 ülkeyi temsil eden anket çalışmasını referans alarak ortaklaşa hazırladığı çalışması olan "Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi"nin sonuçlarında da görülebilir. Çalışmada, Türkiye finansal davranış düzeyi olarak bu 14 ülke arasında 14. sırada iken, finansal tutum düzeyine göre ise 7. sırada yer almaktadır (Kılıç vd., 2015: 132).

Tutum ve davranışların tutarsızlığı ile ilgili çeşitli nedenler bulunabilmektedir. Bunlar (Tavşancıl, 2006: 88);

- **Çevresel Etkenler**: Tutumun etkisini çevre baskısı nedeniyle yitirmesi ve bunun sonucunda davranışa farklı yansımasına sebep olmasıdır.
- **Tutum Dışı Etkenler**: Tutum ölçme tekniklerinin tepkiyi engellemesidir.
- **Ölçme Hatası:** Diğer bir kısıtlayıcı neden olan ölçme hatası, tutum ile davranış arasındaki ilişkinin yeterinde anlaşılmamasından kaynaklanmaktadır.

Buna göre, finansal tutum ile finansal davranış ilişkisi ele alınacak olursa aynı durumun bu iki olgu üzerinde de görüleceği açıktır. Yani finansal tutumun finansal davranışla uyumlu olduğu anlarda olabilir, tam tersi farklı olduğu durumda olabilmektedir.

Özellikle, yukarıda bahsedilen çevresel etkenler sebebiyle finansal tutum ile finansal davranış uyuşmadığı görülebilir. Örneğin, birey bir taraftan olumsuz finansal tutuma sahipken çevre baskısı nedeniyle bu tutumunu gizlemiş yani olumlu finansal

tutum sergilemiş gibi gözükse de, finansal davranışlarındaki farklılık nedeniyle bu durum er geç anlaşılabilir.

Genç yetişkin bireylerde finansal davranışların ortaya çıkma eğilimi onların finansal tutum düzeylerine bağlı olacaktır. Genç yetişkin bireylerde finansal anlamda bağımsızlığın ve rahatlığın sağlanması, bütçeleme, tasarruf ve takip harcamaları gibi sağlıklı finansal davranışların geliştirilmesiyle mümkün olmaktadır.

Finansal davranışları ve finansal refahı etkileyen psikolojik yapı olan "iyimserlik" düşünce eğilimi aynı zamanda finansal tutum üzerinde etkili olmaktadır. İyimser olan bireyler daha fazla çalışma, daha fazla tasarruf etme ve emekliliğine daha fazla önem verme gibi finansal davranış eğilimine sahipken, bunun tam tersi düşünceye sahip bireylerde ise düşük finansal davranışlar hakimdir (Strömback vd., 2017: 30).

Bir ülkede temel anlamda finansal sistemin etkinliğinin sağlanabilmesi o ülke bireylerinin finansal tutum değerlerinin yüksek oluşuna, finansal tutum değerlerinin yüksek oluşu da finansal eğitimin etkinliğinin arttırılmasına bağlı olacaktır. Özellikle üniversite öğrencilerinin finansal eğitimin etkinliğinin arttırılması çeşitli yöntemleri bulunmaktadır. Bunlar (Doğanay ve Ünal, 2008: 340);

- Ders müfredatlarını finans üzerinde yoğunlaşması,
- Finans derslerinin geliştirilmesi ve ilgili derslerde sunum olanaklarının arttırılması,
- Motivasyon için gerekli pedogojik şartların sağlanması ve
- Kariyer ile ilgili faaliyetlerin arttırılmasıdır.

1.4. Finansal Davranış ve Tutumun Unsurları

Bireylerin finansal davranış ve finansal tutumları, temel para bilgisi, finansal planlama, para idaresi, tasarruf, yatırım, harcama ve borçlar gibi temel bileşenlerle gözlenmektedir.

1.4.1. Temel Para Bilgisi

Para, mal ve hizmet satın alma aracı olarak kullanılan, mal ve hizmetlerin alımı karşılığında değişim aracı görevi gören kağıttan ve bir takım madenlerden üretilmiş araçlardır (Cesur, 2016: 19).

Paraya yönelik tutumlar bireylerin davranışlarını etkileyen en önemli faktördür (Yii Shih ve Chen Ke, 2014: 218). Paranın kolay kazanılmadığını, önemli olduğunu savunan birey onu kullanırken, yani finansal davranışta bulunurken savunduğu tutumla uyumlu olabilmektedir. Ya da tam tersi, parayı önemsemeyen, onun sadece harcanmaktan ibaret olduğunu düşünen birey de, bu tutumunu aynı oranda davranışına dönüştürebilmektedir.

Para konusunda bilinmesi gereken en önemli bilgi, paranın şu anki değeri ile gelecekteki değerinin farklı olmasıdır. Paranın zaman değeri olarak ifade edilen bu kavram, paranın harcanması ya da çeşitli yatırım araçlarında değerlendirilip ileride daha değerli iken kullanılması arasında tercih durumu yaratmaktadır. Öte yandan kredi kullanılması durumunda paranın zaman değerinin iyi bilinmesi, faiz ve indirim oranları hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir (World Bank, 2008).

Bireylerin temel para bilgisi ile kazanımlarından bir diğeri de parayı etkin bir şekilde kullanmalarıdır (Rooij vd., 2011, 105). Bu da ihtiyaç oranında ve bütçeye göre harcama yapılması veya mali duruma göre borçlanılmasıyla mümkün olmaktadır.

1.4.2. Para İdaresi ve Bütçe Planlama

Bireylerin bir diğer finansal davranışı da finansal planlamadır. Finansal planlama, kişisel ekonomik tatmin sağlamak için parayı yönetme sürecidir. Bireylerin ihtiyaç ve hedeflerinin belli zaman aralıklarında farklılaşması sebebiyle finansal planlamanında bu doğrultuda değişmesi gerekebilmektedir. Dolayısıyla finansal planlama dinamik bir süreç içerir. (Lai ve Tan, 2009: 99).

Kişisel finansal planlamanın iyi yönetilememesi uzun vadede olumsuz sosyal ve toplumsal sonuçlara neden olabilmektedir. Bankalara ve diğer kredi veren kurumlardan oluşan finansal hizmet sağlayıcılara göre iflasların yüksek olmasının, kredi sorunlarının ve düşük tasarruf oranlarının nedeninin büyük ölçüde finansal bilgi eksikliğine dayalı olarak finansal planlamanın yapılmamasından kaynaklandığıdır. Bununla birlikte Chang ve Hanna (1992), finansal planlama eksikliğini, finansal bilgi kaynağının karmaşık ve ortalama bir tüketici için erişilmez olmasından ileri geldiğini öne sürmektedir (Aktaran, Perry ve Morris, 2005: 299).

Finansal eğitimin alınmayışı sonucu finansal tutum ve davranışların düşük seyretmesi sadece bireylerin değil bireyin içinde bulunduğu ülkenin de sorunudur. Öyle ki, ülkede meydan gelen iflaslar, haciz işlemleri toplumsal bir boyut kazanabilmektedir (Biçer ve Altan, 2016: 1505).

Finansal davranışa konu olan bir diğer önemli hususta bütçelemedir. Aile bütçesi hazırlamak, ailede mali refahı sağlama açısından önemli bir finansal davranıştır. Şarlak (2013), aile bütçesi hazırlamanın yararlarını şu şekilde ifade etmiştir (Şarlak, 2013: 20-21);

- Aile bütçesi hazırlamak düzen ve disiplin gerektiren bir davranıştır ve aile için sağlıklı bir finansal yaşam olanağı sunar,
- Parasal konular hakkında fikir sahibi olmayı ve yeni tasarruf yolları edinmeyi sağlar,
- Finansal krizlerin oluşmasına engel olur veya oluşan finansal kriz durumlarından kurtulmayı kolaylaştırır,
- Para ile ilgili konuların bütün aile bireyleri tarafından konuşulmasına ve yorumlanmasına, dolayısıyla ailede bir bütünlük sağlanmasına olanak verir,
- Parasal konularda ilerlemeyi mümkün kılar,
- İleride öngörülmeyen durumlara karşı hazırlıklı olmayı sağlar,
- Finansal durumu iyi olan bireylerin genel sağlık durumunda da iyileşme söz konusu olabilmektedir.

Bütçe oluşturmada en önemli sorun beklenmedik durumlar karşısında bütçe düzeninin bozulması ile eski harcama alışkanlıklarına geri dönülmesidir. Bütçe düzenin bozulmasının nedenleri ise şunlardır;

- Ekonomik krizler sonucu mali durumun bozulması,
- Faiz artışı ve buna bağlı olarak fiyatlar genel düzeyindeki artışlar,
- Olası işsizlik durumu,
- Sağlık sorunları gibi beklemedik durumlarda ortaya çıkan masraflar,
- Ailenin büyümesi sonucu giderlerin artması,
- Yüksek enerji maliyetleri ve hayat pahalılığı gibi nedenlerdir.

1.4.3. Tasarruf ve Yatırım

Dew ve Xiao (2011) finansal davranışı üç temel kavramlar etrafında incelemiştir. Bunlar; yatırım ve tasarruf, nakit yönetimi ve kredi yönetimidir (Aktaran, Alkaya ve Yağlı, 2015: 589).

Yatırım, paranın gelir getirici başka bir mala ya da varlığa yatırılmasını ifa eder (http://tdk.gov.tr). Bireyler çeşitli finansal araçlara yatırım yapmak suretiyle birikim yapabilirler.

Bireylerin yatırım kararları verirken göz önünde bulundurduğu geleneksel finans teorilerinin yanında davranışsal finans yaklaşımını da düşünmeleri gerekmektedir. 1913 Yılında John D. Watson tarafından psikoloji ile bağdaştırılan finans, 1979 Yılında ise Kahneman ve Twersky'nin Econometrica'da yayınlamış olduğu makaleleri ile davranışsal finansın temelleri oluşmuştur (Kıyılar ve Akkaya, 2016: 11).

Kahneman ve Tversky'e göre insanlar kaybetmek istemezler ve mümkün mertebe kaybetmekten kaçınırlar (Aktaran, Kıyılar ve Akkaya, 2016: 265). "Beklenti Teorisi" olarak ifade edilen bu duruma göre, kaybetmekten hoşlanmayan bireylerde, kayıptan kaynaklanan endişe ve üzüntünün, kazancın sağlayacağı sevinçten iki kat daha fazla olduğu düşünülmektedir (Thaler ve Sunstein, 2017: 162). Yatırım yaptığı

finansal ürün/ürünlerden kazanç bekleyen bireylerin, kaybettikleri anlarda daha fazla üzülecekleri aşikardır. Yani kayıp kazançtan daha etkili olmaktadır. Bu nedenle, herhangi bir finansal araca yatırım yapan bireylerin dikkat etmesi gereken konular bulunmaktadır.

Sermaye piyasası araçlarına yatırım yapmanın kârı yanında birtakım riskleri de bulunmaktadır. Finansal risk olarak adlandırılan bu durum, herhangi bir finansal araca yatırılan paranın, yatırılan tutarın altına inme tehlikesini ifade eder. Bu riskler, küresel piyasa koşullarına bağlı olabildiği gibi, ülkelerin makroekonomik koşullarına da bağlı olabilecek sonuçlardan kaynaklanır (SPK, 2016: 8). Ayrıca, yatırımcının asimetrik bilgilerden ve balon fiyatlardan kaçınması gerekmektedir. Örneğin 2008 uluslararası finansal krizinin en çok etkilediği ve etki alanının Mortgage'de görüldüğü Amerika'da çoğu yatırımcının veya ev kredisi çeken müşterilerin finansal bilgi düzeylerinin düşük olduğu yapılan araştırmalarda yer almıştır.

Yapılan araştırmalar yatırımcıların kârlarını yükseltme ve zarardan kaçınma içinde oldukları halde bunu başaramadıklarını göstermiştir. Tüm bunların sebebinin yatırımcıların önyargılarından ya da yatırım hakkında bilgisizliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Kâra geçtiğinde yatırım aracını olması gerektiğinde kısa zamanda elden çıkaran ya da zarar durumunda çok uzun süre bekleyen yatırımcıların davranışı buna örnektir (Kıyılar ve Akkaya, 2016: 11).

Thaler ve Sunstein (2017) göre, *"tasarruf miktarını kararlaştırmak zordur ama doğru yatırım portföyünü seçmek daha güçtür"*. Özellikle yatırım araçlarını seçiminde dikkat edilmesi gerekmektedir. Örneğin, eşit oranda yatırım aracı almak bunların başında gelmektedir (Thaler ve Sunstein, 2017: 162).

Diğer bir finansal davranış türü olan tasarruf ise, gelirin harcanmayan kısmının biriktirilmesi olarak adlandırılmaktadır. Rist (2010) tasarrufu, "*gelirden yapılan bir masraf"* olarak tanımlamaktadır (Eskici, 2014: 25).

İktisadi açıdan tasarruf, gelirin tüketilmemiş olan kısmının, başka amaçlar doğrultusunda ayrılması ya da ileride harcanmak üzere ertelenmesidir (Eskici, 2014: 25).

Başka bir tanıma göre, gelir ile harcama arasında, gelir tarafından yana pozitif fark tasarruf olarak ifade edilmektedir (Gönen ve Özmete, 2007: 58).

Sarıgül (2015)'e göre bireyler gelirlerinin tamamını kullanmadığında ileride iyi bir yaşam standardına ulaşması kaçınılmaz olabilir (Sarıgül, 2015: 201).

Shim ve diğerleri (2012), tasarruf eylemini ve geleceğe yönelik diğer finansal davranışları, gönüllü ve bilinçli olarak yapılan, psikolojik ve diğer sosyo-ekonomik faktörlerleri de barındıran karmaşık bir karar mekanizması olarak nitelendirmişlerdir (Shim vd., 2012: 156).

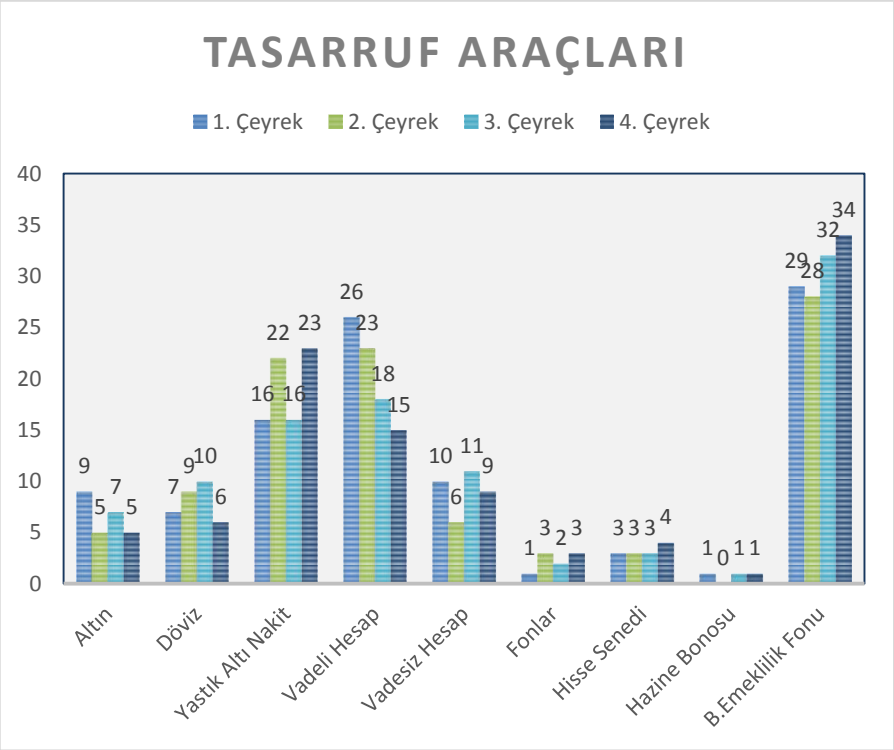
Bireyler varlıklarını çeşitli tasarruf araçlarına yönlendirebilirler. Bunlar; Vadeli veya vadesiz hesap, altın, döviz, çeşitli fonlar, emeklilik fonu, hazine bonosu, hisse senetleri ve hatta yastık altı nakitleri bile olabilmektedir.

Türkiye 2050 yılına doğru yaşlanma ihtimalli gelişmekte olan ülke konumunda olacaktır (Hazer ve Öztürk, 2017: 212). Bu çoğu insanın emekli olacak olması ve dolayısıyla da gelirlerinin büyük bir kısmını kaybetmesi anlamına gelmektedir (SGK, 2019). Çünkü, birey emekli olduğunda alacağı ücret çalışırken aldığı ücretin % 60 ile % 75'lik kısmına denk gelmektedir (Hazer ve Öztürk, 2017: 212). Bu durumda bireyler ileride gelirlerinin düşeceğini göz önünde bulundurması ve halihazırda elde ettiği gelirlerini tasarrufa yönlendirmesi gerekmektedir.

Türk Ekonomi Bankası'nın Sabancı Üniversitesi ortaklığında 2017 Yılında yapmış olduğu, Türkiye'de Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi'nde tasarruf sahipliliği oranı açıklanmıştır. Buna göre, 2017 yılının ilk çeyreğinde % 13,3 olan tasarruf sahipliliği oranı, ikinci çeyrekte % 13,8'e yükselmiş, üçüncü çeyrekte yine % 15,4 ile artış göstermiş ve son çeyrekte ise % 13,6 ile düşüşe geçmiştir (ING Bank, 2017: 6)

Bununla birlikte yukarıda bahsedilen araştırmada, tasarruf yapan bireylerin hangi tasarruf araçlarını seçtiği Grafik 1'de gösterilmiştir (ING Bank, 2017: 16)

Grafik 1: ING Bank Tasarruf Araçları Tercihi (2017-Tüm Çeyrekler)

Kaynak: (ING BANK ve Sabancı Üniversitesi, Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması Raporu, 2017: 16)

Grafik 1'de yer alan verilere göre, bireylerin seçim yaptığı tasarruf araçlarında tüm çeyreklerde ilk sırayı **"Bireysel Emeklilik Fonu"** almış olup, bunu bazı çeyreklerde **"Vadeli Hesap",** bazılarında ise **"Yastık Altı Nakit"** izlemektedir. **"Fonlar"** ve **"Hazine Bonosu"** araçlarının oranı tüm çeyreklerde düşük göstermektedir. İlk çeyrekte % 29 olan **"Bireysel Emeklilik Fonu**", 2. Çeyrekte % 28'le bir önceki çeyreğe göre gerilemiş, 3. Çeyrek ve 4. Çeyrekte ise sırasıyla %32 ve % 34 oranlarıyla artış göstermiştir.

Şarlak (2013), tasarrufun yararlarını şu şekilde ifade etmektedir (Şarlak, 2013: 20-21);

- Gelirin artmasını sağlamaktadır,
- Tasarruf sonucunda mülk edinmek mümkün olmaktadır,

- Aileler gelecek nesillerine finansal istikrar ve rahatlık sağlamaktadır,
- İhtiyaçlara ulaşmayı ve istekleri gerçekleştirmeyi kolaylaştırır,
- Acil durumlar karşısında hazırlıklı olmayı sağlar.

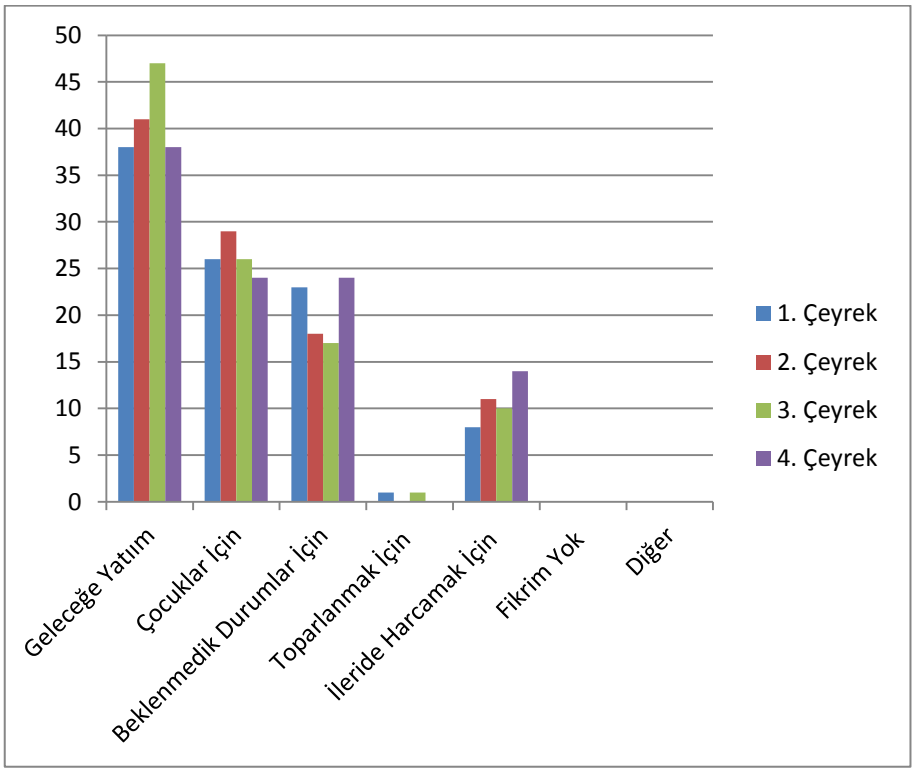
Bireyleri tasarruf yapmaya sevkeden sebeplerin başında geleceği güvenceye almaktır. Bu da, şimdiden harcamayıp birikim yapmak ve bu birikimi daha sonraki gereksinimler için geleceğe taşımayı ifade etmektedir. Moven (1987) bireylerin;

- Daha büyük yatırımlar için,
- Beklenmedik olaylara ve risklere karşı hazır olmak,
- Gelirin azalması durumunda kullanabilmek ve
- Güçlü kalmak ve bağımsız olabilmek maksadıyla tasarruf yapma eğiliminde olduklarını ifade etmektedir (Aktaran, Gönen ve Özmete, 2007: 58).

Türk Ekonomi Bankası ve Boğaziçi Üniversitesi işbirliğinde yapılan Türkiye'de Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi'ne (2017) göre ise katılımcıların neden para biriktirdiği ile ilgili en çok cevap alınan sebepler şu şekildedir: % 54 acil durum sebebiyle, % 28 çocukların eğitimi, % 25 sağlık harcamaları, % 23 ev almak için ve % 23 araba almak için (TEB, 2017: 2). Diğer yandan, bireyler tasarruf yapma konusunda isteksiz olabilmektedirler. Türk Ekonomi Bankası ve Boğaziçi Üniversitesi işbirliğinde yapılan Türkiye'de Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi'ne (2017) göre tüketicilerin % 54'ünün herhangi bir şekilde tasarruf yapmadıkları görülmektedir (TEB, 2017: 2).

ING Bank ve Sabancı Üniversitesi'nin Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırmasının (2017) ilk çeyrek sonuçlarına göre; gençlerin tasarruf yapma eğilimlerinin; % 29'u beklenmedik durumlar karşısında güvence sağlama, % 28'i araba alma, % 22'si ev alma ve % 14'ü de okul ile ilgili harcamalarına ayırma şeklindedir. Araştırmanın ele alınan tüm çeyrekleri ile ilgili sonuçlar Grafik 2'de gösterilmektedir.

Grafik 2: ING Bank ve Sabancı Üniversitesi'nin Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması, Tasarruf Yapma Eğilimin Nedenleri (2017- Tüm Çeyrekler)

Kaynak: (ING BANK ve Sabancı Üniversitesi, Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması Raporu, 2017: 15)

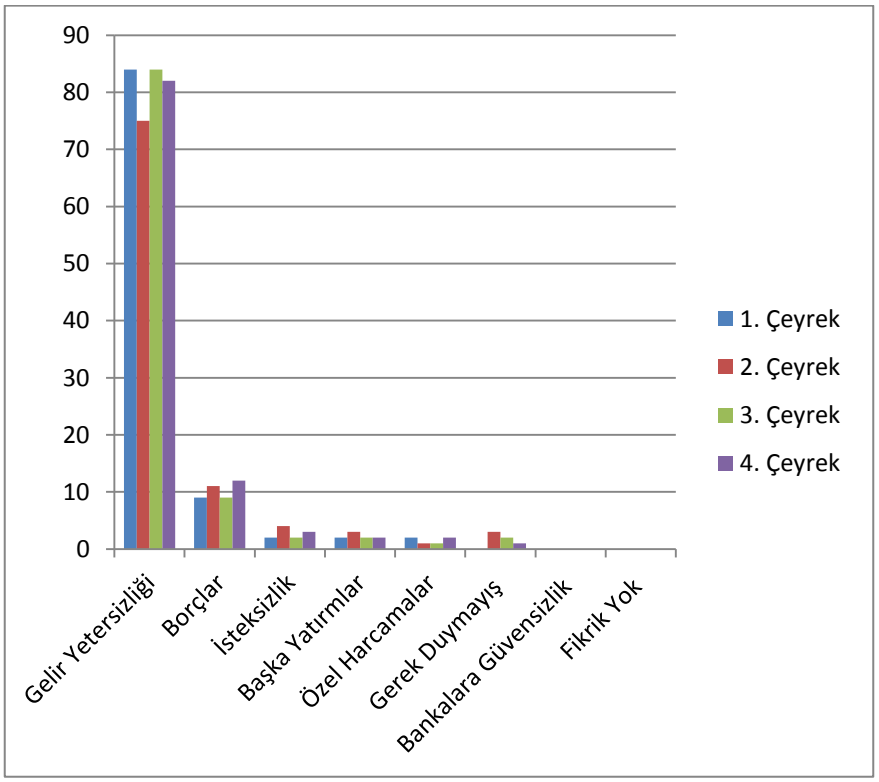
Grafik 3'te gösterilen bireylerin tasarruf yapma nedenlerinden **"Geleceğe Yatırım"** tüm çeyreklerde ilk sırayı alırken, en yüksek olduğu 3. Çeyrekteki oranı % 47'dir. Daha sonraki çeyreklerde sırasıyla % 41 ve % 37 ile düşüşe geçmiştir. Bir başka tasarruf nedeni olan **"Çocuklar İçin"** ikinci sırada yer alırken, onu "Beklenmedik Durumlar İçin" nedeni izlemektedir. Bireylerin mali durumlarını düzeltmek amacıyla tasarruf yapma eğilimlerini ifade eden **"Toparlanmak İçin"** nedeninin oranı ise tüm çeyreklerde düşük seyretmektedir.

Bireyleri bazı nedenlerden ötürü tasarruf yapamamaktadırlar. Bunlar; bireylerin tasarruf yapma konusunda isteksiz davranmaları ve varlıklarını tasarrufa ayıracakları zaman konusunda sabırsız olmalarıdır. Diğer bir neden de, bireylerin

kısa vadeli isteklerini daha fazla önemsemeleri ve bu isteklerini ilk sıraya koymalarıdır. (Eryılmaz, 2011: 2).

Buna göre, yine ING Bank ve Sabancı Üniversitesi'nin Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştımasındaki (2017) tasarruf yapamayanların neden tasarruf yapamadıkları ile ilgili; Araştırmada ele alınan tüm çeyrek sonuçları Grafik 3'te gösterilmektedir.

Grafik 3: ING Bank ve Sabancı Üniversitesi'nin Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması, Tasarruf Yapamama Nedenleri (2017-Tüm Çeyrekler)

Kaynak: (ING BANK ve Sabancı Üniversitesi, Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması Raporu, 2017: 8)

Grafik 3'e göre bireylerin tasarruf yapamama nedenlerinden "**Gelir Yetersizliği**" tüm çeyreklerde çok yüksek bir oranla ilk sırayı almaktadır. Buna göre "**Gelir Yetersizliği**", ilk çeyrekte % 82, ikinci çeyrekte % 84, düşüş gösterdiği

üçüncü çeyrekte % 75 ve son çeyrekte ise % 84 olarak gösterilmiştir. Bireylerin diğer bir tasarruf yapamama nedeni olan "**Borçlar**" ise grafikte ikinci sırada gelmektedir.

Öte yandan, tasarruf yapmak istemelerine rağmen bir türlü tasarruf yapamayan bireylerde bulunmaktadır. Thaler ve Sunstein (2017), *"iştahlı insanları yemek konusunda teşvik etmek gerekmezken, aynı insanları spor yapma konusunda dürtmek gerekmektedir"*. Günümüz tüketim dünyasında, insanların kendisini kontrol edemeyip harcama yapacağı o kadar çok ürün ve hizmet çeşitliliği var ki, bunları bir kenara bırakıp tasarrufa yönelmek ancak "dürtmeyle" olabilecek bir durumdur (Thaler ve Sunstein, 2017: 101).

1.4.4. Harcama ve Borçlanma

Bireyler sınırlı bütçelerine rağmen gelişen ve artan ürün yelpazesi ile sürekli tekrarlanan reklamlar nedeniyle daha fazla tüketim yapma ihtiyacı duyarlar ve bu isteklerini yerine getirmede bütçelerinin yetmediği durumlarda borçlanma ile karşı karşıya kalabilirler. Diğer yandan, öğrenim görmek amacıyla başka şehirlerde yaşamak zorunda olan üniversite öğrencileri de aynen diğer bireyler gibi çoğu zorunluluktan dolayı borçla yaşamak zorunda kalabilmektedirler.

Bireylerin daha sonra gerçekleşmesi söz konusu olan isteklerini daha erken elde etme gayesi, onları borçlanma ile karşı karşıya getirmektedir. Önceleri, tanıdık, eş-dost ve akrabadan alınan borç, günümüzde bankalar vasıtasıyla, kredi ve kredi kartları şeklindeki finansal araçlarla sağlanmaktadır. Geliri sınırlı olan bireylerin ekonomik amaçlarını elde etme isteğiyle gelirinin daha fazlasını borç olarak kredi veya kredi kartlarıyla sağlaması durumu, onları bilinçsiz bir tüketim alışkanlığına sevketmekte, ortaya çıkan bu bilinçsiz tüketim daha fazla borçlanmayı meydana getirmekte ve ileride arzu edilmeyen bir durumla karşı karşıya gelmeleri ile sonuçlanabilmektedir (Gönen ve Özmete, 2007: 58).

Tüketici Mali Koruma Bürosu'na (2015) göre bireysel finansal refah, finansal hedeflere ulaşmanın bireyin kontrolünde gerçekleştiği ve olası finansal risk durumunda da hazırlıklı olma durumunu ifade eder. Birçok birey finansal refahı arzu

edip harcamalarından kısarken, birçoğu da hayattan zevk almayı tercih eden ve bu oranda harcama yapan tutum ve davranışa sahip olmaktadır. Her ne kadar kaynaklara ve fırsatlara erişim konusunda farklılıklar yaşanıyor olsa da, her birey belirli finansal davranışları sonucu, ya finansal refaha sahip olabilir ya da finansal anlamda istikrarsızlık yaşamaya devam eder (Drewer ve diğerleri, 2015: 14).

Günümüzde finansal aracılık hizmeti verip, üretimi ve istihdam olanaklarını artırarak ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyen finansal kurumlar olan bankalar (Kamacı v.d., 2017: 400), bireylere çeşitli finansal kredi seçenekleriyle kredi sağlamaktadır.

Bir tür banka kredisi olan kredi kartları, mülkiyeti kullanıcıya ait olan, finansal kuruluşlar tarafından önceden belirlenen tutarlara göre hazırlanmış, alışverişte ya da nakit para çekmek amacıyla kullanılan bir karttır (Durukan vd. 2005:144).

Nakit paraya ihtiyaç duymadan, mal ve hizmetlerden yararlanmanın kolay ve modern yolu olan kredi kartının kullanımı ilk olarak ABD'de 19. Yüzyılda başlamıştır. İlk kredi kartı, 1984'te "**Hotel Kredits Letter Company**"e ait kredi kartıdır. Sonrasında, "**Western Union Bank**" 1914'te kredi verebilen kredi kartını ihraç etmiştir. Daha önceleri sadece seçkin müşterilerin kullanabildiği kredi kartları, daha sonraki yıllarda bütün müşteriler tarafından kullanılan bir finans aracı olmuştur (Yetim, 1997: 3).

Günümüzde kredi kartları bireylerin artık vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Yakıt alırken, alışveriş yaparken ya da internet ortamında on-line bilet alırken kredi kartından yararlanılmaktadır. Kredi kartları peşin ödeme yerine geçen ve bu anlamda büyük bir kolaylık sağlayan sistem olarak tasarlanmış olsa da, ana amacı cebimizdeki nakitten daha fazla harcama yapmamızı sağlamaktır (Thaler ve Sunstein, 2017: 185).

Ülkemizde 2001'deki krizin hızının azalmasıyla birlikte kredi tabanında meydana gelen büyüme, tüketici kredilerinde artışı meydana getirmiştir. Özellikle

2007 yılı itibariyle tüketici kredileri ve kredi kartları tüketim harcamaları arasındaki yerini iyice sağlamlaştırmıştır (TCMB, 2011: 224).

Öte yandan, kredi kartları gittikçe sorun olmaya devam eden ve devamında sorgulanmaya başlayan bir durum haline gelmiştir. Herhangi bir işi veya geliri olan ya da olmayan her kesime peynir ekmek gibi dağıtılan kredi kartları, özellikle kriz dönemlerinde borçları ödenemez hale gelmiştir. Borçlarını ödeyemeyen ve bu yüzden bunalıma giren, hatta intiharlara süreklenen bireylerin haberleri en sık okunan veya izlenen haberler arasında yer almıştı (TCMB, 2011: 8).

Bireylerin özellikle borçlanmaya yönelik finansal karar alırken göz önünde bulundurması gereken önemli bir husus son yıllarda yaşanan ekonomik krizlerdir (Coşkun, 2016: 2248). Bireyler yaşanılan ekonomik kriz ortamlarında harcama yaparken, borçlanırken ve yatırım araçlarına yönelirken daha dikkatli hareket etmelidirler.

Ülkemize hanehalkı borçluluk düzeyi son yıllarda artmış durumdadır. Artan bu borç miktarı, konut ve dayanıklı tüketim mallarının alımı için bankalardan alınan kredi ile yine özel ya da zorunlu harcamalar için bankalardan alınan tüketici kredisiyle kendini göstermektedir (Şenses. 2017: 267).

Sadece diğer bireylerin değil, üniversite öğrencilerinin bile kredi ve/veya kredi kartı borcu sorunu yaşadığı ve bu sorunların çözülmediği takdirde ileride daha da artacağı düşünülmektedir. (Urban vd., 2018: 1). Bununla birlikte, eğitimlerine devam edebilmek için borçlanmak zorunda kalan ve hayatlarının erken dönemlerinde kredi davranışları hız kazanan öğrencilerin mali durumlarını yönetme konusundaki çalışmalar, çoğu üniversite müfredatının konuya daha az önem vermesi sebebiyle yetersiz kalabilmektedir (Danes ve Hıra, 1987: 4).

Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi'nin 2009 ile 2017 yılları arasında bireysel kredi ve bireysel kredi kartı borcundan dolayı yasal takip sürecine girmiş olan gerçek kişilerin sayısı Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Bireysel Kredi ve Kredi Kartını Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı (2009-2017 Yılları İtibariyle)

Yıllar	Bireysel Kredi Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı ([1])	Bireysel Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı ([1])	Bireysel Kredi veya Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı ([2])
2009	686.479	1.246.462	1.555.998
2010	504.685	824.235	1.121.660
2011	417.634	671.417	910.117
2012	684.951	907.298	1.257.397
2013	644.920	915.691	1.209.119
2014	669.383	1.018.576	1.297.132
2015	725.278	1.002.518	1.331.305
2016	727.268	975.015	1.321.053
2017	750.201	875.465	1.293.314

([1]) İlgili yılda, bireysel kredisi veya bireysel kredi kartından dolayı yasal takip siürecine girmiş gerçek kişi sayısı.

([2]) İlgili yılda, sadece bireysel kredisi, sadece bireysel kredi ile hem bireysel kredisi hem de kredi kartından dolayı yasal takip siürecine girmiş gerçek kişi sayısı.

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Bireysel Risk Merkezi, (https://www.riskmerkezi.org/tr Eylül, 2018)

Tablo 3'teki rakamlar incelendiğinde, bireysel kredi borcunu ödememiş gerçek kişi sayısının en fazla olduğu yıl 750.201 kişi ile 2017 yılının olduğu; en az olduğu yıl ise 417.634 kişi ile 2011 yılı olduğu ve 2011 yılından sonra kredi borcunu ödememiş kişi sayısının daha sonraki yıllarda artış gösterdiği görülmektedir.

Yine, bireysel kredi kartı borcunu ödememiş gerçek kişi sayısının en fazla olduğu yıl 1.246,462 kişi ile 2009 yılı olurken; en az olduğu yıl ise 671.417 kişi ile yine 2011 yılıdır.

Aynı tabloda, hem bireysel kredi borcunu, hem de bireysel kredi kartı borcunu ödememiş gerçek kişi sayısının en fazla olduğu yıl 1.555,998 kişi ile 2009 yılı ve en az olduğu yıl ise 910.117 kişi ile yine 2011 yılıdır. Her üç gruptaki kişi

sayısının en az 2011 yılında olmasının nedenini, 2011 Dünya ekonomik krizinin etkisine ve bu etkinin banka kredilerini daraltmasına bağlayabiliriz.

Yine Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi'nin raporuna göre, 2018 Yılı Temmuz ayı itibariyle bireysel kredi ve bireysel kredi kartı borcu devam eden gerçek kişilerin sayısı Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4: Bireysel Kredi ve Kredi Kartı Borcu Devam Eden Gerçek Kişi Sayısı (2018 Yılı Temmuz Ayı İtibariyle)

Yıllar	Bireysel Kredi Borcu Devam Eden Gerçek Kişi Sayısı ([1])	Bireysel Kredi Kartı Borcu Devam Eden Gerçek Kişi Sayısı ([1])	Bireysel Kredi veya Kredi Kartı Borcu Devam Eden Gerçek Kişi Sayısı ([2])
2018 (temmuz ayı itibariyle)	2.122.349	2.302.270	3.212.822

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Bireysel Risk Merkezi, https://www.riskmerkezi.org/tr/ Eylül, 2018)

Tablo 4 incelendiğinde, bireysel kredi borcu devam eden gerçek kişi sayısı 2.122.349, bireysel kredi kartı borcu devam eden gerçek kişi sayısı 2.302.270 ve hem bireysel kredi borcu, hem de bireysel kredi kartı borcu devam eden gerçek kişi sayısı ise 3.212.822 olarak görülmektedir.

1.5. Finansal Davranış ve Tutumun Önemi

Son yıllarda dünyada meydana gelen ve ülkemizde etkisini özellikle Dolar-TL ve Euro-TL bazındaki artışla gösteren kriz ve sonrasında meydana gelen mali sıkıntılara rağmen, diğer finansal araçların hesaba katılmadığı varsayımı altında, bireylerin tek finansal kaynağı olan parayı idareli kullanma yönünde pek de bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. Finansal davranış ve tutum düzeyi yüksek olan bireyler kriz ortamlarında nasıl davranacakları konusunda bilinçlidirler. Gereksiz

borçlanmaya gitmezler, harcamalarına dikkat eder ve mümkün olduğunca banka kredisi kullanmamaya çalışırlar.

Bireylerin aslında finansal eğitimleri ve bilgilenmeleri sonucu oluşan finansal davranış ve tutum düzeylerinin yüksek olması, onları bazen fazla ödeme yapmaktan, gereksiz kredi masraflarından, geç ödemeden kaynaklı faiz masraflarından kurtarabilmektedir. Ekonomist Suzan Woodward (2007) yaptığı bir konut kredisi araştırmasından elde ettiği bulguya göre; lise eğitimli insanların yoğun bir şekilde bulunduğu bir mahalle yaşayan bireyinin aldığı kredide ödediği masraf miktarı, üniversite eğitimli insanların bulunduğu mahallede yaşayan bireyin aldığı krediye ödediği masraf miktarından 1.160 Amerikan Doları daha fazla olmuştur. Bu durumda, kredi piyasalarının karmaşıklığı arttıkça saf ve eğitimsiz bireyler daha fazla ödeme yapacak, dolayısıyla daha fazla zarar görmüş olacaklardır anlamına gelmektedir (Thaler ve Sunstein, 2017: 175).

Denizmen'e göre (2013), "*250 kilometre hızla giden kırmızı bir araba. Kaza yapıyor. Suçlu kim? Hızlı gidebiliyor diye araba mı? Yoksa sürücü mü?"* (Denizmen, 2013: 11). Finansal tutum düzeyi yüksek olan ve aynı oranda finansal davranışa sahip olan bireylere göre suçlunun sürücü olduğu bilinmektedir. Kaldı ki, finansal davranış ve tutum düzeyi yüksek olan bireyler limiti yüksek olan kartlara gereksinim duymaz ve ellerinde bulundurmazlar, bulundursalar dahi finansal bilinciyle o kartlarla gereksiz yere harcama yapmazlar.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Gerek yurt dışında, gerekse yurt içinde yapılan çalışmalar irdelendiğinde, özellikle yurt dışı çalışmaların çoğunluğunu ABD'de yapılan çalışmaların oluşturduğu ve bu çalışmalarda daha ziyade finansal okuryazarlık kavramı ile ilgili çalışmaların yapıldığı, finansal davranış ve finansal tutum kavramlarının genellikle finansal okuryazarlık kavramının alt bileşenleri şeklinde değerlendirilip incelendiği görülmüştür.

Örneğin, Chen ve Volpe (2002)'nin üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik yapmış olduğu çalışmada, kadınların erkeklerden daha düşük bir finansal okuryazarlık düzeyine sahip olduğu ve bundan ötürü finansal anlamda yanlış kararlar aldıkları ifade edilmiştir (Chen ve Volpe, 2002: 289).

Cude ve diğerleri (2006)'nin üniversite öğrencileri üzerine yaptığı bir araştırmada, öğrencilerin finansal bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu, buna karşın öğrencilerin finansal eğitiminde ebeveynlerin önemli rol oynadığı ileri sürülmüştür (Cude vd., 2006: 102).

Lusardi (2008)'in finansal okuryazarlık ile ilgili Amerika Birleşik Devletlerinde yaptıkları çalışmasında, toplumun tamamına yakınında finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu, bu düşük seviyenin özellikle de kadınlarda, Afrika Kökenli Amerikanlılarda ve Latin Amerikalılarda görüldüğü açıklanmıştır (Lusardi, 2008: 1).

Mandell ve Klein (2009) tarafından finansal okuryazarlık eğitiminin finansal davranışlara olan etkisini araştırmak için lise öğrencileri üzerinde yapılan incelemesinde, kişisel finans dersi alan öğrencilerin almayanlara göre çok da yüksek düzeyde olumlu finansal davranışlar sergilemediği sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla lisede edinilen finans ve para yönetimi bilgisinin öğrencilerde finansal okuryazarlık

düzeyini artırmadığı, bunun nedeni olarak, öğrencilerin lise öğrenimlerini çoğunlukla ebeveynlerinin yanında almasından ötürü konunun ciddiyetinden uzak olmalarından kaynaklandığı ifade etmişlerdir (Mandell ve Clein, 2009: 16).

Yurt içindeki çalışmalar incelendiğinde, Türkiye'de finansal anlamda bilinç sağlayacak ve farkındalık yaratacak bir çalışma olan "Paramı Yönetebiliyorum Projesi" ilk kez 2009 yılında hayata geçirildi. Halen devam etmekte olan proje, 15-30 yaş arası gençlerin, kişisel finansal kaynaklarını bütçe ve tasarruf yapmak suretiyle korumalarına ve finans ile ilgili hizmetleri doğru bir şekilde kullanmalarına imkân sağlayacak eğitim çalışmalarını içermektedir. T.C. Kalkınma Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği, Visa Europe Türkiye ve üye bankalarının katılımıyla gerçekleşen proje ile Türkiye'de ilk kez finansal bilinç konusunda kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları fikir birliği sağlamış oldu (https://www.paramiyonetebiliyorum.net Şubat 2019).

Ünal ve Düger (2011)'in Dumlupınar Üniversitesi akademik personelin finansal davranış eğilimlerini araştırdığı ve finansal davranış eğilimlerinin finansal refaha olan etkilerini incelediği çalışmasında, ilgili üniversiteye ait birimlerinde görev yapan akademik personele yönelik anket uygulamak suretiyle gerçekleştirmiştir. Araştırmanın analiz sonuçlarına göre akademik personelin finansal refah düzeylerinden çok az memnun oldukları ve finansal davranış eğiliminin finansal refah ile ilgili pozitif yönlü bir etkisinin olduğu sonucuna bulunmuştur (Ünal ve Düger, 2015: 213).

Sarıgül (2014)'e göre üniversite öğrencilerinin finansal tutum ve davranışlarının sosyo-demografik değişkenlere ve finansal bilgi düzeyine göre farklılaştığı ileri sürülmüştür (Sarıgül, 2014: 53).

Alkaya ve Yağlı (2015)'in Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri üzerinde uyguladığı "Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama" başlıklı çalışmasında öğrencilerin finansal bilgi, tutum ve davranışları araştırılmıştır. Çalışmanın analiz sonucunda öğrencilerin

finansal tutum ile finansal davranışları arasında istatistiksel anlamda bir ilişki olduğu, öğrencilerin finansal davranış ve tutumların olumlu seyirde olduğu, buna karşın öğrencilerin finansal alandaki bilgi açısından yeterli aşamada olmadıkları belirlenmiştir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 585).

Kılıç ve diğerleri (2015), üniversite öğrencilerinin finansal bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla Gaziantep Üniversitesi öğrencileri üzerinde yaptığı araştırma sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık başarı düzeyinin %48 olduğu ve % 48'lik bu oranda kredi kartı ve internet bankacılığı kullanımının etkisi olduğu vurgulanmıştır. Çalışmada ayrıca, bayan öğrencilere nazaran erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Kılıç vd., 2015: 129).

Biçer ve Altan (2016)'nın Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin, finansal okuryazarlık düzeylerini, harcama, tutum, ilgi ve algı olmak üzere dört boyutta incelediği çalışmasında, finansal eğitim alan öğrencilerin algılarının almayanlara nazaran daha yüksek olduğu, diğer yandan öğrencilerin okudukları bölüme göre finansal okuryazarlık alt boyutlarında farklılık olduğu, bununla birlikte sınıf değişkenine göre algı ve ilgi bakımından farklılıklar olduğu belirlenmiştir (Biçer ve Altan, 2016: 1501).

Coşkun (2016)'nın üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık algılarının finansal tutum ve davranışları nasıl etkilediğini araştırmak amacıyla Manisa Celal Bayar Üniversitesi ön lisans öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada, öğrencilerin sahip oldukları finansal ürünler hakkında bilinçli olduğu, dolayısıyla ürün sahipliliği ile o finansal ürün hakkında bilgi sağlanması arasında bir ilişkinin olduğu sonucu çıkarılmıştır (Coşkun, 2016: 2256).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖĞRENCİLERİN FİNANSAL DAVRANIŞ VE FİNANSAL TUTUM DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacına, önemine, evren ve örneklem seçimine, veri toplama yöntem ve araçları ile araştırmanın bulgularının değerlendirilmesine değinilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan lisans düzeyindeki öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutumları ile sosyo-ekonomik, demografik ve tanımlayıcı özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Toplumu oluşturan bireylerin, hem ferdi hem de toplumsal refahı sağlama rolleri bakımından temel finansal kavramları anlayabilme, aile ekonomisine katkıda bulunacak bütçe hesaplamaları yapabilme ve bunları uygulayabilme yeteneğine sahip olmaları gerekmektedir (Lusardi, 2008: 2). Bireyler gelirlerinin tümünü harcayabilir ya da gelecekte daha iyi bir yaşam standardı için gelirinden artan bir kısmını tasarrufa yönlendirebilirler. Birikim sağlayamayan bireyler ise çeşitli ihtiyaçlarını gidermek maksadıyla borçlanmak durumunda kalabilirler. Bu durum onların temel ihtiyaçlarının karşılanması yanında ekonomik sıkıntıya girmelerine de sebep olabilir. Gelir yönetimi, bu sıkıntıların aşılması amacıyla geliştirilmiş bir beceridir (Çopur ve Şafak, 2003: 2). İyi bir gelir yönetimi becerisine sahip bireyler, doğru finansal kararlar alma yetisine sahip olabilmekte, temel ve insani ihtiyaçların karşılanmasında çıkabilecek maddi güçlükleri önlemede veya en azından azaltmada önemli adım atmış olabilirler (Eryılmaz, 2011: 2).

Bireylerdeki gelir yönetimi bilgisinin eksikliği ve iyi bir finansal planlamanın olmayışı, tasarruflarda düşüşe ve borçlanmada artışa, dolayısıyla kişisel iflaslara kadar gidebilecek durumlara neden olabilecektir. Oluşan bu mali sorunlar aile birliğinin bozulmasına, çiftlerde boşanmalara, toplumda yoksulluk oranının artmasına ve en sonunda refah toplumunun yok oluşuna kadar gidebilecektir (Furtuna, 2007: 2).

Finansal davranış ve finansal tutumlar geleceğe dair birikim yapma ya da harcama yapma gibi para ile ilgili olan kararlar üzerinde etkili olmakta (Alkaya ve Yağlı, 2015: 586) ve böylelikle bireylerin finansal refahının sağlanmasını etkilemektedir. Tasarruf konusunda olumsuz bir tutma sahip bireyin tasarruf yapması zayıf bir ihtimal olacaktır (Atkinson ve Messy, 2012: 7).

Bu bağlamda geleceğin bireyleri konumundaki öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutumların yüksek olması arzulanmaktadır. Bir çok öğrencinin finansal tutum ve finansal davranış kaynağını aile ortamında edindiği düşünülmektedir. Tang'a (2017) göre, genç bireyler, aile ortamından edindikleri tüketici bilgi, beceri ve tutumlarıyla birlikte hareket ederler. Böylelikle, ebeveynden çocuklara aktarılan finansal tutum ve davranışlar artık bir birey olan genç yetişkinlerde yetkinlik kazanır (Tang, 2017: 284). Clark ve diğerleri de konuya paralel olarak, finansal rol aktarımının ev dışındaki kaynaklardan ziyade, evdeki ebeveynlerinden kaynaklandığını düşünmektedirler (Tang, 2017: 284).

Diğer yandan, üniversite öğrenimi görmenin maliyetinin (eğitim, yeme-içme, ulaşım ve barınma) yüksek olduğu günümüzde, ailelerinden alınan harçlıklarla ve/veya devlet tarafından ya da özel kuruluşlarca sadece belli bir kısmına verilen burslarla bir yandan söz konusu masraflarını karşılayabilmek, diğer yandan da eğitimlerini sürdürebilmek zorunda olan öğrenciler için (Thaler ve Sunstein, 2017: 182), bu tutum ve davranışların öğrenim gördüğü veya görmekte olduğu üniversite hayatından edinildiği de düşünülmektedir. Öğrencilerin çoğunun çalışma hayatına atılıp gelir elde etme amacıyla üniversitede öğrenim görmek istediği bilinmektedir (Danes ve Hıra, 1987: 4). Hayatlarının belirli bir evresine kadar finansal anlamda

herhangi bir kaygı ile karşılaşmayan öğrencilerin üniversite yaşamıyla birtakım ekonomik sorumluluklarla karşılaştıkları, beraberinde birtakım finansal kararları da almak durumunda kaldıkları düşünülmektedir. Bu durum onların finansal tutumlarına yön vermekte ve finansal davranışlarını etkileyebilmektedir (Kılıç vd., 2015: 130).

Geleceğin yetişkin bireyleri konumundaki öğrencilerin daha iyi bir yaşam standardına sahip olması açısından paranın doğasını iyi anlamaları, parayı iyi kullanma kabiliyetlerini arttırmaları, kısacası finansal ürün ve hizmetler konusunda etkin ve verimli karar almaları gerekmektedir. Öğrencilerin etkin ve doğru finansal kararlar alabilmeleri için onlara finansal bilgi, beceri, tutum ve davranışların kazandırılması gerekmektedir (Barmaki, 2015: 5). Bu çalışma ile öğrencilere;

- Paranın doğasını anlama; kredi, borç, faiz, tasarruf gibi kavramların ne olduğu ve ne gibi sonuçlarının olacağı konusunda fikir sahibi olmalarının sağlanması, dolayısıyla para kullanımının etkinliğinin arttırılması (Barmaki, 2015: 5),
- Mezuniyetten hemen sonra çalışma hayatına girecek olan öğrencilerin kendilerine ait bir gelire sahip olması ve bu gelirlerini tasarruf veya yatırımla yönetecek olmalarıyla ilgili finansal kararların sonuç ve sorumluluklarının öğretilmesinin sağlanması,
- Bir finansal tüketici olarak öğrencilerin, finansal ihtiyaçlarını doğru tespit etmesi ve ihtiyaçlarına uygun çözümler seçebilmesi, bununla birlikte karşılaştığı risk ve faydaları değerlendirmesine imkân sağlanabilmesi,
- Ülke ekonomisine etkisi ile ilgili olarak, kişi başına düşen gelirin artması için yatırımcı tabanının güçlendirilmesi gerekmektedir. Yatırımcı tabanın güçlendirilmesi bireylerde finansal bilincin oluşması ve finansal yetkinliğin arttırılması ile mümkün olabilmektedir.
- Sınırlı kaynakların daha etkin kullanılması, memnuniyet ve istikrar ortamının oluşması ve bu durumun genel ekonomik sisteme olumlu etkisi göz önüne

alındığında, bu çalışma ile tüketicilerin tasarruf yapmalarını düşündüren finansal tutum ve finansal davranışların yoğun olduğu finansal tabana yayılmanın sağlanması amaçlanmaktadır.

- Son olarak, çalışmamızın geleceğin yetişkin bireyleri olan öğrencilerin finansal tutum ve finansal davranışlarında, en az literatürdeki yer almakta olan değerli akademik çalışmalar kadar farkındalık yaratacağı düşünülmektedir.

Dolayısıyla, bu çalışma ile öğrencilerin finansal tutum ve finansal davranış düzeylerinin belirlenmesi, bu iki kavram arasındaki ilişkinin incelenmesi, bununla birlikte sosyo-ekonomik açıdan farklı olan öğrencilerin finansal tutum ve finansal davranış durumlarının araştırma sonucu elde edilecek olan bulgular yardımıyla yorumlanması, böylelikle öğrencilerin finansal tutum ve finansal davranış düzeylerinin yükseltilmesine katkıda bulunacak farkındalığın yaratılması hedeflenmektedir.

3.2. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutumlarının hangi düzeyde olduğunun belirlenmesine, öğrencilerin finansal davranış ve tutum düzeylerinin düşük olması durumunda öneriler sunmak suretiyle çözüm yolları geliştirmeye yönelik bir araştırma niteliğindedir. Yurt dışı ve yurt içi literatürde daha çok finansal okuryazarlık kavramı ile ilgili çalışmaların yapıldığı, finansal davranış ve finansal tutum kavramlarının genellikle finansal okuryazarlık kavramının alt bileşenleri şeklinde değerlendirilip incelendiği görülmüştür. Bu çalışma ise finansal davranış ve finansal tutum kavramlarını finansal okuryazarlık kavramından bağımsız incelemesi bakımından özgünlük taşımaktadır. Çalışmanın ayrıca, finansal davranış ve finansal tutum düzeyinin belirlemekle kalmayıp, bu iki kavram arasındaki ilişkinin boyutlarını da ele alması açısından literatüre farklı bir soluk kazandıracağı düşünülmektedir.

Geleceğin bireyleri olan öğrencilerin, öğrencilik yıllarından, çalışma hayatlarına ve hatta emekliliklerine kadar olan süreç içerisinde alacakları finansal kararların hem kendilerini, hem sorumlu oldukları ailelerini, hem de içinde yaşadıkları toplumu etkileyeceği aşikârdır. Bu bakımdan, öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutum düzeylerinin yüksek olması arzulanmakta, düşük olması durumunda ise finansal davranış ve finansal tutum düzeylerinin arttırılması için farkındalık yaratma gayesi çalışmamızın en temel gayesidir.

Bununla birlikte bu çalışma, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri üzerine yapılacak olup, ilgili fakülteye ait bölümlerde okuyan öğrencilerin almış oldukları finans, muhasebe ve iktisat derslerinin, öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutum düzeylerine olan etkisinin araştırılmasına yöneliktir.

Temel olarak bireyler, istedikleri yaşam seviyesine ulaşmak amacıyla çeşitli ürün ve hizmetlerden yararlanmak suretiyle tüketim faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bireyler bu ürün ve hizmetlerden yararlanmak için finansal araç ve hizmetlere sahip olmayı ya da bu araç ve hizmetleri borç almak suretiyle elde etmek arzusu içinde olabilirler (Hayta, 2009: 144).

Globalleşen dünya ile birlikte çeşitlenen ve bir o kadar da karmaşıklaşan finansal ürün ve hizmetler, bunların tüketicisi konumundaki bireyler için finansal risk oluşturmakta, bu risklerin önüne geçilmesi ya da bu risklerin getireceği olumsuz durumlardan daha az zarar görebilmek için yüksek finansal davranış ve finansal tutum düzeyine ihtiyaç söz konusu olacaktır (BDDK, 2014).

Finansal tüketicilerin korunması konusuna çok fazla değinen G20 Zirvesinin Rusya ayağında, gelişmekte olan ülkelerde finansal ürün ve hizmet sunumunda gerçekleşen kolay kredi arzının, zaten fakir olan ve finansal erişime sahip olamayan bireyleri daha da fakirleştirdiği vurgusu yapılmıştır (Russia's G20 ve OECD, 2013: 7). Kaldı ki, Önceleri "kumbara" dağıtmak suretiyle birikim yapmayı teşvik eden bankalar, şimdilerde daha fazla harcanması maksadıyla bireylere sahip olmadıkları kadar yüksek ve hesapsız meblağları sunarak onların ağır bir finansal yükün altına girmesine neden olmaktadırlar (Ersoy ve Nazik, 2006: 314).

Özellikle tasarruf oranı düşük seyredip, bireylerinin büyük bir çoğunluğu borçlu olan ve ekonomisi bu sebepler ışığında daralma ile karşı karşıya kalan ülkelerin politikacı ile karar alıcılarının ve hatta öğretim kurum ve kuruluşlarının, tüm bireylerin finansal tutum ve davranış düzeyini güçlendirme konusu üzerinde düşünmesi ve bu konuda adım atması elzemdir (Ruiz ve Pergelova, 2015: 550).

Ülke ekonomilerindeki belirsizliğin artmasıyla güven ortamının bozulması, hane halkını tedbir amacıyla tasarrufa yönlendirmektedir. İNG Bank'ın "Tasarruf Eğilimleri Araştırması" sonuçlarına göre; 2017 yılının ilk çeyreğindeki tasarruf sahipliği oranı % 13,3 düzeyinde gerçekleşmiştir. 18-24 yaş arasındaki tasarruf sahipliği oranı ise % 13 olup, bu rakam % 9 düzeyinde olan bir önceki çeyreğe göre artış göstermiştir (ING Bank, 2017: 3-4). Bu rakamlar, genç nüfusun tasarruf eğiliminin artış gösterdiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilir büyümenin sağlanması ve refah seviyesinin artması için iç tasarruf oranın artması gerektiği düşünüldüğünde, mevcut tasarruf oranını daha ileriye çekmek gerekecektir. Bunu sağlamak amacıyla bireylerin, özellikle öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutum düzeyinin arttırılması için çeşitli çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Bireylerin finansal davranış ve finansal tutum düzeylerini pozitif anlamda etkileyecek önemli bir hususta onların finansal ürün ve hizmetlere erişimi ve bu ürün ve hizmetlerden yararlanma durumudur. Finansal erişim, bir ülkenin yetişkin bireylerinin herhangi finansal kurumda hesabı olmasıdır (TCMB, 2011: 11. Finansal erişim, yoksulluğu azaltıcı ve finansal refahı arttırıcı bir etkiye sahiptir (TCMB, 2011: 4).

OECD Ülkelerinin Rusya'nın ev sahipliğinde yaptığı 2013 G20 Zirvesinde bu konu üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Söz konusu zirvede sunulan Dünya Bankası Küresel Katılım (FİNDEX) raporlarına göre; Dünya nüfusunun yaklaşık yarısına tekabül eden 2,5 milyar kadar yetişkin bireyin finansal erişime sahip olmadığı, yüksek gelire sahip ekonomilerde finansal erişim oranının % 89, bu oranın gelişmekte olan ülkelerde ise % 41 olduğu, tüm bunların yanısıra gelişmekte olan

ülkelerde kadınların finansal erişime sahip olma oranının % 37, erkeklerin ise % 46 olduğu ve bu durumun cinsiyet farkının gelir durumunu etkilediği sonucuna varılabilir (Russia G20; 2013: 7).

Türk Ekonomi Bankası (TEB) ile Boğaziçi Üniversitesi'nin yürüttüğü "Türkiye'de Finansal Okuryazarlık ve Erişim (FOE)" araştırmasının sonuçlarına göre (TEB ve Boğaziçi Üniversitesi Analitik ve İşgörü Merkezi, 2017: 29);

- Araştırmada yer alan katılımcıların % 37'sinin mevcut finansal durumundan memnun olduğu,
- % 43'ünün aylık giderlerini karşılamada güçlük çektiklerini,
- % 44'lük kısmının ülkenin ekonomik gidişatından kaygılandığı,
- % 11'inin herhangi bir bütçeye sahip olmadığı ve bu oranın % 23'ünün çocuklarına para biriktirme ya da harcama ile herhangi finansal eğitim vermediği,
- % 54'ünün tasarruf yapmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak araştırma ile ülkemizde finansal tutum ve davranış konusunda daha çok yol alınması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır (TEB ve Boğaziçi Üniversitesi Analitik ve İşgörü Merkezi, 2017: 29).

Bireyler birikim yapmak suretiyle sadece temel gereksinimleri için gerekli olan finansal fırsatları yaratmakla kalmamakta, içinde bulunduğu toplumun gelişmişlik düzeyine de pozitif etkileri olmaktadır. Ülkelerin sermaye piyasalarının güçlenmesi, yatırımcı tabanın desteklenmesine ve güçlendirilmesine bağlıdır. Bunu sağlamanın yolu da, yatırımcı tabana finans piyasası ile ilgili bilgi vermek ve onların finans piyasalarına girmelerinin sağlamasıyla mümkün olabilecektir. Nitekim, Dünya Bankası tarafından 3-4 Haziran 2014 tarihinde Hazine Müsteşarlığı, Borsa İstanbul (BİST), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme (BDDK) ortaklığında "Türkiye Finansal Tabana Yayılma" konferansı İstanbul'da gerçekleştirilerek, Türk Sermaye Piyasasının güçlendirilmesi adına finansal farkındalığın sağlanması amaçlanmıştır (Fettahoğlu, 2015: 102). Bununla birlikte 5 Haziran 2014 tarihinde Başbakanlık tarafından "Finansal Erişim, Finansal Eğitim,

Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planı" konulu genelge yayınlanmış bulunmaktadır (Alkaya ve Yağlı, 2015: 586).

Bu çalışma ile, yukarıda bahsi geçen tüm konular ışığında öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutum düzeylerinin ölçülmesi, araştırma sonucunda öğrencilerin olası finansal davranış ve finansal tutum düzeylerinin düşük olması durumunda, onlara gerekli finansal eğitim verilmesi ve bu eğitimin hangi boyutlarda olması gerektiği açısından son derece yararlı olacaktır.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde lisans öğrenimi gören öğrencilerini kapsamış olup, Trakya Üniversitesine bağlı bulunan diğer fakülte öğrencilerini kapsamamıştır. Ayrıca, araştırma ilgili fakültenin dördüncü sınıf öğrencilerine uygulanmış,diğer sınıflar araştırma dışında tutulmuştur. Özellikle, dördüncü sınıf öğrencilerinin para yönetimi, finans, muhasebe ve ekonomi ile ilgili derslerin tamamını alabilecek düzeyde olmasından ötürü onların finansal davranış ve finansal tutum düzeylerinin yüksek olabileceğinin öngörülmesi, bununla beraber diğer sınıfların araştırmanın dışında tutulması, dolayısıyla tüm sınıfların kıyaslanamaması araştırmanın sınırlılıklarıdır.

Ayrıca, öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutum düzeylerinin ölçülmesinde kullanılan ölçekte yer alan soruların daha ayrıntılı olmaması araştırmayı sınırlamış bulunmaktadır.

3.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmada araştırma bölgesi olarak Trakya Üniversitesi'nin Balkan Yerleşkesinde bulunan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde yer almakta olan lisans düzeyindeki bölümlerde (İşletme, İktisat, Kamu Yönetimi, Maliye, Ekonometri, Uluslararası İlişkiler ve Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri) öğrenim görmekte olan dördüncü sınıf öğrencileri alınmıştır. Araştırma bölgesi

olarak Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde yer almakta olan lisans düzeyindeki bölümlerde (İşletme, İktisat, Kamu Yönetimi, Maliye, Ekonometri, Uluslararası İlişkiler ve Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri) öğrenim görmekte olan öğrencilerin seçilme nedenleri;

- Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen, sosyo-ekonomik ve demografik açıdan farklı özelliklere sahip öğrencilerin olması,
- İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ait bölümlerde okuyan 4. sınıf öğrencileri seçilerek, bu öğrencilerin 4. sınıfa kadar almış oldukları finans, muhasebe ve iktisat derslerinin de öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutum düzeylerine olan etkisinin araştırılmak istenmesidir.

Araştırmanın evrenini Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde lisans öğrenimi gören 4. sınıf öğrencileri oluşturmakta olup, araştırmanın kapsamına girecek olan öğrencilerin (örneklem hacminin) belirlenmesinde ise, Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrenci İşleri biriminden alınan ve bölümlere göre öğrenim görmekte olan öğrenci dağılımını gösteren listelerden yararlanılmıştır.

Çalışmanın anakütlesini Tablo 5'te yer alan, Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde yer alan ve 2017-2018 Eğitim-Öğretim akademik yılı verilerine göre öğrenci sayıları örgün ve gece öğretiminin (ikinci öğretim) toplamından oluşan 5345 öğrenci oluşturmaktadır.

Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrenci İşleri biriminden alınan 2017-2018 Eğitim-Öğretim akademik yılı verilerine göre bölüm bazında öğrenci dağılımları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Bölümlere Göre Dağılımı (2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı)

Bölümler	**Öğrenci Sayısı**
İşletme	971
İktisat	904
Kamu Yönetimi	739
Maliye	604
Ekonometri	742
Uluslararası İlişkiler	781
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	604
Toplam	**5345**

Örneklem büyüklüğü hesaplanırken her bir bölüm için "Neyman Dağılımı" yöntemi uygulanmış olup, n örneklem genişliğine ulaşmak için de "Tabakalı Örnekleme Yöntemi" kullanılmıştır. Tabakalı Örnekleme Yönteminin uygulanmasının nedenleri;

- Araştırma evreni olan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin yedi farklı bölümünün öğrenci sayılarının farklı olmasından ötürü araştırmaya dahil edilecek öğrencilerin bölümlerdeki sayılarıyla orantılı bir şekilde tabakalara dağıtılıp araştırmaya dahil edilmesi araştırmanın güvenilirliği açısından belirleyici olabilecektir.
- Bununla birlikte araştırma evreni olan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesine bağlı bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin, söz konusu bölümlerde almış oldukları derslerin farklı olması ve bu durumun öğrencilerin finansal tutum ve finansal davranış düzeylerine etkisinin araştırılabilmesi amacıya tabakalı örneklemenin yapılması gerekli görülmüştür.

"Tabakalı Örnekleme Yöntemi" her bir kitlenin yalnız bir tabakaya ait olduğu ve alt grupların evrendeki ağırlıkları oranında temsil edildiği örnekleme yöntemidir . Herbir tabakaya basit rastgele örnekleme yönteminin uygulanmasına ise "Tabakalı Rastgele Örnekleme" denir (Çıngı, 1990: 15). "Tabakalı Örnekleme

Yöntemi" uygulanmak suretiyle örneklem genişliği aşağıdaki şekilde hesaplanmış ve n=400 örneklem genişliğine ulaşılmıştır.

$W_h = \frac{Nh}{N}$

$W_h = N_h / N$ tabakanın ağırlığı

$N_h =$ h tabakadaki birim sayısı

N = kitle birim sayısı

N_1 = 971 öğrenci (İşletme Bölümü)

N_2 = 904 öğrenci (İktisat Bölümü)

N_3 = 739 öğrenci (Kamu Yönetimi Bölümü)

N_4 = 604 öğrenci (Maliye Bölümü)

N_5 = 742 öğrenci (Ekonometri Bölümü)

N_6 = 781 öğrenci (Uluslararası İlişkiler Bölümü)

N_7 = 604 öğrenci (Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü)

N = 5345 öğrenci

$$W_1 = \frac{N1}{N} = \frac{971}{5345} = 0{,}18$$

$$W_2 = \frac{N2}{N} = \frac{904}{5345} = 0{,}17$$

$$W_3 = \frac{N3}{N} = \frac{739}{5345} = 0{,}14$$

$$W_4 = \frac{N4}{N} = \frac{604}{5345} = 0{,}11$$

$$W_5 = \frac{N5}{N} = \frac{742}{5345} = 0{,}14$$

$$W_6 = \frac{N6}{N} = \frac{781}{5345} = 0{,}15$$

$$W_7 = \frac{N7}{N} = \frac{604}{5345} = 0{,}11$$

Tabakalara ait ağırlıklar bulunduktan sonra örneklem genişliği hesaplanır;

p_h= h tabakadaki arzu edilen birimlere ait oran (p_h = 0,5)

$q_{h=}$ h tabakadaki arzu edilmeyen birimlere ait oran (q_h = 0,5)=1- p_h

V= tahmine ait varyans miktarı; V= (d^2 / t^2) (Çıngı, 1990: 101).

d= hoşgörü miktarı = 0,0135 olarak belirlenmiştir.

t= tablo değeri= 2 (z tablo değeri olan 1,96'nın yuvarlatılmış halidir)

$$n_0 = \frac{(\sum h=1\ Wh\sqrt{\text{phqh})2}}{\text{V}} = \frac{0{,}0368}{0.00004556} = 807$$

$$n = \frac{n0}{1+\frac{1}{\text{NV}}\sum h=1\ Whphqh}$$

$$n = \frac{807}{1+\frac{1}{5345*\ 0.00004556}*0{,}25} \cong 400$$

n= örneklem sayısı bulunmuş olup, Neyman Dağıtım yöntemine göre örneklem genişliği, $n_h = n\ \frac{Wh\sqrt{\text{phqh})}}{\sum Wh\sqrt{\text{phqh})}}$ formülü kullanılmak suretiyle aşağıdaki şekilde hesaplanır (Çıngı, 1990: 98).

İşletme Bölümünden;

$$n_1 = 400\ \frac{0{,}18*0{,}5}{0{,}5} = 72$$

İktisat Bölümünden;

$$n_2 = 400\ \frac{0{,}17*0{,}5}{0{,}5} = 68$$

Kamu Yönetimi Bölümünden;

$$n_3 = 400\ \frac{0{,}14*0{,}5}{0{,}5} = 56$$

Maliye Bölümünden;

$n_4 = 400\ \frac{0,11*0,5}{0,5} \cong 45$

Ekonometri Bölümünden;

$n_5 = 400\ \frac{0,14*0,5}{0,5} = 56$

Uluslararası İlişkiler Bölümünden;

$n_6 = 400\ \frac{0,145*0,5}{0,5} = 58$

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünden;

$n_7 = 400\ \frac{0,11*0,5}{0,5} \cong 45$

$n = n_1 + n_2 + n_3 + n_4 + n_5 + n_6 + n_7$ ve sonuç olarak,

n= 400 olarak bulunur.

Örneklem hacmini oluşturan bölümler ve bu bölümlerden araştırmaya girecek öğrenci sayısı Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Örneklem Hacmini Oluşturan Bölümler ve Bu Bölümlerden Araştırmaya Katılacak Olan Öğrenci Sayısı.

Bölümler	**Örneklem Sayısı**	**Yüzde**
İşletme	72	18
İktisat	68	17
Kamu Yönetimi	56	14
Maliye	45	11,25
Ekonometri	56	14
Uluslararası İlişkiler	58	14,5
Çalışma Eko. ve Endüstri İliş.	45	11,25
Toplam	**400**	**100.0**

Tablo 6'daki değerlere göre toplam örneklem hacmi 400 olup, bunun 72'sini İşletme Bölümü oluşturmakta iken, hemen arkasından 68 ile İktisat Bölümü gelmektedir. Diğer bölümler bu iki bölümden sonra gelmekle birlikte, aralarında çok fazla bir fark bulunmamaktadır.

3.5. Veri Toplama Yöntem ve Araçları

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden olan anket yöntemi uygulanmıştır. Öğrencilerin finansal davranış, finansal tutum ve sosyo-ekonomik, demografik ve tanımlayıcı özelliklerini inceleme yönelik olarak 3 bölümden oluşan bir veri toplama aracı kullanılmış bulunmaktadır. Öğrencilerin finansal davranış ile finansal tutum düzeyinin ölçümünde Atkinson, Mesey (2012), Cude vd., (2006), Hilgert vd., (2003) ve Keown (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmalardan yararlanmak suretiyle oluşturan ölçekler kullanılmıştır (Aktaran, Barmaki, 2015: 48).

Araştırmada üç bölümden oluşan veri toplama araçlarına değinilecek olursa;

Birinci bölüm, araştırmaya katılacak olan öğrencilerin, yaş, cinsiyet, öğrenim görmekte olduğu bölüm, anne ve babanın öğrenim düzeyi, ailelerine ait aylık toplam gelir miktarı, öğrenim gördüğü bölümdeki dersleri ile ilgili bilgileri belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

İkinci bölümde, öğrencilerin finansal davranış düzeylerini belirlemeye yönelik olarak oluşturulan sorulardan ilk 6 soru, kredi kartı sahipliği, kredi kartını ne zaman edindikleri, kredi kart/kartlarını ödeme şekillerini, kredi kartı borcunu hangi sıklıkta ödediklerini, borçlanmaya karşı duydukları endişe durumunu ve tasarruf ile yatırımlarını ne şekilde değerlendirdiklerine ilişkin çoktan seçmeli sorulardan oluşmaktadır. Diğer 16 soru ise, 5'li likert ölçeğine dayanan ve öğrencilerin finansal davranış durumlarını belirlemeye yönelik sorulardır. Sorularda, öğrencilerin satın alma, harcama, borç ödeme, tasarruf veya yatırım yapabilme, finansal konuları takip etme davranışları ile ilgili sorulara yer verilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilere sorulan ve 5'li likert ölçeğine dayanan sorularda, her bir ifadeyi "her zaman" ile "hiçbir zaman" arasında değişen derecelendirme ile değerlendirmeleri istenmiştir.

Soruların puanlanmasında, “her zaman” cevabına 5, “”genellikle” cevabına 4, “bazen” cevabına 3, “kısmen” cevabına 2 ve “hiçbir zaman” cevabına ise 1 puan verilmiştir. Ancak, 13,14 ve 15. sorular ters soru yani olumsuz içerikli soru olduğundan ters puanlama yapılmak suretiyle, “her zaman” cevabına 1, “genellikle” cevabına 2, “bazen” cevabına 3, “kısmen” cevabına 4 ve “hiçbir zaman” cevabına da 5 puan verilmiştir. Puanların alt seviyesi 16 olup, üst seviyesi de 80’dir. Yüksek puan çıkması olumlu finansal davranışın olduğu düşünülebilir.

Yapılan güvenilirlik testi sonucunda değer α=0,778 olarak bulunmuştur. Özdamar (1999)’un güvenilirlik katsayısı ile ilgili ölçüt değeri olarak, 0,61 ≤ α ≤ 0,80 olan değerin orta düzeyde güvenilir olduğu (Özdamar, 1999: 63), dolayısıyla, bulunan α=0,778 değerin finansal davranış ölçeğinin güvenilirlik düzeyi açısından kabul edilebilir sınırlarda olduğu söylenebilir.

Üçüncü bölümde öğrencilerin finansal tutum düzeylerini belirlemeye yönelik olarak oluşturulan ve yine 5’li Likert ölçeğine dayanan 9 adet soru yer almaktadır. Sorularda, öğrencilerin para ile ilgili düşünce ve tutumlarına ilişkin sorulara yer verilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin her bir ifadeyi “kesinlikle katılıyorum” ile “kesinlikle katılmıyorum” arasında değişen 5’li Likert derecelendirme ile değerlendirmeleri istenmiştir. Ölçek puanlamasında, sorular ters içerikli olması nedeniyle ters puanlama yani “kesinlikle katılmıyorum”a 5, “katılmıyorum”a 4, “kararsızım”a 3, “katılıyorum”a 2 ve “kesinlikle katılıyorum”a 1 puan verilmek suretiyle puanlama yapılmıştır. Ölçek puanlarının alt sınırı 9, üst sınırı ise 45 puandır ve yüksek puan alınması durumunda öğrencilerin olumlu finansal tutuma sahip oldukları anlamı çıkabilmektedir.

Finansal tutum ölçeği için yapılan güvenilirlik testi sonucunda değer α=0,658 olarak bulunmuş olup, yine Özdamar (1999)’un güvenilirlik katsayısı ile ilgili ölçüt değeri olarak, 0,61 ≤ α ≤ 0,80 olan değerin orta düzeyde güvenilir olduğu (Özdamar, 1999: 63), dolayısıyla bulunan α=0,658 değerinin finansal tutum ölçeğinin güvenilirlik düzeyi açısından kabul edilebilir sınırlarda olduğu söylenebilir.

3.6. Veri Çözüm ve Yorumlama

Araştırmada 400 örneklem genişliğne ulaşılmış ve dolayısıyla anket çalışması 400 katılımcı (öğrenci) üzerine uygulanmıştır. Veriler "IBM SPSS Statistics 23" programına aktarılmış ve değerlendirilmiştir. Anket formunun birinci bölümünü oluşturan kategorik değişkenler ile ikinci bölümündeki 6 adet sorudan oluşan, kredi kartı sahipliği, kredi kartı edinme zamanı, kredi kartı borç ödeme şekli, kredi kartı borç ödeme sıklığı, borç endişe durumu ile tasarruf ve yatırım yapma şekillerini içeren sorular için frekans analizi yöntemi uygulanmıştır.

Öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutum ölçeği puan ortalamaları, 5 dereceli ve 4 aralıklı olduğundan 4/5=0,8 olarak değerlendirilmiştir. Buna göre; çok zayıf 1 ile 1,8'de, zayıf 1,8 ile 2,6'da, orta 2,6 ile 3,4'de, iyi 3,4 ile 4,2'de ve çok iyi 4,2 ile 5 arasında değerlendirilmiştir (Barmaki, 2015: 54-55). Finansal davranış ve finansal tutum puan ortalamalarının demografik değişkenlere göre değişip değişmediğinin testinde; yaş ve cinsiyet **t testi** ile, annenin öğrenim durumu, babanın öğrenim durumu, öğrenim görülen bölüm ile aylık toplam (aileye ait) gelir **ANOVA** testi ile sınanmıştır. Bu analizlerde farklılık görülmediği için Post-Hoc analizlerini yapmaya gerek kalmamıştır. Öte yandan, finansal davranış ve finansal tutum arasındaki ilişki **korelasyon** analizi ile incelenmiş olup, finansal tutumun finansal davranışı ne kadar etkilediğinin araştırılması için **regresyon analizi** uygulanmıştır.

3.7. Araştırmanın Hipotezleri

Çalışmada araştırmanın amaçlarına göre hazırlanan hipotezler aşağıdaki gibidir.

H1: Üniversite öğrencilerinin finansal davranış düzeyi düşüktür.

H2: Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları yaşlarına, cinsiyetlerine, öğrenim gördükleri bölüme, anne ve babanın öğrenim düzeyine, aylık toplam aile gelir miktarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H3: Üniversite öğrencilerinin finansal tutum düzeyleri düşüktür.

H4: Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları yaşlarına, cinsiyetlerine, öğrenim gördükleri bölüme, anne ve babanın öğrenim düzeyine, aylık toplam aile gelir miktarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H5: Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları ile finansal tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

H6: Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

3.7.1 Finansal Davranış Alt Hipotezleri

H2a: Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları, yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2b: Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2c: Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları, öğrenim gördükleri bölüme göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2d: Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları, annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2e: Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları, babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir

H2f: Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları, aylık toplam aile gelir miktarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

3.7.2 Finansal Tutum Alt Hipotezleri

H4a: Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4b: Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4c: Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, öğrenim gördükleri bölüme göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4d: Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4e: Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir

H4f: Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, aylık toplam aile gelir miktarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

3.8. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmaya katılan öğrencilerinin sosyo-ekonomik, demografik ve tanımlayıcı faktörlere ilişkin bulguları ile, bunların finansal davranış ve finansal tutum değişkenleri ile olan ilişkilerine ait bulgular incelenmiştir.

3.8.1. Sosyo-Ekonomik, Demografik ve Tanımlayıcı Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin yaş, cinsiyet, öğrenim görmekte olduğu bölüm, anne ve babalarının öğrenim durumu, ailenin aylık toplam gelir miktarı, öğrenim görmekte olduğu bölümde almakta olduğu derslerini oluşturan sosyo-ekonomik, demografik ve kategorik özelliklere ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 7. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Yaş)

Yaş	Frekans	Frekans %
17-22 yaş	214	53,5
23 ve üstü	186	46,5
Toplam	**400**	**100,0**

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları ele alındığında araştırmada, dört grupta incelenmesi düşünülen yaş değişkeni, grup frekans sayıları arasında belirgin farkların oluşu (örneğin, 19 yaşında 1, 20 yaşında 1, 21 yaşında 42, 22 yaşında 170, 23 yaşında 117, 24 yaşında 46, 25 yaşında 16, 26 yaşında 4 ve 27 yaşında 3 öğrenci)

ve bu durumun analiz sonuçlarını etkileyecek olması nedeniyle frekans sayısı az olan gruplar diğer gruplarla birleştirilmek suretiyle iki kategoriye indirilmiştir.

Tablo 7'de yer alan sonuçlara göre araştırmaya katılan öğrencilerin 214'ünün % 53,5'lik oranla yaşları 17 ile 22 arasında olanlardan; 186'sının ise % 46,5'lik oranla yaşları 23 ve üstü olanlardan oluştuğu, iki yaş grubu arasında fazlaca bir farkın olmadığı görülmektedir.

Tablo 8. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Cinsiyet)

Cinsiyet	**Frekans**	**Frekans %**
Erkek	172	43,0
Kadın	228	57,0
Toplam	**400**	**100,0**

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 57 ile 228'inin kadınlardan, % 42 ile 178'inin ise erkek öğrencilerden oluştuğu, kadın katılımcıların erkek katılımcılardan biraz daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Sınıf)

Sınıf	**Frekans**	**% Frekans**
4.sınıf	400	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin tümü 4. sınıf öğrencilerinden oluşmakta olup, araştırmanın bu sınıflardan oluşacağı daha önceden belirlendiğinden, bu araştırma bulgusu olarak nitelendirilmemekte birlikte, bölümün bütünlüğü açısından gösterilmiş bulunmaktadır.

Tablo 10. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Bölüm)

Bölümler	**Frekans**	**% Frekans**
İşletme	73	18,3
İktisat	68	17,0
Kamu Yönetimi	55	13,8
Maliye	45	11,3
Ekonometri	56	14,0
Uluslararası İlişkiler	58	14,5
Çalışma Ekonomisi	45	11,3
Toplam	**400**	**100,0**

Araştırmaya katılan öğrencilerin bölümlere göre dağılımı araştırma öncesinde belirlenmiş bulunmaktadır. Neyman Dağılımı ile belirlenen bölüm bazında öğrenci miktarına göre, İşletme Bölümü 73 kişi ile % 18,3'lik kısmı oluşturmakta bu bölümü 68 kişi ile % 17'lik oranla İktisat Bölümünün takip ettiği görülmektedir.

Maliye Bölümü ile Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünün % 11,3 ile (45 öğrenci) eşit öğrenci sayısına sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 11. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Anne Öğrenim Düzeyi)

Anne Öğrenim Düzeyi	**Frekans**	**% Frekans**
İlkokul ve Daha Az	189	47,3
Ortaokul	105	26,3
Lise	75	18,8
Üniversite ve Üstü	31	7,8
Toplam	**400**	**100,0**

Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin öğrenim durumlarına bakıldığında; % 47,3 ile 189 öğrencinin annesi "ilkokul ve daha az" programdan mezun olmuş olup, bunu % 26,3 ile 105'i "ortaokul" ve % 18,8 ile 75'i "lise" izlemektedir. 31 öğrencinin annesi % 7,8 ile "üniversite ve üstü" programdan mezun olmuştur. Öğrencilerin anne öğrenim düzeyinin yarıya yakınını "ilkokul ve daha az" programı oluşturmaktadır.

Tablo 12. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Baba Öğrenim Düzeyi)

Baba Öğrenim Düzeyi	**Frekans**	**% Frekans**
İlkokul ve daha az	116	29,0
Ortaokul	107	26,8
Lise	126	31,8
Üniversite ve Üstü	50	12,5
Toplam	**400**	**100,0**

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının öğrenim durumlarına bakıldığında; babası "lise"den mezun olanlar % 31,8 ile 126 kişi ilk sırada olup, onu babası "ilkokul ve daha az" programdan mezun olanlar % 29'lık oranla 116 kişi ile babası "ortaokul"dan mezun olan % 26,8'lık oranla 107 öğrenci takip etmektedir. Yükseköğretim düzeyinde yer alıp en düşük orana sahip olan öğrenim düzeyi ise "üniversite ve üstü" olup, % 12,5'lik orana sahip 50 öğrenciden oluşmaktadır.

Tablo 13. Demografik, Sosyo-Ekonomik ve Tanımlayıcı Bilgiler (Aylık Ortalama Aile Geliri)

Aylık Ortalama Gelir	**Frekans**	**% Frekans**
1000 TL altı	7	1,8
1000-1999 TL	95	23,8
2000-2999 TL	88	22,0
3000-3999 TL	88	22,0
4000-4999 TL	54	13,5
5000 TL ve üstü	62	15,5
Toplam	394	98,5
Eksik Veri Girişi	6	1,5
Toplam	**400**	**100,0**

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerine ait aylık ortalama gelirle ilgili soruya 400 öğrenciden 394'ü cevap vermiş olup, 6 öğrenci bu soruya cevap vermemiştir.

Buna göre, % 23,8'lik 95 öğrencinin aylık ortalama gelirinin "1000-1999 TL" arasında yer aldığı, buna karşılık % 1,8 ile 7 öğrencinin ise "1000 TL ve altında" bir gelire sahip olduğu görülmektedir. "3000-3999 TL" ile "2000-2999 TL"lik gelire sahip olanlar ise % 22'lik oranla eşit olduğu görülmektedir.

Aşağıda Tablo 14'te gösterilen araştırma verilerine göre, araştırmaya katılan öğrencilere öğrenim gördükleri bölümlerde finans, para yönetimi, ekonomi ve muhasebe ile ilgili aldıkları dersler sorulmuş olup; 400 öğrenciden 889 cevap alınmıştır. Toplam cevap sayısının örneklem sayısından fazla çıkmasının nedeni, öğrencilerin bir veya birden fazla dersi tercih etmesi (çoklu seçim) durumundan kaynaklanmaktadır.

Tablo 14. Öğrenim Görülen Bölümlerde Alınan Finans, Para Yönetimi, Muhasebe ve Ekonomi İle İlgili Derslerin Dağılımı

Alınan Dersler	**Bölümler**							**Toplam (400 %100)**
	İşletme (73)	İktisat (68)	Kamu Yönetimi (55)	Maliye (45)	Ekonometri (56)	U.İ. (58)	Ç.E.E.İ. (45)	
Finans	34 %8,5	32 %8,0	5 %1,3	20 %5	19 %4,8	3 %0,8	6 %1,5	**119 %29,8**
Para Yönetimi	33 %8,3	32 %8,0	5 %1,3	20 %5	19 %4,8	3 %0,8	5 %1,3	**117 %29,3**
Ekonomi	35 %8,8	**62 %15,5**	35 %8,8	32 %8	**49 %12,3**	22 %5,5	**36 %9**	**271 %67,8**
Muhasebe	**62 %15,5**	44 %11,0	**49 %12, 3**	**36 %9**	20 %5	**48 %12**	**35 %8,8**	**294 %73,5**
Diğer	20 %5,0	30 %7,5	5 %1,3	17 %4,3	11 %2,8	1 %0,3	4 %1	**88 %22,0**
Toplam	184 %46,3	200 %50	99 %25	125 %31,3	118 %29,7	77 %19,4	86 %21,6	889 %222,4

Tablo 14'e göre, İşletme Bölümündeki 73 öğrenciden 62'si muhasebe ile ilgili dersi almışken, aynı anda 35'inin ekonomi, 34'ünün finans, 33'ünün para yönetimi ile ilgili dersi aldığı görülmektedir. Diğer dersleri alan öğrenci sayısı 20 olup, muhasebe derslerinin fazla alınmış olması, bu bölümde muhasebe ağırlıklı derslerin olmasından kaynaklanabilir.

İktisat Bölümü öğrencilerinin 68'inden 62'sinin ekonomi ile ilgili dersi, 45'inin muhasebe ile ilgili dersi, 32'sinin finans ve yine 32'sinin para yönetimi ile

ilgili dersi aldıkları görülmektedir. İlgili bölümdeki diğer dersleri alan kişi sayısı 30 olup, ekonomi dersini alanların ağırlıkta olması, bu bölümün ekonomi karakterli bir bölüm olmasından ötürü, derslerin de ekonomi ile ilgili derslerden oluştuğu kanaatine varılabilir.

Kamu Yönetimi Bölümünde muhasebe ile ilgili dersi alanların (49 öğrenci) ağırlıkta olduğu, en az seçilen derslerin ise finans, para yönetimi ve diğer dersler olduğu (5'er öğrenci) olduğu görülmektedir.

Ekonomi Bölümünde en fazla alınan ders 49 öğrenci ile ekonometri ile ilgili dersin olduğu görülmektedir. Buna karşın, finans, para yönetimi, muhasebe ve diğer derslerin daha az alındığı görülebilmektedir.

Uluslararası İlişkiler Bölümünde muhasebe ile ilgili dersi alanların (48 öğrenci) ağırlıkta olduğu, en az seçilen derslerin ise yine finans ve para yönetimi ile ilgili derslerin (3'er öğrenci) olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, tüm bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin çoğunlukla muhasebe ile ilgili dersi aldıkları görülmektedir. Bunun nedeni, araştırmanın yapıldığı Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesindeki bölümlerin ders dağılımlarında muhasebe ile ilgili dersin en az bir yıl ya da bir yarıyılda zorunlu olarak açılmış olmasıdır. Diğer yandan, bu dersin tüm bölümlerdeki öğrenciler tarafından zorunlu olmasından dolayı alınmış bir ders olması gerekirken, olduğundan daha az seçilmiş olması durumu, araştırmaya katılan öğrenciler tarafından ankette işaretlenmemiş olmasından kaynaklanabilir.

Yine bazı derslerin bazı bölümlerde az alınmış olmasının nedeni de, söz konusu derslerin ilgili bölümlerde ya hiç açılmadığı, ya da seçmeli olarak açıldığı için öğrenciler tarafından daha az seçildiği sonucu çıkarılabilir.

Araştırmaya katılan kadın öğrencilerle erkek öğrencilerin bölümlere göre dağılımının incelendiği tablo bilgileri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 15 Öğrenim Görülen Bölümlerin Cinsiyete Göre Dağılımının Çapraz Tablo İle İncelenmesi

Cinsiyet	Bölümler							Toplam
	İşletme	İktisat	Kamu Yön.	Maliye	Ekonometri	U.İ.	ÇEEİ	
Erkek	35	34	29	22	8	32	12	172
% Cinsiyet	20,3%	19,8%	16,9%	12,8%	4,7%	18,6%	7,0%	100,0%
% Bölüm	47,9%	50,0%	52,7%	48,9%	14,3%	55,2%	26,7%	43,0%
Kadın	38	34	26	23	48	26	33	228
% Cinsiyet	16,7%	14,9%	11,4%	10,1%	21,1%	11,4%	14,5%	100,0%
% Bölüm	52,1%	50,0%	47,3%	51,1%	85,7%	44,8%	73,3%	57,0%
Toplam	73	68	55	45	56	58	45	400
% Cinsiyet	18,3%	17,0%	13,8%	11,3%	14,0%	14,5%	11,3%	100,0%

İşletme bölümündeki kadın öğrencilerin oranının % 52,1 iken erkek öğrencilerin oranının ise % 47,9 olduğu, İktisat bölümündeki kadın öğrencilerin oranının erkek öğrencilerin oranına % 50 ile eşit olduğu, Kamu Yönetimi bölümündeki kadın öğrencilerin oranının % 47,3 iken erkek öğrencilerin oranının ise % 52,7 olduğu, Maliye bölümündeki kadın öğrencilerin oranının % 51,1 iken erkek öğrencilerin oranının ise % 48,9 olduğu, Ekonometri bölümündeki kadın öğrencilerin oranı % 85,7 iken, erkek öğrencilerin oranı % 14,3 olup, kadın öğrencilerin erkek öğrencilere oranının en yüksek olduğu bölüm olarak göze çarptığı ve yine genel olarak bakıldığında erkek öğrenci sayısının en az olduğu bölümün % 4,7 ile Ekonometri bölümü olduğu, Uluslararası İlişkiler bölümündeki kadın öğrencilerin oranının % 44,8 iken erkek öğrencilerin oranının ise % 55,2 olduğu, son bölüm olan

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümündeki kadın öğrencilerin oranı % 73,3 iken, erkek öğrencilere oranının % 26,7 olduğu ve yine bu bölümün Ekonometri Bölümü gibi kadın öğrencilerin erkek öğrenci oranına göre yüksek olduğu ikinci bölüm olduğu görülmektedir.

Tablo 16. Öğrenim Görülen Bölümler İle Anneye Ait Öğrenim Düzeyinin Çapraz Tablo İle İncelenmesi

Anne Öğrenim Düzeyi	**Bölümler**							
	İşletme	İktisat	Kamu Yönetimi	Maliye	Ekonometri	U. İ.	Ç,E,İ,	Toplam
İlkokul ve az	**38**	**31**	**27**	**18**	**29**	**21**	**25**	**189**
% İlkokul ve az	20,1%	16,4%	14,3 %	9,5 %	15,3%	11,1%	13,2%	100,0%
% Bölüm	52,1%	45,6%	49,1%	40,0%	51,8%	36,2%	55,6%	47,3 %
Ortaokul	**15**	**20**	**18**	**11**	**12**	**18**	**11**	**105**
% Ortaokul	14,3%	19,0%	17,1%	10,5%	11,4%	17,1%	10,5%	100,0%
% Bölüm	20,5%	29,4%	32,7%	24,4%	21,4%	31,0%	24,4%	26,3 %
Lise	**10**	**13**	**7**	**13**	**13**	**11**	**8**	**75**
% Lise	13,3%	17,3%	9,3 %	17,3%	17,3%	14,7%	10,7%	100,0%
% Bölüm	13,7%	19,1%	12,7%	28,9%	23,2%	19,0%	17,8%	18,8%
Üniversite üstü	**10**	**4**	**3**	**3**	**2**	**8**	**1**	**31**
% Üni. ve üstü	32,3%	12,9%	9,7 %	9,7 %	6,5 %	25,8%	3,2 %	100,0%
% Bölüm	13,7%	5,9 %	5,5 %	6,7 %	3,6 %	13,8%	2,2 %	7,8 %
Toplam	**73**	**68**	**55**	**45**	**56**	**58**	**45**	**400**
% Toplam	18,3%	17,0%	13,8%	11,3%	14,0%	14,5%	11,3%	100,0%

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördüğü bölümler ile anne öğrenim düzeyine bakıldığında **"İlkokul ve daha az"** öğrenim düzeyi İşletmede % 20,1, İktisatta % 16,4, Ekonometride % 15,3 ve Kamu Yönetiminde % 14,3 ile diğer bölümlere nazaran yüksektir.

Öğrencilerin anne öğrenim düzeyi **"ortaokul"** olanlardan İktisat % 19'la ilk sırada olup, bu bölümü % 17,1'lik oranla Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler bölümleri eşit olarak izlemektedir. İlgili öğrenim düzeyini düşük olduğu bölümler, % 10,5 ile Maliye ile Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümleridir.

İktisat, Maliye ve Ekonometri Bölümlerinin **"lise"** olan anne öğrenim düzeylerinin % 17,3'le diğer bölümlerden yüksek olduğu görülmektedir.

Anne öğrenim düzeyi **"Üniversite ve üstü"** olan öğrencilerin çoğunlukta yer aldığı yer aldığı bölümler, % 32,3 ile İşletme ve % 25,8 ile Ekonometri bölümleridir. İlgili öğrenim düzeyinin düşük olduğu bölüm % 3,2 ile Uluslararası İlişkiler Bölümüdür.

Tablo 17. Öğrenim Görülen Bölümler İle Babaya Ait Öğrenim Düzeyinin Çapraz Tablo İle İncelenmesi

Baba Öğrenim Düzeyi	**Bölümler**							**Toplam**
	İşletme	**İktisat**	**Kamu Yönetimi**	**Maliye**	**Ekonometri**	**U. İ.**	**Ç,E,İ,**	
İlkokul ve az	**21**	**16**	**14**	**15**	**24**	**11**	**15**	**116**
% İlkokul ve az	18,1%	13,8%	12,1%	12,9 %	20,7 %	9,5 %	12,9 %	100,0%
% Bölüm	28,8%	23,5%	25,5%	33,3%	42,9%	19,0%	33,3%	29,0 %
Ortaokul	**13**	**19**	**18**	**12**	**7**	**24**	**14**	**107**
% Ortaokul	12,1%	17,8%	16,8%	11,2%	6,5%	22,4%	13,1%	100,0%
% Bölüm	17,8%	27,9%	32,7%	26,7%	12,5%	41,4%	31,1%	26,8 %
Lise	**25**	**25**	**16**	**14**	**22**	**12**	**13**	**127**
% Lise	19,7%	19,7%	12,6%	11,0%	17,3%	9,4%	10,2%	100,0%
% Bölüm	34,2%	36,8%	29,1%	31,1%	39,3%	20,7%	28,9%	31,8%
Üniversite üstü	**14**	**8**	**7**	**4**	**3**	**11**	**3**	**50**
% Üni. ve üstü	28,0%	16,0%	14,0%	8,0 %	6,0 %	22,0%	6,0 %	100,0%
% Bölüm	19,2%	11,8 %	12,7%	8,9 %	5,4 %	19,0%	6,7 %	12,5 %
Toplam	**73**	**68**	**55**	**45**	**56**	**58**	**45**	**400**
% Toplam	18,3%	17,0%	13,8%	11,3%	14,0%	14,5%	11,3%	100,0%

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördüğü bölüm ile baba öğrenim durumu incelendiği Tablo 17'ye göre; baba öğrenim düzeyi "**İlkokul ve daha az**" olan bölümlerden % 20,7 ile Ekonometri ve % 18,1 ile İşletme diğer bölümlerden yüksek oranda olup, % 9,5 ile Uluslararası İlişkiler bu öğrenim düzeyinin en düşük olduğu bölüm olarak göze çarpmaktadır.

Baba öğrenim düzeyi "**ortaokul**" olup, bu öğrenim düzeyinin en fazla olduğu bölümler, % 22,4 ile Uluslararası İlişkiler bölümü olup; en düşük olanı ise % 6,5 ile Ekonometri Bölümüdür.

Baba öğrenim düzeyinin **"lise"** olan bölümlerden İşletme ile ve İktisat % 19,7'lik oranla ön sırada yer almakta, bu bölümleri % 17,3 ile Ekonometri izlemektedir. Diğer yandan, % 9,4'le Uluslararası İlişkiler ve % 10,2 ile Çalışma

Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümleri ilgili öğrenim düzeyinin en az olduğu bölümlerdir.

Öğrencilerin baba öğrenim düzeyinin "**Üniversite ve üstü**" olduğu bölümlerde en yüksek oran % 28 ile İşletme olup, onu % 22 ile Uluslararası İlişkiler bölümü takip etmektedir. Bu oranın en düşük olduğu bölümler ise, % 4'lük oranla Maliye, % 3'lük eşit oranlarla Ekonometri ve Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümleridir.

3.8.2. Finansal Davranışlara İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde öğrencilerin finansal davranış düzeylerini belirlemeye yönelik sorulan sorulara ilişkin bulgulara değinilmiştir.

3.8.2.1. Kredi Kartı Kullanım Davranışlarına İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde öğrencilere ait kredi kartı kullanımı, kredi kartını edinme zamanı, kredi kartı borcunu ödeme şekli ve zamanı, borç karşısında duyulan endişe ile tasarruf davranışlarını belirlemeye yönelik sorulan sorulara ilişkin bulgulara değinilmiştir.

Tablo 18. Öğrencilerin Kredi Kartı Sahiplik Durumuna İlişkin Dağılım

Kullanılan Kredi Kartı Adedi	Frekans	Frekans %
Yok	113	28,2
1 adet	199	49,8
2 adet	64	16,0
3 adet	14	3,5
4 adet	5	1,3
5 ve üstü	3	0,8
Toplam	398	99,5
Eksik Veri Girişi	2	0,5
Toplam	400	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilere sorulan "**Aktif olarak kullandığınız kaç tane kredi kartınız bulunmaktadır ?**" sorusuna 2 öğrenci cevap vermemiş olup, geriye kalan 398 öğrenciden % 28,2 ile 113'nün kredi kartının olmadığı görülmekte

birlikte, bu öğrencilerin daha önceden kredi kartı sahibi iken daha sonra iptal ettirdiklerinden mi? yoksa hiçbir şekilde kredi kartı sahibi olmadıklarından mı? sorusuna "yok" cevabı vermiş olabilecekleri hakkında şimdilik yorum yapılamayacak olup, bu durum bir sonraki araştırma sorusu olan "**İlk kredi kartınızı ne zaman aldınız ?**" sorusuna verilecek olan cevaplardan anlaşılabilir.

Öğrencilerden büyük bir bölümünün bir veya birden fazla olmak üzere kredi kartı sahibi olduğu (% 71,25'lik oranla 285 öğrenci) görülmektedir. Bunlardan; % 49,8'lik oranla 199 öğrencinin 1 adet, % 16'lık oranla 64 öğrencinin 2 adet, % 3,5'lik oranla 14 öğrencinin 3 adet, % 1,3 ile 5 öğrencinin 4 adet ve % 0,8 ile 3 öğrencinin 5 ve daha fazla kredi kartına sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 19. Öğrencilerin İlk Kredi Kartı Edinme Zamanına İlişkin Dağılım

Kredi Kartı Alma Zamanı	**Frekans**	**Frekans %**
Liseden mezun olmadan önce	19	4,8
Liseden mezun olduğumda	34	8,5
Üniversitenin ilk yıllarında	231	57,8
Üniversitenin sonraki yıllarında	47	11,8
Toplam	331	82,8
Eksik Veri Girişi	69	17,3
Toplam	400	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilere sorulan "**İlk kredi kartınızı ne zaman aldınız ?**" sorusuna 69 öğrenci yanıt vermemiş olup, geriye kalan 331 öğrenciden büyük bir kısmının kredi kartına üniversitenin ilk yıllarında sahip olduğu (% 57,8'lik oranla 231 öğrenci), geriye kalan % 11,8 ile 47 öğrencinin üniversitenin sonraki yıllarında, % 8,5 ile 34'ünün de liseden mezun olduktan sonra, % 4,8 ile 19'unun ise liseden mezun olmadan önce edindiği görülmektedir.

Diğer yandan, bu soruya cevap vermeyen 69 öğrenciden 2'sinin Tablo 18'de ki soruya hiçbir şekilde cevap vermeyen öğrencilerden olabileceği, geriye kalan 67 öğrencinin ise yine bir önceki tablo olan Tablo 18'de yer alan kredi kartı sahipliği sorusuna "yok" cevabı veren 113 öğrenci arasından olabileceği ve bu durumda, kredi kartına sahip olmayan 113 öğrenciden geriye kalan 46 öğrencinin daha önceden kredi kartına sahip olduğu, sonrasında ise olmadığı sonucuna varılabilir.

Tablo 20. Öğrencilerin Kredi Kartını Ödeme Şekline İlişkin Dağılım

Kredi Kartı Borç Ödeme Şekli	**Frekans**	**Frekans %**
Genellikle asgari tutarın altında ödeme yaparım	21	5,3
Genellikle her ay sadece asgari tutarı öderim	50	12,5
Bazen belirli süre için (1-2 ay) toplam borcumu ödeyemem	114	28,5
Aylık toplam borcun her zaman tamamını öderim	142	35,5
Toplam	327	81,8
Eksik Veri Girişi	73	18,2
Toplam	**400**	**100,0**

Araştırmaya katılan öğrencilere sorulan "**Aşağıdakilerden hangisi kredi kartı borcunuzu ödeme şeklinizi en iyi şekilde açıklar?**" sorusuna 73 öğrenci yanıt vermemiş olup, bunlardan 67'sinin bir önceki analiz uyarınca kredi kartı olmadığı için kredi kartı ilişkili bu soruya da cevap vermediği, 2'sinin soruya hiçbir şekilde cevap vermeyen öğrenciler olduğu ve kalan 4 öğrencinin ise kredi kartı olduğu halde sadece bu soruya cevap vermeyen öğrencilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Geriye kalan 327 öğrenciden çoğunluğunun "**Aylık toplam borcun her zaman tamamı öderim**" seçeneğini işaretleyen (% 35,5) ile "**Bazen belirli süre için (1-2) ay toplam borcumu ödeyemem**" seçeneğini işaretleyen (% 28,5) öğrencilerden olduğu ve bunların, "**Genellikle her ay sadece asgari tutarı öderim**" (% 12,5) ve "**Genellikle asgari tutarın altında ödeme yaparım**" (% 5,3) seçeneğini işaretleyenlere göre, borç ödeme davranışlarının daha yüksek olduğu anlaşılabilir.

Tablo 21. Öğrencilerin Kredi Kartını Ödeme Zamanına İlişkin Dağılım

Kredi Kartını Gecikmeli Ödeme Durumu	Frekans	Frekans %
Yılda iki defadan fazla geç ödeme yaparım	31	7,8
Yılda bir veya iki kez geç ödedim	31	7,8
Aldığımdan beri bir veya iki defa geç ödedim	73	18,3
Hiçbir zaman borcumu geciktirmedim	**192**	**48,0**
Toplam	327	81,8
Eksik Veri Girişi	73	18,2
Toplam	**400**	**100,0**

Araştırmaya katılan öğrencilere sorulan "**Kredi kartı borcunuzu ne sıklıkta ödüyorsunuz ?**" sorusunu 73 öğrenci bir önceki soruda olduğu gibi yine yanıtsız bırakmış olup, bunlardan 67'sinin kredi kartı olmadığı için yine kredi kartı ilişkili bu soruya da cevap vermediği, 2'sinin soruya hiçbir şekilde cevap vermediği ve kalan 4 öğrencinin ise kredi kartı olduğu halde soruya cevap vermek istemeyen öğrencilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Geriye kalan 327 öğrenciden "**Hiçbir zaman borcumu geciktirmedim**" seçeneğini işaretleyen (% 48) öğrencilerin, diğer üç seçenek olan "**Aldığımdan beri bir veya iki defa geç ödedim**" (% 18,3) seçeneği, "**Yılda bir veya iki kez geç ödedim**" (% 7,8) seçeneği ve "**Yılda iki defadan fazla geç ödeme yaparım**" (% 7,5) seçeneğini işaretleyenlere göre borç ödeme davranışlarının yüksek olduğu anlaşılabilir.

Tablo 22. Öğrencilerin Borç Karşısında Endişeli Olmalarına İlişkin Dağılım

Borç Karşısında Duyulan Endişe Durumu	Frekans	Frekans %
Asla endişe duymam	45	11,3
Biraz endişe duyarım	100	25,0
Bazen endişe duyarım	66	16,5
Genellikle endişe duyarım	84	21,0
Neredeyse her zaman endişe duyarım	86	21,5
Toplam	381	95,3
Eksik Veri Girişi	19	4,8
Toplam	400	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilere sorulan "**Borcunuz olduğunda ne kadar endişe duyarsınız ?)** sorusuna öğrencilerden 19'u yanıt vermemiş olup, geriye kalan 381 öğrencinin büyük bir çoğunluğunun (% 84 ile 336 öğrenci) borçlu olduklarında az ya da çok endişe duyduğu görülmektedir. Bunlardan; % 25 ile 100'ü biraz endişe duyduğunu, % 21,5 ile 86'sı neredeyse her zaman endişeli olduğunu, % 21 ile 84'ü genellikle endişeli olduğunu, % 16,5 ile 66'sı bazen endişe duyduğunu ifade etmiş; % 11,3'lik 45 öğrenci ise asla endişe duymadıklarını ifade etmişlerdir.

Yukarıdaki verilere göre, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun borçları olduğunda az ya da çok endişeli olma durumları bile finansal tutum düzeylerinin yüksek olma yolunda bir aşama olarak yorumlanabilir.

3.8.2.2. Tasarruf Davranışlarına İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilere sorulan **"Tasarruf ve yatırımlarınızı ne şekilde değerlendirmektesiniz ?)** sorusuna öğrencilerin tümü cevap vermiş olmakla birlikte, N'in 447 çıkmasının nedeninin öğrencilerin birden fazla tasarruf aracını seçmiş olmasından (çoklu cevap) kaynaklandığı düşünülebilir.

Tablo 23. Öğrencilerin Tasarruf ve Yatırım Yapma Şekillerine İlişkin Dağılım

Tasarruf Şekli	Frekans		Çoklu cevap
	N	N %	
Hisse senedi	6	1,3%	1,5%
Döviz	47	10,5%	11,8%
Tasarruf bonosu	3	0,7%	0,8%
Devlet tahvili /Hazine bonosu	10	2,2%	2,5%
Yatırım fonu	11	2,5%	2,8%
Vadesiz TL hesabı	84	18,8%	21,0%
Vadeli TL hesabı	47	10,5%	11,8%
Vadeli döviz hesabı	5	1,1%	1,3%
Bireysel Emeklilik	6	1,3%	1,5%
Altın	75	16,8%	18,8%
Tasarruf yapmıyorum	**153**	**34,2%**	**38,3%**
Toplam	447	100,0%	111,8%

Öğrencilerin tasarruf davranışlarının incelendiği tabloya göre, diğer maddelere nazaran çoğunluğu oluşturan % 34,2'lik kısmın tasarruf yapmadığı görülmektedir. Buna sebep olarak, çoğu öğrencinin ailelerinden gelen harçlıkla ancak hayatlarını idame ettirdikleri bu nedenle tasarrufa ayıracak kadar gelirlerinin kalmayışı olabilir. % 18,8'le ikinci yüksek oran olan vadesiz hesap seçeneği öğrencilerin aslında tasarruf birikimi olmayıp, yine ailelerinden gelen harçlıkların yer aldığı hesap olabileceği düşünülebilir. % 10,5'lik 45 öğrenci tasarruflarını vadeli hesap ile dövize ayırmışlardır. Çok az öğrencinin tasarruflarını tasarruf bonosuna (%0,7) ve hisse senedine (% 1,3) yönlendirmiş oldukları görülebilmektedir.

3.8.2.3. Finansal Davranış Ölçek Ortalamaları

Çalışmanın bu bölümünde, öğrencilerin finansal davranış düzeyinin test edildiği, borçlanma (2.,10.,12.,14. ve 15.), harcama, (1.,13. ve 16.), yatırım, tasarruf (7.,8.,9. ve 11.) ile para idaresi, bütçe ve finansal bilgi (3.,4.,5. ve 6.) ile ilgili 16 adet soru ile bu sorulara verilen cevaplara değinilecektir.

Tablo 24. Öğrencilerin Finansal Davranış Ölçek Sorularına Ait Cevap Dağılımları

İfadeler	Her Zaman	Genellikle	Bazen	Kısmen	Hiçbir Zaman	Toplam
Satın alırken dikkatlice düşünürüm	**164**	14	62	16	12	400
	41,0	36,5	15,5	4,0	3,0	100,0
Faturalarımı zamanında öderim	**212**	141	18	22	7	400
	53,0	35,3	4,5	5,5	1,8	100,0
Kişisel finansal konuları ve olayları yakından takip ederim	72	121	**132**	57	18	400
	18,0	30,3	**33,0**	14,2	4,5	100,0
Uzun vadeli hedefler belirler ve bunları başarmak için çaba gösteririm	87	**144**	100	50	15	396
	21,8	**36,0**	25,0	12,5	3,8	99,0
Gelir ve giderlerim için bir bütçe yapar ve uygularım	118	**123**	85	47	24	397
	29,5	**30,8**	21,3	11,8	6,0	99,3
Ailemde günlük para idaresi konularında kişisel ve ortak sorumluluk alırım	113	**138**	82	37	25	395
	28,2	**34,5**	20,5	9,3	6,3	98,8
Son 1 yıl içinde farklı şekillerde (döviz, altın, mevduat hesabı, evde tutma v.b.) tasarruf yaptım.	69	65	56	77	**130**	397
	17,3	16,3	14,0	19,3	**32,5**	99,3
Finansal bir ürün satın alırken ürünü satın aldığım yerden bilgi toplar ve satın alma kararımı topladığım bu bilgiye dayalı olarak veririm	96	**117**	84	61	38	396
	24,0	**29,5**	21,0	15,3	9,5	99,0
Finansal bir ürün satın alırken bağımsız kaynaklardan (konunun uzmanı vb.) bilgi toplar ve satın alma kararımı topladığım bu bilgiye dayalı olarak veririm	85	**133**	84	52	45	399
	24,3	**33,4**	21,0	13,0	11,3	99,8
İhtiyaçlarımı karşılayamayacağım duruma düşene kadar borç almam	**260**	89	23	9	19	399
	65,0	22,3	5,8	2,3	4,8	99,8
Yatırım kararı alırken risk ve getirisini dikkate alırım	**180**	123	60	20	15	398
	45,0	30,8	15,0	5,0	3,8	99,5
Kredi kartı borcumun tamamını öderim	**155**	77	50	38	34	364
	38,8	19,3	15,0	9,5	8,5	91,0
Elime geçen paradan daha fazla harcama yaparım*	**131**	77	97	45	46	396
	32,8	19,3	24,3	11,3	11,5	99,0
Kredi kartımın maksimum harcama limitine ulaşırım*	**114**	**6**6	70	43	72	365
	28,5	16,5	17,5	10,8	18,0	91,3
Kredi borçlarımı ödemek için nakit avans kullanırım*	**196**	54	54	36	32	372
	49,0	13,5	13,5	9,0	8,0	93,0
Harcamalarımı azaltmanın yollarını ararım	110	**130**	104	42	12	398
	27,5	**32,5**	26,0	10,5	3,0	99,5

Araştırmaya katılan öğrencilerin "**her zaman**" cevabını verdiği ifadeler; %41'le "satın alırken dikkatlice düşünürüm", %53'le "faturalarımı zamanında öderim", %65 ile "ihtiyaçlarımı karşılayamayacağım duruma düşene kadar borç almam", % 45 ile "Yatırım kararı alırken risk ve getirisini dikkate alırım" ve % 38,8'le "Kredi kartı borcumun tamamını öderim" ifadeleri, finansal davranış

düzeyini arttırıcı nitelikte olduğu düşünülebilir. Öğrenciler tarafından **"genellikle"** cevabının ağırlıklı olarak verildiği ifadeler ise, % 36 ile "Uzun vadeli hedefler belirler ve bunları başarmak için çaba gösteririm", %30,8'le "Gelir ve giderlerim için bir bütçe yapar ve uygularım" % 34,5'le "Ailemde günlük para idaresi konularında kişisel ve ortak sorumluluk alırım", %29,5'la "Finansal bir ürün satın alırken ürünü satın aldığım yerden bilgi toplar ve satın alma kararımı topladığım bu bilgiye dayalı olarak veririm", % 33,4 ile "Finansal bir ürün satın alırken bağımsız kaynaklardan (konunun uzmanı vb.) bilgi toplar ve satın alma kararımı topladığım bu bilgiye dayalı olarak veririm" ve % 32,5'le "Harcamalarımı azaltmanın yollarını ararım" ifadeleridir. **"Bazen",** cevabının verildiği ifade ise, % 33'le "Kişisel finansal konuları ve olayları yakından takip ederim" ifadesidir.

Öğrencilerin % **"hiçbir zaman"** cevabını verdiği ifade, %32,5'le "Son 1 yıl içinde farklı şekillerde (döviz, altın, mevduat hesabı, evde tutma vb.) tasarruf yaptım" olurken, diğer yandan, **"hiçbir zaman"** cevabı ağırlıklı olarak verilmekle birlikte ters karakterli sorular olması nedeniyle puanlama açısından 5 puan değerinde değerlendirilecek olup "**her zaman**" cevabı olarak değerlendirilen ifadeler ise % 32,8 ile "Elime geçen paradan daha fazla harcama yaparım", % 28,5 ile "Kredi kartımın maksimum harcama limitine ulaşırım" ve % 49 ile "Kredi borçlarımı ödemek için nakit avans kullanırım" ifadeleridir.

Öğrencilerin finansal davranışları, aritmetik ortalamalar göz önünde bulundurularak değerlendirilmiş olup; yüksek puan, olumlu finansal davranışa, düşük puan ise olumsuz finansal davranışa işaret etmektedir. Puan hesaplamalarında; çok zayıf 1-1,8 arasını, zayıf 1,8-2,6 arasını, orta 2,6-3,4 arasını, iyi 3,4-4,2 arasını ve çok iyi 4,2-5,0 arasını temsil etmektedir (Barmaki, 2015: 151).

Tablo 25. Öğrencilerin Finansal Davranış Ölçeğinin Puan Ortalamaları

Finansal Davranış İfadeleri	N	$\bar{x}$	Ss
Satın alırken dikkatlice düşünürüm	400	4,08	0,995
Faturalarımı zamanında öderim	400	4,32	0,922
Kişisel finansal konuları ve olayları yakından takip ederim	400	3,43	1,078
Uzun vadeli hedefler belirler ve bunları başarmak için çaba gösteririm	396	3,60	1,078
Gelir ve giderlerim için bir bütçe yapar ve uygularım	397	3,66	1,192
Ailemde günlük para idaresi konularında kişisel ve ortak sorumluluk alırım	395	3,70	1,163
Son 1 yıl içinde farklı şekillerde (döviz, altın, mevduat hesabı, evde tutma vb.) tasarruf yaptım	397	2,66	1,501
Finansal bir ürün satın alırken ürünü satın aldığım yerden bilgi toplar ve satın alma kararımı topladığım bu bilgiye dayalı olarak veririm	396	3,43	1,272
Finansal bir ürün satın alırken bağımsız kaynaklardan (konunun uzmanı vb.) bilgi toplar ve satın alma kararımı topladığım bu bilgiye dayalı olarak veririm	399	3,40	1,268
İhtiyaçlarımı karşılayamayacağım duruma düşene kadar borç almam	400	4,41	1,031
Yatırım kararı alırken risk ve getirisini dikkate alırım	398	4,09	1,067
Kredi kartı borcumun tamamını öderim	364	3,77	1,342
Elime geçen paradan daha fazla harcama yaparım*	**396**	**3,51**	**1,357**
Kredi kartımın maksimum harcama limitine ulaşırım*	**365**	**3,29**	**1,502**
Kredi borçlarımı ödemek için nakit avans kullanırım*	**372**	**3,93**	**1,354**
Harcamalarımı azaltmanın yollarını ararım	398	3,71	1,073

Çalışmada öğrencilerin finansal davranış ölçeği genel puan ortalaması $\bar{x}$=58,99 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin finansal davranış ölçeğindeki ifadeler ile ilgili puan ortalamaları 2.66-4,41 arasında değişmektedir. En düşük puan alınan finansal davranış ifadesi $\bar{x}$=2.66 ile "son 1 yıl içinde farklı şekillerde (döviz, altın, mevduat hesabı, evde tutma vb.) tasarruf yaptım" olurken, en yüksek puanlı ifade $\bar{x}$=4,41 ile "ihtiyaçlarımı karşılayamayacağım duruma düşene kadar borç almam" ifadesi olmuştur.

Öğrencilerin davranış ortalamaları incelendiğinde; "faturalarımı zamanında öderim" ile "ihtiyaçlarımı karşılayamayacağım duruma düşene kadar borç almam" ifadelerine göre davranışlarının **"çok iyi"** düzeyde olduğu, "Son 1 yıl içinde farklı şekillerde (döviz, altın, mevduat hesabı, evde tutma vb.) tasarruf yaptım" ve "kredi borçlarımı ödemek için nakit avans kullanırım" davranışlarında **"orta"** düzeyde olduğu, geriye kalan tüm ifadelere göre finansal davranışlarında **"iyi"** düzeyde oldukları görülmektedir.

3.8.3. Finansal Tutumlara İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, öğrencilerin finansal tutum düzeyinin araştırıldığı 9 adet soruya ve bu sorulara verilen cevaplara dair bulgulara yer verilmiştir.

3.8.3.1. Finansal Tutum Ölçek Ortalamaları

Çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin paraya karşı olan tutumları ile finansal konulara karşı olan tutumları incelenmek istenmiştir.

Tablo 26. Öğrencilerin Finansal Tutum Ölçek Maddeleri İle İlgili Cevap Dağılımları

Finansal Davranış İfadeleri	**Kesinlikle katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum orum**	**Kesinlikle katılıyorum**	**Toplam**
Para sadece harcanmak içindir	63 15,8	**129** **32,3**	60 15,0	92 23,0	56 14,0	400 100,0
Para ile ilgili konular sıkıcı ve zordur	53 13,5	**115** **28,7**	73 18,3	104 26,0	55 13,8	400 100,0
Uzun dönem finansal geleceğime yönelik çok fazla düşünmek beni rahatsız eder	43 10,8	84 21,0	74 18,5	**135** **33,8**	64 16,0	400 100,0
Para yaşamda mutlu olmak için önemli değildir	122 30,5	**126** **31,5**	67 16,8	53 13,3	32 8,0	400 100,0
Finansal açıdan bugün için yaşamak hoşuma gider	68 17,0	**116** **29,0**	96 24,0	84 21,0	36 9,0	400 100,0
Finans dilini anlayabilme yeteneğim zayıftır	53 13,3	**139** **34,8**	119 29,8	65 16,3	24 6,0	400 100,0
Finansal konularda karar vermeden önce finansal bilgi edinmek için çok zaman ve çaba harcamam	33 8,3	**136** **34,0**	112 28,0	94 23,5	25 6,3	400 100,0
Finansal durumumda büyük bir fark yaratmak için fazla çabalamayı düşünmüyorum	66 16,5	**143** **35,8**	107 26,8	67 16,8	17 4,3	400 100,0
Para ve finansal konularda bilgilendirilmek istemiyorum	130 32,5	**153** **38,3**	51 12,8	39 9,8	27 6,8	400 100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 33,8'i "Uzun dönem finansal geleceğime yönelik çok fazla düşünmek beni rahatsız eder" ifadesine **"kesinlikle katılıyorum"** şeklinde cevap vermiş olup, bu ifade için öğrencilerin finansal anlamda uzun dönemli tutum düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varılabilmektedir.

Öğrenciler, özellikle direkt para ile ilgili sorulan ifadelere; "Para sadece harcanmak içindir" ifadesine % 32,3 ile **"Katılmıyorum"**, "Para yaşamda mutlu olmak için önemli değildir" ifadesine % 31,5 **"Katılmıyorum"** ve aynı ifadeye % 30,5 ile **"Kesinlikle katılmıyorum"**, "Para ile ilgili konular sıkıcı ve zordur" ifadesine (% 28,7) ile **"Katılmıyorum"** ile buna yakın bir oran olan % 26 ile **"Katılıyorum"** ve "Finansal açıdan bugün için yaşamak hoşuma gider" ifadesine % 29 **"Katılmıyorum"** şeklinde cevap vermiş olup, genel olarak parayı önemsedikleri fikri oluşabilir.

Genel finansal ifadelere bakıldığında ise; "Finans dilini anlayabilme yeteneğim zayıftır" % 34,8, "Finansal konularda karar vermeden önce finansal bilgi edinmek için çok zaman ve çaba harcamam" % 34, "Finansal durumumda büyük bir fark yaratmak için fazla çabalamayı düşünmüyorum" 35,8 ve "Para ve finansal konularda bilgilendirilmek istemiyorum" % 38,3 ile "**Katılmıyorum"** cevabını vermiştir.

Tablo 27. Öğrencilerin Finansal Tutum Ölçeğinin Puan Ortalamaları

Finansal Tutum İfadeleri	N	$\bar{x}$	S
Para sadece harcanmak içindir	400	3,13	1,316
Para ile ilgili konular sıkıcı ve zordur	400	3,02	1,277
Uzun dönem finansal geleceğime yönelik çok fazla düşünmek beni rahatsız eder	400	2,77	1,252
Para yaşamda mutlu olmak için önemli değildir	400	3,63	1,262
Finansal açıdan bugün için yaşamak hoşuma gider	400	3,24	1,219
Finans dilini anlayabilme yeteneğim zayıftır	400	3,33	1,084
Finansal konularda karar vermeden önce finansal bilgi edinmek için çok zaman ve çaba harcamam	400	3,14	1,066
Finansal durumumda büyük bir fark yaratmak için fazla çabalamayı düşünmüyorum	400	3,44	1,081
Para ve finansal konularda bilgilendirilmek istemiyorum	400	3,80	1,189

Çalışmada öğrencilerin finansal davranış ölçeği genel puan ortalaması $\bar{x}$=28,5 olarak bulunmuştur. Ortalaması en düşük olan tutum ifadesi 2,77 ile **"Uzun dönem finansal geleceğime yönelik çok fazla düşünmek beni rahatsız eder"** ifadesi iken, en yüksek olan 3,80 ile **"Para ve finansal konularda bilgilendirilmek istemiyorum"** ifadesidir.

3.8.4. Finansal Davranışlar İle Kategorik Değişkenlerin Ortalaması

Bu bölümde öğrencilerin finansal davranış ortalamaları ile öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, bölümü, anne ve babalarının öğrenim durumu ile aylık toplam aile gelir miktarı arasındaki ilişkiler test edilerek incelenmiştir.

Öncelikle finansal davranış değişkenini oluşturan 16 adet ifade tek bir değişkene dönüştürülmüştür.

Özdamar (2003)'e göre, veri setinin homojen dağılması, veri setinin D.K. (Değişim Katsayısı) yüzdesinin % 20'den küçük olması veya veri setinin standart sapmasının veri seti ortalamasının %20'sinden küçük olması durumunda veri setine parametrik testlerin uygulanabileceği (Özdamar, 2003: 98) ışığı altında, araştırma sonuçlarından standart sapmanın 0,542, ortalamanın 3,68 ve değişim katsayısının da % 14,7 çıkmasıyla veri setine parametrik testler uygulanmak suretiyle analiz yapılmıştır.

Bunun yanısıra, Morgan ve diğerleri (2011)'nin, verinin çarpıklık (skewness) -1 ile +1 değerlerinden yüksek çıkması durumunda parametrik olmayan testlerin yapılmasının ihtiyatlılık açısından önemli olduğuna, diğer yandan bu değerin -1 ile +1'den biraz fazla çıkması durumunda parametrik testlerin uygulanabileceği, ilgili yazarların yaptıkları bir analiz örneğinde bu değerin -1,63 çıkması durumunda bile normallik için kabul edilebilir seviyelerde olduğu belirtilmiş olup (Morgan vd., 2011: 51), araştırmamızın finansal davranış değişkenine ait çarpıklık (skewness) değeri -0,552 bulunmuş ve söz konusu analizler için parametrik testler uygulanmış bulunmaktadır.

3.8.4.1. Yaşa Göre Finansal Davranış Ortalaması

Yukarıda belirtilen bilgiler ışığında, öğrencilerin yaşlarına göre finansal davranış puan ortalamasını incelemek için parametrik testlerden, t-testi analizi yapılmıştır. t-testinin yapılmasının nedeni, öğrencilerin bazı yaş gruplarının frekansının az (örneğin 19 yaşında bir, 26 yaşında dört ve 27 yaşında üç öğrencinin olması), bazı gruplarda ise fazla (22 yaş grubunda 148 kişi, 23 yaş grubunda da 99 kişi) olması nedeniyle yaş grupları birleştirilmek suretiyle ilgili demografik değişkenin anakütlesi ikiye düşürülmüş olmasından dolayıdır.

Tablo 28. Öğrencilerin Finansal Davranış Puanlarının Yaşa Göre Analizi

Finansal Davranış	N	(Levene's)p	$\bar{x}$	(t-testi)p
Yaş		**0,851**		**0,047**
19-22	186		3,62	
23 ve üstü	154		3,75	

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşlarına göre incelenen finansal davranış ortalamaları ile ilgili homojenlik testinde, **0,851**'lik değer varyansların homojenliğini işaret etmektedir.

Varyansların eşitliğine göre ANOVA testi sonucunda p değerinin **0,047** çıkması, yani p<0,05 durumu, öğrencilerin finansal davranış ortalamaları ile yaşları arasında istatiksel bir fark olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerinden yaşları 23 ve üstü olanların ortalaması $\bar{x}$=3,75 ile yaşları 19 ile 22 olanların ortalamasına olan $\bar{x}$=3,62'ye göre daha yüksek olduğu görülmekte olup, söz konusu sonuca göre öğrencilerin yaşı ilerledikçe finansal davranış düzeylerinin arttığı ileri sürülebilir.

3.8.4.2. Cinsiyete Göre Finansal Davranış Ortalaması

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre finansal davranış puan ortalaması, veriler normal dağıldığından parametrik testlerden t testi uygulanarak incelenmiştir.

Tablo 29. Öğrencilerin Finansal Davranış Puanlarının Cinsiyete Göre Analizi

Finansal Davranış	N	(Levene's)p	$\bar{x}$	(t- testi) p
Cinsiyet		**0,398**		**0,484**
Erkek	144		3,70	
Kadın	196		3,66	

Varyansların homojenliği testinde; p>0,05'den (p=0,398) dolayı varyansların homojenliğini test edilmiş, yapılan t testi sonucunda **0,484**'lük değer öğrencilerin finansal davranış ortalamaları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark bulunmadığı sonucu çıkarmıştır.

3.8.4.3. Öğrenim Görülen Bölüme Göre Finansal Davranış Ortalaması

Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre finansal davranış puan ortalaması, verilerin normal dağıldığı varsayımı altında tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılarak incelenmiştir.

Tablo 30. Öğrencilerin Finansal Davranış Puanlarının Bölümlere Göre Analizi

Fin. Davranış	N	(Levene's) p	$\bar{x}$	(ANOVA) p
Bölümler		**0,161**		**0,860**
İşletme	62		3,66	
İktisat	63		3,69	
Kamu Yön.	42		3,73	
Maliye	38		3,67	
Ekonometri	48		3,57	
Ulus. İliş.	43		3,75	
Ç.E.E.İ.	44		3,68	

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre incelenen finansal davranış ortalamaları ile ilgili homojenlik testinde**, 0,161**'lik değer varyansların homojenliğine işaret etmektedir.

Varyansların eşitliğine göre ANOVA testi sonucunda p değeri **0,860** yani p>0,05 çıkmıştır. Bu durumda, öğrencilerin finansal davranışları ile öğrenim gördükleri bölümlere göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

3.8.4.4. Anne Öğrenim Düzeyine Göre Finansal Davranış Ortalaması

Öğrencilerin anne öğrenim düzeyine göre finansal davranış puan ortalaması, verilerin normal dağıldığı varsayımı altında tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılarak incelenmiştir.

Tablo 31. Öğrencilerin Finansal Davranış Puanlarının Anne Öğrenim Düzeyine Göre Analizi

Finansal Davranış	N	(Levene's)p	$\bar{x}$	(ANOVA) p
Anne Öğrenim Düzeyi		**0,158**		**0,733**
İlkokul ve daha az	157		3,67	
Ortaokul	92		3,65	
Lise	64		3,67	
Üniversite ve üstü	27		3,79	

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne öğrenim düzeyine göre incelenen finansal davranış ortalamaları ile ilgili homojenlik testinde**, 0,158**'lik değer varyansların homojenliğine işaret etmektedir.

Varyansların eşitliği sonrası yapılan ANOVA testi sonucunda p değeri **0,733** yani p>0,05 çıkmıştır. Bu durumda, öğrencilerin finansal davranışları ile anne öğrenim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucu çıkarılabilmektedir.

3.8.4.5. Baba Öğrenim Düzeyine Göre Finansal Davranış Ortalaması

Öğrencilerin baba öğrenim düzeyine göre finansal davranış puan ortalaması, verilerin normal dağıldığı varsayımı altında tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılarak incelenmiştir.

Tablo 32. Öğrencilerin Finansal Davranış Puanlarının Baba Öğrenim Düzeyine Göre Analizi

Finansal Davranış	N	(Levene's)p	$\bar{x}$	(ANOVA) p
Baba Öğrenim Düzeyi		**0,399**		**0,508**
İlkokul ve daha az	94		3,69	
Ortaokul	90		3,60	
Lise	114		3,71	
Üniversite ve üstü	42		3,71	

Araştırmaya katılan öğrencilerin baba öğrenim düzeyine göre incelenen finansal davranış ortalamaları ile ilgili homojenlik testinde**, 0,399**'lik değer varyansların homojenliğine işaret etmektedir.

Varyansların eşitliği sonrası yapılan ANOVA testi sonucunda p değeri **0,508** yani p>0,05 çıkmıştır. Bu durumda, öğrencilerin finansal davranışları ile babalarının öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

3.8.4.6. Aylık Gelir Miktarına Göre Finansal Davranış Ortalaması

Öğrencilerin aylık gelir miktarına göre finansal davranış puan ortalaması, verilerin normal dağıldığı varsayımı altında tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılarak incelenmiştir.

Tablo 33. Öğrencilerin Finansal Davranış Puan Ortalamalarının Aylık Toplam Aile Gelir Miktarına Göre Analizi

Finansal Davranış	N	(Levene's)p	$\bar{x}$	(ANOVA) p
Aylık Ort. Gelir		**0,352**		**0,986**
1000 TL altı	6		3,69	
1000-1999 TL	82		3,68	
2000-2999 TL	71		3,68	
3000-3999 TL	72		3,62	
4000-4999 TL	48		3,70	
5000 TL ve üstü	55		3,67	

Araştırmaya katılan öğrencilerin aylık gelir miktarına göre incelenen finansal davranış ortalamaları ile ilgili sınana homojenlik testinde, p değerinin **0,352** olması durumu varyansların homojenliğini anlamına gelebilmektedir.

Varyansların eşitliğine göre ANOVA testi sonucunda p değeri **0,986** yani p>0,05 çıkmıştır. Bu durumda, öğrencilerin finansal davranışları ile aylık gelir miktarları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucu çıkarılabilmektedir.

3.8.5. Finansal Tutumlar İle Kategorik Değişkenlerin Ortalaması

Bu bölümde öğrencilerin finansal tutum ortalamaları ile onların yaşı, cinsiyeti, bölümü, anne ve babalarının öğrenim durumu ile aylık toplam aile gelir miktarı arasındaki ilişkiler test edilerek incelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünü oluşturan finansal tutum ölçeği incelenirken; tutum değişkenini oluşturan dokuz adet ifade tek bir değişkene dönüştürülmüş ve Yapılan normallik analizi sonucunda;

Yine finansal davranış testlerinde olduğu gibi, Özdamar (2003)'e göre, veri setinin homojen dağılması, veri setinin D.K. (Değişim Katsayısı) yüzdesinin % 20'den küçük olması veya veri setinin standart sapmasının veri seti ortalamasının %20'sinden küçük olması durumunda veri setine parametrik testlerin uygulanabileceği (Özdamar, 2003: 98) ışığı altında, araştırma sonuçlarından standart sapmanın 0,542, ortalamanın 3,68 ve değişim katsayısının da % 14,7 çıkmasıyla veri setine parametrik testler uygulanmak suretiyle analiz yapılmıştır.

Morgan ve diğerleri (2011)'nin, verinin çarpıklık (skewness) -1 ile +1 değerlerinden yüksek çıkması durumunda parametrik testlerin yapılmasının ihtiyatlılık açısından önemli olduğuna, diğer yandan bu değerin -1 ile +1'den biraz fazla çıkması durumunda bile parametrik testlerin uygulanabileceği, ilgili yazarların yaptıkları bir analiz örneğinde bu değerin -1,63 çıkması durumunda bile normallik için kabul edilebilir seviyelerde olduğu belirtilmiş olup (Morgan vd., 2011: 51),

Araştırmamızın finansal tutum değişkenine ait basıklık (skewness) değerinin -0,272 çıkmasıyla analizler parametrik testler kullanılmak suretiyle yapılmış bulunmaktadır.

3.8.5.1. Yaşa Göre Finansal Tutum Ortalaması

Yukarıda yer alan atıflar doğrultusunda öğrencilerin yaşlarına göre finansal tutum puan ortalamasını incelemek için parametrik testlerden t-testi analizi yapılmıştır. t-testinin yapılmasının nedeni, öğrencilerin bazı yaş gruplarının frekansının az (örneğin 19 yaşında bir, 20 yaşında bir, 26 yaşında üç ve 27 yaşında dört öğrencinin) olması, bazı grupların frekans sayısının ise fazla (22 yaş grubunda

170 kişi, 23 yaş grubunda da 117 kişi) olması nedeniyle, yaş grupları birleştirilmek suretiyle ilgili demografik değişkenin anakütlesi ikiye düşürülmüş olmasından dolayıdır.

Tablo 34. Öğrencilerin Finansal Tutum Ortalamalarının Yaşa Göre Analizi

Finansal Tutum	N	(Levene's)p	$\bar{x}$	(t-testi) p
Yaş		**0,505**		**0,333**
19-22 yaş	214		3,25	
23 ve üstü	186		3,31	

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşlarına göre incelenen finansal tutum ortalamaları ile ilgili homojenlik testinde, **0,505**'lik değer varyansların homojenliğini işaret etmektedir.

Varyansların eşitliğine göre incelenen ANOVA testi sonucunda p değerinin **0,333** çıkması, yani p>0,05 durumu, öğrencilerin finansal tutum ortalamaları ile yaşları arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaştırmaktadır.

3.8.5.2. Cinsiyete Göre Finansal Tutum Ortalaması

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre finansal tutum puan ortalaması, veriler normal dağıldığından parametrik testlerden t testi uygulanarak incelenmiştir.

Tablo 35. Öğrencilerin Finansal Tutum Ortalamalarının Cinsiyete Göre Analizi

Finansal Tutum	N	(Levene's)p	$\bar{x}$	(t- testi) p
Cinsiyet		**0,001**		**0,688**
Erkek	172		3,29	
Kadın	228		3,26	

Varyansların homojenliği testinde; p<0,05'den (p=0,001) dolayı H_0 reddedilip, varyansların homojen olmadığı hipotezi kabul edilmektedir. Buna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyete göre incelenen finansal tutum ortalamalarında; erkek öğrenciler ($\bar{x}$=3,29) kadın öğrencilerden ($\bar{x}$=3,26) daha yüksek bir ortalamaya sahip olmakla birlikte, t testi anlamlılık (çift kuyruk) değerinin

ikinci satırındaki **0,688** değerinden dolayı öğrencilerin finansal tutum ortalamaları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir fark bulunmadığı anlaşılmaktadır.

3.8.5.3. Öğrenim Görülen Bölüme Göre Finansal Tutum Ortalaması

Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre finansal tutum puan ortalaması, verilerin normal dağıldığı için tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılarak incelenmiştir.

Tablo 36. Öğrencilerin Finansal Tutum Ortalamalarının Bölümlere Göre Analizi

Finansal Tutum	N	(Levene's)p	$\bar{x}$	(Welch) p
Bölümler		**0,002**		**0,449**
İşletme	72		3,22	
İktisat	68		3,36	
Kamu Yön.	56		3,32	
Maliye	45		3,17	
Ekonometri	56		3,38	
Ulus. İlişk.	58		3,20	
Ç.E.E.İ.	45		3,23	

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüme göre incelenen finansal tutum ortalamalarına bakıldığında; en yüksek ortalamanın $\bar{x}$=3,38 ile Ekonometri Bölümünde olduğu, onu $\bar{x}$=3,36 ile İktisat Bölümü ve $\bar{x}$=3,32 ile Kamu Yönetimi Bölümünün izlediği görülmektedir. En düşük ortalamaya sahip bölümün ise, $\bar{x}$=3,17 ile Maliye olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre incelenen finansal tutum ortalamaları ile ilgili homojenlik testinde**, 0,002**'lik değer varyansların homojen olmadığı, dolayısıyla H_0 hipotezinin reddedildiği anlamına gelmektedir.

Varyanslar eşit olmadığından yapılan Welch ve Brown-Forsythe testleri sonucunda, Welch testinin p değeri **0,449** yani p>0,05 çıkmıştır. Bu durumda, öğrencilerin finansal tutumları ile öğrenim gördükleri bölümlere göre anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu çıkmaktadır.

3.8.5.4. Anne Öğrenim Düzeyine Göre Finansal Tutum Ortalaması

Öğrencilerin anne öğrenim düzeyine göre finansal tutum puan ortalaması, verilerin normal dağıldığı varsayımı altında tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılarak incelenmiştir

Tablo 37. Öğrencilerin Finansal Tutum Ortalamalarının Anne Öğrenim Düzeyine Göre Analizi

Finansal Tutum	N	(Levene's)p	$\bar{x}$	(Welch) p
Anne Öğrenim Düzeyi		**0,028**		**0,605**
İlkokul ve daha az	189		3,30	
Ortaokul	105		3,22	
Lise	75		3,37	
Üniversite ve üstü	31		3,27	

Varyansların homojenliği ile ilgili sınamada çıkan 0,028'lik değer H_0'ın reddine yani varyansların homojen olmadığına işarettir. Bu durumda yapılan Welch ve Brown- Forsythe testleri sonucunda, Welch testinin p değeri **0,605** yani p>0,05 çıkmıştır. Bu durumda, öğrencilerin finansal tutumları ile anne öğrenim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucu çıkarılabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin anne öğrenim düzeylerine göre incelenen finansal tutum ortalamalarına bakıldığında; "Lise" öğrenim düzeyinin $\bar{x}$=3,37 ile diğer öğrenim düzey ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir.

Literatür araştırmasında, Barmaki (2015)'e göre öğrencilerin finansal tutumları ile anne öğrenim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamış.

3.8.5.5. Baba Öğrenim Düzeyine Göre Finansal Tutum Ortalaması

Öğrencilerin baba öğrenim düzeyine göre finansal tutum puan ortalaması, verilerin normal dağıldığı varsayımı altında tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılarak incelenmiştir.

Tablo 38. Öğrencilerin Finansal Tutum Ortalamalarının Baba Öğrenim Düzeyine Göre Analizi

Finansal Tutum	N	(Levene's)p	$\bar{x}$	(ANOVA) p
Baba Öğrenim Düzeyi		**0,827**		**0,748**
İlkokul ve daha az	116		3,30	
Ortaokul	107		3,25	
Lise	127		3,24	
Üniversite ve üstü	50		3,33	

Araştırmaya katılan öğrencilerin baba öğrenim düzeyine göre incelenen finansal tutum ortalamaları ile ilgili homojenlik testinde**, 0,827**'lik değer varyansların homojenliğine işaret etmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin baba öğrenim düzeylerine göre incelenen finansal tutum ortalamalarına bakıldığında; "Üniversite ve üstü" öğrenim düzey ortalamalarının $\bar{x}$=3,33 ile diğer öğrenim düzey ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir.

Varyansların eşitliği ile ANOVA testi incelemesi sonucunda p değeri **0,748** yani p>0,05 çıkmıştır. Bu durumda, öğrencilerin finansal tutumları ile babalarının öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucu çıkarılabilmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin baba öğrenim düzeylerine göre incelenen finansal tutum ortalamalarına bakıldığında; "Üniversite ve üstü" öğrenim düzey ortalamalarının $\bar{x}$=3,33 ile diğer öğrenim düzey ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir.

Literatüre göre Barmaki (2015)'e göre öğrencilerin finansal tutumları ile baba öğrenim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamış.

3.8.5.6. Aylık Gelir Miktarına Göre Finansal Tutum Ortalaması

Öğrencilerin aylık gelir miktarına göre finansal tutum puan ortalaması, verilerin normal dağıldığı varsayımı altında tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılarak incelenmiştir.

Tablo 39. Öğrencilerin Finansal Tutum Ortalamalarının Aylık Toplam Gelir Miktarına Göre Analizi

Finansal Tutum	N	(Levene's)p	$\bar{x}$	(ANOVA) p
Aylık Ort. Gelir		**0,072**		**0,567**
1000 TL altı	7		3,25	
1000-1999 TL	95		3,30	
2000-2999 TL	88		3,18	
3000-3999 TL	88		3,36	
4000-4999 TL	54		3,26	
5000 TL ve üstü	62		3,27	

Araştırmaya katılan öğrencilerin aylık ortalama gelir miktarına göre incelenen finansal tutum ortalamaları ile ilgili sınana homojenlik testinde, p değerinin **0,072** olması durumu varyansların homojenliğini anlamına gelebilmektedir.

Varyansların eşitliği sonrası yapılan ANOVA testi sonucunda p değeri **0,567** yani p>0,05 çıkmıştır. Bu durumda, öğrencilerin finansal tutumları ile aylık ortalama gelir miktarları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucu çıkarılabilmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin aylık ortalama gelir miktarına (ailenin geliri) göre incelenen finansal tutum ortalamalarına bakıldığında; en yüksek gelir miktar ortalaması $\bar{x}$=3,36 ile "3000-3999 TL" arası iken, en düşük gelir ortalaması $\bar{x}$=3,18 ile "2000-2999 TL" ve 3000-3999 TL olmaktadır.

Literatür incelemesinde Barmaki (2015)'e göre öğrencilerin finansal tutumları ile aylık ortalama gelir miktarı arasında anlamlı bir farklılık bulunamamış.

3.8.6. Finansal Davranış ve Finansal Tutum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Analizin bu bölümünde, öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutumları arasındaki ilişkinin yönünün ve gücünün belirlenmesi amacıyla **korelasyon** analizi ile finansal tutumların finansal davranışlar üzerindeki etkisini incelemek amacıya **regresyon** analizi yapılmış bulunmaktadır.

3.8.6.1. Finansal Davranış ve Finansal Tutum İlişkisinin Korelasyon Analizi

Tablo 40. Öğrencilerin Finansal Davranış ve Finansal Tutum Düzeyi Arasındaki İlişkin Analizi

		Finansal Davranış	Finansal Tutum	$\bar{x}$
Finansal Davranış	r		0,252**	3,67
	P		**0,000**	
	N		340	
Finansal Tutum	r	0,252**		3,27
	P	**0,000**		
	N	400		

Öğrencilerin Finansal Davranış ve Finansal Tutum düzeyi Arasındaki İlişkin yönünü ve gücünü belirlemek için yapılan Korelasyon Analizi neticesinde; 0,252 değeri pozitif yönlü zayıf bir ilişkinin olduğunu göstermekle birlikte, **0,000** değeri ile araştırmaya katılan öğrencilerin finansal tutumları ile finansal davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmanın son analizi, üniversite öğrencilerin finansal tutumlarının finansal davranışları üzerinde analamlı bir etkiye sahip olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yapılmış olan ve Tablo 41'de sonuçları gösterilen **regresyon** analizidir.

3.8.6.2. Finansal Davranış ve Finansal Tutum İlişkisinin Regresyon Analizi

Tablo 41. Öğrencilerin Finansal Tutumlarının Finansal Davranışları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Model Özeti	R	R^2	ANOVA (Sig.)		
	0,252[a]	**0,604**	**0,000[b]**		
Model	Standartlanmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Sig.
	B	Standart Hata	Beta		
1 (Sabit)	**2,889**	0,168	**0,252**	17,229	**0,000**
tutum	**0,240**	0,050		4,793	**0,000**

Tablo 41'deki regresyon analizi sonuçlarına göre, yüzde olarak ifade edilebilen bir değer olan R kare değerinin 0,604 çıkması, finansal tutumların finansal davranışları % 6 kadar etkilediği şeklinde düşünülmektedir. Bununla birlikte, ANOVA (Sig.) değeri olan 0,000'ın finansal tutumlar ile finansal davranışlar arasındaki ilişkinin anlamlı bir şekilde açıklanabildiği sonucu çıkarılabilmektedir.

Yine, sabit katsayı değeri olan 2,889 değerinin anlamı, finansal davranışların finansal tutumlara bağlı olmadan bu değer kadar etkili olduğu anlamına gelmektedir. Diğer yandan, bu değerin altında yer alan 0,240 değerinin finansal tutumdaki bir birim değişmenin finansal davranışa 0,240 kadarlık bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Son olarak her iki (Sig.) değerinin 0,000 çıkması finansal tutumun finansal davranışlar üzerindeki etkisinin anlamlı bir şekilde açıklandığını ifade etmektedir.

3.8.7. Hipotezlerin Sonuçları

Bu bölümde, araştırmanın hipotezlerine ve hipotez sonuçlarının değerlendirilmesine yer verilecektir.

Tablo 42. Araştırmanın Hipotez Testlerine İlişkin Sonuçlar

Hipotez		Sonuç	Değer	Test
H_1	Üniversite öğrencilerinin finansal davranış düzeyi düşüktür.	**RET**	**3,67**	**Descriptive**
H_{2a}	Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları, yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.	**KABUL**	**0,047**	**t-testi**
H_{2b}	Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır	**RET**	**0,484**	**t-testi**
H_{2c}	Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları, öğrenim gördükleri bölüme göre anlamlı bir farklılık göstermektedir	**RET**	**0,860**	**ANOVA**
H_{2d}	Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları, annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir	**RET**	**0,733**	**ANOVA**
H_{2e}	Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları, babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir	**RET**	**0,508**	**ANOVA**
H_{2f}	Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları, aylık toplam aile gelir miktarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir	**RET**	**0,986**	**ANOVA**
H_3	Üniversite öğrencilerinin finansal tutum düzeyleri düşüktür	**RET**	**3,27**	**Descriptive**
H_{4a}	Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, yaşlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir	**RET**	**0,333**	**t-testi**
H_{4b}	Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık	**RET**	**0,688**	**t-testi**
H_{4c}	Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, öğrenim gördükleri bölüme göre anlamlı bir farklılık göstermektedir	**RET**	**0,449**	**Welch**
H_{4d}	Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir	**RET**	**0,605**	**Welch**
H_{4e}	Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir	**RET**	**0,748**	**ANOVA**
H_{4f}	Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları, aylık toplam aile gelir miktarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir	**RET**	**0,567**	**ANOVA**
H_5	Üniversite öğrencilerinin finansal davranışları ile finansal tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır	**KABUL**	**0,000**	**Korelasyon**
H_6	Üniversite öğrencilerinin finansal tutumları finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.	**KABUL**	**0,000**	**Regresyon**

Çalışmada, öğrencilerin finansal davranış ortalaması 3,67 bulunmuş olup iyi düzeydedir. Buna göre, finansal davranış düzeylerinin düşük olduğunu ileri süren H_1 hipotezi reddedilmiştir.

Araştırma sonuçlarından öğrencilerin finansal davranış ortalaması ile yaşları arasında istatistiksel açıdan bir fark bulunmuş olup ($p<0,05$), H_2 hipotezinin alt hipotezi olan H_{2a} hipotezi kabul edilmiştir.

Araştırmanın diğer bir sonucuna göre, öğrencilerin finansal davranış ortalaması ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunamamış olup ($p>0,05$), H_2 hipotezinin alt hipotezi olan H_{2b} hipotezi reddedilmiştir.

Araştırmanın diğer sonucu olan, öğrencilerin finansal davranış ortalaması ile öğrenim gördüğü bölüm arasında anlamlı bir fark bulunamamış olup ($p>0,05$), H_2 hipotezinin alt hipotezi olan H_{2c} hipotezi reddedilmiştir.

Araştırmanın diğer bir değişkeni olan, öğrencilerin finansal davranış ortalaması ile anne öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunamamış olup ($p>0,05$), H_2 hipotezinin alt hipotezi olan H_{2d} hipotezi reddedilmiştir.

Araştırmanın başka bir değişkeni olan, öğrencilerin finansal davranış ortalaması ile baba öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunamamış olup ($p>0,05$), H_2 hipotezinin alt hipotezi olan H_{2e} hipotezi reddedilmiştir.

Araştırmada, öğrencilerin finansal davranış ortalaması ile aylık toplam gelir miktarı arasında anlamlı bir fark bulunamamış olup ($p>0,05$), H_2 hipotezinin alt hipotezi olan H_{2f} hipotezi reddedilmiştir.

Çalışmada, öğrencilerin finansal tutum ortalaması 3,27 bulunmuş olup öğrencilerin tutum ortalaması orta düzeydedir. Buna göre, finansal tutum düzeyinin düşük olduğu yönündeki H_3 hipotezi reddedilmiştir.

Araştırmaya göre, öğrencilerin finansal tutum ortalaması ile yaşları arasında anlamlı bir fark bulunamamış olup ($p>0,05$), H_4 hipotezinin alt hipotezi olan H_{4a} hipotezi reddedilmiştir.

Araştırmada öğrencilerin finansal tutum ortalaması ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunamamış olup ($p>0,05$), H_4 hipotezinin alt hipotezi olan H_{4b} hipotezi reddedilmiştir.

Araştırmanın diğer sonucu olan, öğrencilerin finansal tutum ortalaması ile öğrenim gördüğü bölüm arasında anlamlı bir fark bulunamamış olup ($p>0,05$), H_4 hipotezinin alt hipotezi olan H_{4c} hipotezi reddedilmiştir.

Araştırmanın diğer bir değişkeni olan, öğrencilerin finansal tutum ortalaması ile anne öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunamamış olup ($p>0,05$), H_4 hipotezinin alt hipotezi olan H_{4d} hipotezi reddedilmiştir.

Araştırmanın başka bir değişkeni olan, öğrencilerin finansal tutum ortalaması ile baba öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunamamış olup ($p>0,05$), H_4 hipotezinin alt hipotezi olan H_{4e} hipotezi reddedilmiştir.

Öğrencilerin finansal davranışları ile finansal tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır şeklindeki H_5 hipotezi kabul edilmiştir.

Öğrencilerin finansal tutumları finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir ifadesinin yer aldığı H_6 hipotezi kabul edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma fakülte öğrencilerinin finansal davranış ile finansal tutum düzeylerinin belirlenmesi, bu davranış ve tutumların öğrencilerin demografik, sosyo-ekonomik ve tanımlayıcı özellikleri ile ilişkili olup olmadığı ve öğrencilerin finansal davranışları ile finansal tutumları arasında ilişkinin belirlenmesi amacıyla Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri üzerine uygulanmıştır.

Çalışma 400 öğrenciye uygulanmış olup bunların; 172'si erkek, 228'i kadın öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin 214'ü 17 ile 22 yaş aralığında, 186'sı ile 23 ve üstü yaş aralığındadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin tümü dördüncü sınıf öğrencisidir. Öğrencilerinden anne ve babası yükseköğrenim mezun olanların sayısı daha azdır. Öğrencilerin ailelerinin büyük bir bölümünün aylık ortalama gelirleri 4000 TL'nin altındadır. Öğrencilerin öğrenim görmekte olduğu bölümlerde almış olduğu muhasebe, finans, ekonomi ve temel para bilgisine ilişkin dersler ile ilgili, İşletme, Kamu Yönetimi, Maliye ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinde öğrenim görenler muhasebe ağırlıklı dersleri; İktisat, Ekonometri ve Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümleri ise ekonomi ağırlıklı dersleri almıştır.

Çalışma sonuçlarına göre öğrencilerin finansal davranış düzeyleri şu şekildedir;

Öğrencilerden aktif olarak kredi kartı kullananların oranı yaklaşık 3/4 olup, bu oranın yaklaşık 3/4'ünün kredi kartına üniversite öğrenimi yıllarında sahip olduğu anlaşılmıştır.

Öğrencilere sorulan finansal davranış ifadelerinden;

- Satın alırken dikkatlice düşünürüm,
- Faturalarımı zamanında öderim,
- İhtiyaçlarımı karşılayamayacağım duruma düşene kadar borç almam,
- Yatırım kararı alırken risk ve getirisini dikkate alırım,
- Kredi kartı borcumun tamamını öderim,

ifadelerine verilen cevaplardan yüksek puan alındığı, dolayısıyla öğrencilerin harcama yaparken ve satın alırken dikkatli oldukları, mümkün olduğu kadar borçtan kaçındıkları, borçları olduğunda hemen ödeme isteğinde oldukları, finansal yatırım kararlarında seçici oldukları genel bir değerlendirmeyle öğrencilerin finansal davranış düzeylerinin iyi seviyede olduğu anlaşılmakla birlikte, Barmaki 2015'e göre öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutum düzeylerinin ölçüldüğü 5 dereceli ve 4 aralıklı değerlendirmeye göre (çok zayıf 1 ile 1,8'de, zayıf 1,8 ile 2,6'da, orta 2,6 ile 3,4'de, iyi 3,4 ile 4,2'de ve çok iyi 4,2 ile 5, Barmaki, 2015: 54-55) çalışmamızda araştırılan öğrencilerin finansal davranış ortalaması 3,67 olduğu ve bu durumda öğrencilerin finansal davranış düzeylerinin iyi düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer yandan, öğrencilerin yarıya yakınının tasarruf yapmadığ görülmektedir. Öğrencilerin tasarruf oranının düşük çıkmasına neden olarak, henüz tasarruf yapabilecek belli bir gelire sahip olmadıkları gibi, ailelerinden edindikleri harçlıklarla ancak öğrencilikleri ile ilgili temel gereksinimleri karşılayabilmeleri şeklinde düşünülebilir.

Öğrencilerin finansal davranış düzeyleri ile sosyo-ekonomik, demografik ve tanımlayıcı değişkenlerle olan ilişkisi incelenmiş ve aşağıdaki ifade edilmekte olan sonuçlar çıkmıştır.

Öğrencilerin finansal davranışları ile yaşları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca, öğrencilerden yaşları 23 ve üstü olanların ortalaması $\bar{x}$=3,75 olup, yaşları 19 ile 22 olanların ortalamasına olan $\bar{x}$=3,62'ye göre daha yüksek olduğu görülmektedir ki, söz konusu sonuca göre öğrencilerin yaşı ilerledikçe finansal davranış düzeylerinin arttığı ileri sürülebilir.

Literatür incelemesinde Lusardi ve Mitchell (2007)'de ki araştırması Amerika'daki yaşlı nüfusun finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu incelenmiş olup, bunun sebepleri arasında yaşlı bireylerin gelirinin düşmesiyle birlikte bir finansal davranış türü olan tasarrufa ayıracak miktarın kalmayışı ya da yaşlılık nedeniyle dolandırıcılık vakalarına karşı oluşan önyargıların oluşması

gösterilmiştir. Bununla birlikte, söz konuus çalışmada araştırılan bireylerin ileri yaştaki bireyler olması bakımından araştırmamızdan farklıdır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyete göre incelenen finansal davranış ortalamalarında, erkek öğrencilerin ($\bar{x}$=3,70) kadın öğrencilerden ($\bar{x}$=3,66) daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu görülmekte birlikte, bu farkın öğrencilerin finansal davranışları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık yaratacak düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır.

Yapılan diğer çalışmalar incelendiğinde araştırmayı destekler nitelikte olan Coşkun (2016)'da da öğrencilerin finansal davranışları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farka rastlanmamış.

Öte yandan, Lusardi vd. (2009)'da kadınlar ile erkekler arasında finansal okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir farklılığın olduğu, kadınların finansal okuryazarlık düzeylerinin erkeklerin finansal okuryazarlık düzeylerinden daha düşük olduğu incelenmiş (Lusardi vd., 2009: 14).

Öğrencilerin finansal davranışları ile öğrenimi gördükleri bölümleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Öyle ki, öğrencilerin öğrenim gördükleri bölüme göre incelenen finansal davranış ortalamaları incelendiğinde, en yüksek ortalamanın $\bar{x}$=3,75 ile Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümünde olduğu, onu $\bar{x}$=3,73 ile Kamu Yönetimi ve $\bar{x}$=3,69'luk değerle İktisat ile Ekonometri bölümlerinin izlediği görülmektedir. Dolayısıyla, finans ve ekonomi derslerinin ağırlıkta olduğu İktisat, Ekonometri ile Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümlerinde finansal davranış ortalamasının yüksek olduğu, aynı zamanda söz konusu derslerin müfredatta daha az yer aldığı Kamu Yönetimi bölümünde de finansal davranış ortalamasının yüksek çıktığı görülmektedir.

Coşkun (2016)'ya göre öğrencilerin finansal davranışları ile öğrenim gördükleri bölümler arasında anlamlı bir fark bulunmamış olup, çalışma bu haliyle araştırmayı destekler niteliktedir.

Barmaki (2015)'e göre ise öğrencilerin finansal davranışları ile öğrenim gördükleri fakülteye göre anlamlı bir farklılık bulunmuş olup, bu farklılığın fakültelerden, fakültelerin bölümlerinden ve bu bölümlerde görülen derslerden kaynaklandığı ileri sürülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin finansal davranışları ile anne öğrenim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Öğrencilerin anne öğrenim düzeylerine göre incelenen finansal davranış ortalamalarına bakıldığında; "Üniversite ve üstü" öğrenim düzeyinin $\bar{x}$=3,79 ile, diğer öğrenim ortalamalarından yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre anne öğrenim düzeyi yüksek olan öğrencilerin finansal davranış ortalamasını yüksek olmasına rağmen yüksek olan bu ortalamanın yer aldığı grup sayısının az oluşu, öğrencilerin finansal davranışları ile anne öğrenim düzeyleri arasında istatistiki açıdan herhangi bir anlamlılığa etkisinin olmadığı sonucu çıkarılabilir.

Literatür incelemesine göre, Lusardi vd. (2009)'da anne öğrenim düzeyine göre finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olduğu incelenmiş (Lusardi vd., 2009: 15). Bu duruma göre, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinde ailelerin belirleyici olduğu, ebeveynlerin eğitiminin finansal okuryazarlığın güçlü bir göstergesi olduğu ve ailenin bazı finansal kazanımlarını direk çocuklarına aktarılabileceği sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin finansal davranışları ile baba öğrenim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin baba öğrenim düzeylerine göre incelenen finansal davranış ortalamalarına bakıldığında; "Lise" ve "Üniversite ve üstü" öğrenim düzey ortalamalarının $\bar{x}$=3,71 olduğu görülmektedir. Burada "Ortaokul" öğrenim düzeyi $\bar{x}$=3,60 ile en düşük ortalamaya sahip öğrenim düzeyidir.

Literatür incelemesinde Barmaki (2015)'e göre öğrencilerin finansal davranışları ile baba öğrenim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamış.

Öğrencilerin finansal davranışları ile aylık ortalama gelirleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Öğrenci ailelerinin aylık gelir miktarına göre incelenen finansal davranış ortalamalarına bakıldığında; "4000-4999 TL" arası gelir miktar ortalaması $\bar{x}$=3,70 ile diğer gelir miktar ortalamalarından yüksek görünmekte iken, en düşük gelir ortalaması $\bar{x}$=3,62 ile "3000-3999 TL" olmaktadır.

Biçer ve Altan (2016)'ya göre, cinsiyet ile finansal okuryazarlığın alt boyutları olan harcama, algı, tutum ve ilgi arasında bir farklılık tespit edilememiş. Coşkun (2016)'da öğrencilerin finansal davranışları ile aylık ortalama gelir miktarı arasında anlamlı bir fark bulunmamış olup, çalışma bu haliyle araştırmamızı destekler niteliktedir.

Bununla birlikte, yaş değişkeni hariç, diğer değişkenler ile finansal davranış arasında farklılık olmayışı olumlu bir durum olarak değerlendirilip, öğrencilerde sosyo-ekonomik, demografik etmenlerle ortaya çıkabilecek finansal davranış düzeylerindeki farklılığın finansal eğitimle kapatılabileceği anlamı çıkarılabilir.

Çalışmanın finansal tutum puan ortalamasına ilişkin sonuçları ise şu şeklidedir. Öğrencilere sorulan finansal davranış ifadelerinden;

- Para sadece harcanmak içindir,
- Para ile ilgili sorular sıkıcı ve zordur,
- Para yaşamda mutlu olmak için önemli değildir,
- Finansal açıdan bugün için yaşamak hoşuma gider,
- Finansal durumumda büyük bir fark yaratmak için fazla çabalamayı düşünmüyorum,
- Para ve finansal konularda fazla bilgilendirilmek istemiyorum,

şeklinde yer alan finansal tutum ifadelerine verdikleri cevaplar sonucunda yapılan puan otalamasının 3,27 çıkması, öğrencilerin finansal tutumlarının orta düzeyde olduğunu, dolayısıyla öğrencilerin parayı, parasal konuları ve ayrıca finansal geleceklerini önemsedikleri sonucu çıkarılabilir. Ters soru karakterli olması nedeniyle ters puanlama yapılan sorulardan en yüksek puan alan ifade "Para ve finansal konularda bilgilendirilmek istemiyorum" ifadesi olmuştur. En düşük

ortalamaya sahip ifade ise “Uzun dönem finansal geleceğime yönelik çok fazla düşünmek beni rahatsız eder” ifadesidir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin finansal tutum düzeylerinin sosyo-ekonomik, demografik ve tanımlayıcı değişkenlerle olan ilişkisi incelenmiş olup, sonuçlar şu şekildedir.

Öğrencilerden yaşları 23 ve üstü olanların finansal tutum ortalaması $\bar{x}$=3,31 ile yaşları 19 ile 22 olanların ortalaması olan $\bar{x}$=3,25’e göre daha yüksek olmakla birlikte, bu farklılık istatiksel anlamda bir farklılık yaratmamış bulunmaktadır.

Öğrencilerin finansal tutumları ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Öğrencilerin cinsiyete göre incelenen finansal tutum ortalamalarında, erkek öğrencilerin ortalaması $\bar{x}$=3,29, kadın öğrencilerin ortalaması ise $\bar{x}$=3,26 bulunmuştur.

Biçer ve Altan (2016)’ya göre, cinsiyet ile finansal okuryazarlığın alt boyutu olan tutum arasında bir farklılık olmadığı ileri sürülmüş.

Öğrencilerin finansal tutumları ile öğrenim görmekte olduğu bölüm arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Araştırma literatürü incelendiğinde, Barmaki (2015)’e göre, öğrencilerin finansal tutumları ile öğrenim gördükleri bölümlere göre anlamlı bir fark bulunamamış, Biçer ve Altan (2016)’ya göre ise, finansal okuryazarlığın alt boyutu olan tutum ile öğrenim görülen bölüm arasında bir farklılık tespit edilmiş.

Öğrencilerin finansal tutumları ile anne öğrenim düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde, her ne kadar anne öğrenim düzeyi “Lise” olan öğrencilerin finansal tutum ortalamaları diğer öğrenim düzeylerine göre yüksek çıkmış olsa da, öğrencilerin finansal tutumları ile anne öğrenim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Öğrencilerin finansal tutumları ile baba öğrenim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunamamış olmakla birlikte, baba öğrenim düzeyi “Üniversite ve üstü”

olan öğrencilerin finansal tutum ortalaması diğer öğrenim ortalamalarına göre yüksek çıkmıştır.

Öğrencilerin finansal tutumları ile aylık ortalama gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bununla birlikte, aylık ortalama aile gelirinin "3000-3999 TL" olduğu öğrenci grubunun $\bar{x}$=3,36 olan ortalamasında olduğu gibi gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin finansal tutum düzeylerinin yüksek olduğu sonucu çıkarılabilir.

Öğrencilerin finansal davranış ve finansal tutum düzeyi arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü belirlemek için yapılan Korelasyon Analizi neticesinde, 0.252 değeri pozitif yönlü zayıf bir ilişkinin olduğunun anlaşıldığı bu çalışmada öğrencilerin finansal davranış düzeylerin iyi düzeyde olduğu, finansal tutum düzeylerinin ise orta seviyede olduğu anlaşılmıştır. Her ne kadar finansal tutum düzeyinin finansal davranış düzeyini tam olarak karşılamadığı görülse de, bu durumun araştırmamızın finansal tutum ile finansal davranış ilişkisi bölümünde ifade edilen durumdan kaynaklanabileceği, bununla birlikte ekonomik etkenlerin ve yaşam şartlarının da bu durumu tetiklediği düşünülmektedir.

Barmaki (2015)'de finansal okuryazarlık, finansal davranış ve finansal tutum düzeyi arasındaki ilişkiyi pozitif yönlü bir ilişki olarak elde etmiş olmakla birlikte, çalışmada öğrencilerin önemli ölçüde bilgi eksikliğinin bulunduğu ileri sürülmüştür.

Çalışmanın son analizi olan üniversite öğrencilerinin finansal tutumlarının finansal davranışlarını ne kadar etkilediği ile ilgili sonuçlara göre, 0,604 olan R kare değerinin finansal tutumların finansal davranışları % 6 kadar etkilediği anlamına gelmektedir. Ayrıca, ANOVA (Sig.) değeri olan 0,000'ın finansal tutumlar ile finansal davranışlar arasındaki ilişkinin anlamlı bir şekilde açıklanabildiği sonucu çıkarılabiir. Yine, sabit katsayı değeri olan 2,889 değeri, finansal davranışların finansal tutumlara bağlı olmadan bu değer kadar etkili olduğu anlamına gelmektedir. Diğer yandan, 0,240 değerinin ise finansal tutumdaki bir birim değişmenin finansal davranışa 0,240 kadarlık bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Son olarak her iki

(Sig.) değerinin 0,000 çıkması finansal tutumun finansal davranışlar üzerindeki etkisinin anlamlı bir şekilde açıklandığını ifade etmektedir.

Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin geleceğin refah toplumunun temeli konumundaki bireyleri olmaları açısından finansal anlamda farkındalığa sahip olmaları, finansal tutum ve davranışlarının olgunlaştığı ve yüksek bir düzeye geldiği yer olan üniversitelerde, kendilerine verilecek daha kapsamlı finansal eğitimlerle bu farkındalıklarının daha üst seviyeye getirilmesi, böylelikle finansal farkındalığı güçlü olan bir neslin oluşturulması amaçlanmıştır.

Sonuç olarak, bir ülkede temel anlamda finansal sistemin etkinliğinin sağlanabilmesi o ülke bireylerinin finansal tutum değerlerinin yüksek oluşuna, finansal tutum değerlerinin yüksek oluşu da finansal eğitimin etkinliğinin arttırılmasına bağlı olacaktır. Öyle ki, konu ile ilgili ülkemizde yapılan bazı çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların ortak bir noktada birleşmediği ve bununla ilgili daha geliştirici bir stratejinin oluşturulmadığı görülmektedir. Oysa öğrencilerinin finansal davranış ve tutum düzeyleri ile ilgili etkinliğin arttırılması için çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlere değinilecek olursa;

- Finansal konularda bilinçlenme ilk olarak ailede başlar. Bu nedenle ailenin bu konuda yeterli eğitimi vermesi gerekmektedir.
- Devletin tüm fertlerine finansal gerçekliği ve bununla ilgili farkındalığı aşılaması ve bununla ilgili çeşitli politik stratejiler geliştirmesi lazımdır.
- Kanun yapıcı ve uygulayıcıların, mesleki örgütlerin, sivil toplum örgütlerinin ve hatta özel teşebbüslerin bile bu konu ile ilgili çalışma yapmak için bir araya gelmesi gerekmektedir.
- Finansal piyasalara erişim ve katılım için piyasanın etkinliğinin arttırılması, olası risklerin ise bildirilmesi gereklidir.
- Ders müfredatlarında yer alan finans, ekonomi ve para yönetimi konularına ek olarak kişisel finans yönetimi ve tasarruf konuların eklenmesi ve öğrencilerin bu konular üzerinde araştırmalara yönlendirilmesi gerekmektedir.

- Finans derslerinin geliştirilmesi ve söz konusu derslerin sunumuyla ilgili olanakların arttırılması şarttır.
- *Finansal Okuryazarlık Endeksi* gibi çalışmaların daha sık yapılması ve sonuçlarının etkin bir şekilde değerlendirilmesi.

KAYNAKÇA

Alkaya, A. ve Yağlı, İ. (2015) "Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), s. 585-589

Atkinson, A. ve Messy, F. A. (2012) "Mearusing Financial Literasy: Result Of The OECD/ International Network On Financial Education (INFE) Pilot Study", *OECD Working Papers On Finance Insurance And Private Pebsions, No.15,* s.7

Barmaki, N., *Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Hacettepe Üniversitesi Örneği*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile ve Tüketici Bilimleri, Doktora Tezi, 2015, Ankara.

Biçer, E. B. ve Altan, F. (2016) "Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık İle İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(4), s.1501-1505.

Denizmen, Ö., *Kartlarınla Mucize Yarat,* Destek Yayınları, İstanbul, 2013.

Cesur, F., *Para ve Para Teorileri*, Paradigma Akademi, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı, İstanbul, 2016.

Coşkun, S., (2016) "Üniversite Öğrencilerinin Finansal Davranış ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Algıları Üzerine Bir Araştırma", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, Cilt 5, Sayı 7, s.2256

Chen, H. and Volpe, R.P. (2002) "Gender Difference İn Personal Financial Literacy Among Cellege Students", *Financial Service Review,* 11(3), s.292

Cude, J. B., Lawrence, C. F., Lyons, C. A., Metzger, K., LeJeune, E., Marks, L. ve Machtmes, K. (2006) "College Students and Financial Literacy: What They Know and What We Need to Learn", *Eastern Family Economics and Resource Management Association- Conference*, s.102

Çıngı, H., *Örnekleme Kuramı*, Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Basımevi, Ders Kitapları Dizisi 20, Ankara, 1990.

Çopur, Z. ve Şafak, Ş. (2003) "Ailede Gelirin Kullanımına İlişkin Karşılaşılan Problemlerin İncelenmesi", *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 2*(6), s.9

Danes, S. M., ve Hıra, T. K. (1987) "Money Management Knowledge of College Students*", Journal of Student Financial Aid*, Volume 17, Issua 1; Article 1, s.4

Demir, E., Saatçioğlu, Ö. ve İmrol, F. (2016) "Uluslararası Dergilerde Yayımlanan Eğitim Araştırmalarının Normallik Varsayımları Açısından İncelenmesi", *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ölçme ve Değerlendirme Bölümü, Curr Res Educ*, 2(3), s.130

Denizmen, Ö., *Kartlarınla Mucize Yarat*, Destek Yayınları, İstanbul, 2013.

Drever, A. I., Odders-White, E. W. Kalısh, C., M. Else-Quest, N., Hoagland, E. M. ve Nelms, N. E. (2015) "Foundations Of Financial Well-Being: Insights İnto The Role Of Executive Function, Financial Socialization And Experince-Based Learning İn Childhood And Youth", *The Journal Of Consumer Affairs*, Spring, Volume 49, Number 1, s.14

Denk, Z., Demir, Ö., ve Sezgin, E. E. (2018) "Kartlı Ödeme Sistemlerinin Finansal Davranış ve Tutum Üzerindeki Etkisi: Elazığ-Malatya İli AVM Müşterileri Örneği", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Araştırma Makalesi,*, Cilt 28, Sayı 1, s.189

Doğanay, M. ve Ünal, O. (2008) "Türkiye'de Lisans Düzeyindeki Finans Eğitimi ve Uygulamanın Beklentiler", *12. Ulusal Finans Sempozyumu, Bildiriler Kitabı*, MGrup A. Ş., Editör, Uzay, Ş., Çelik, A., Çıtak, L. ve Gözbaşı, O., s.338

Durukan, T., Elibol, H. ve Özhavzalı, M. (2005). Kredi Kartlarındaki Taksit Uygulamasının Tüketicinin Harcama Alışkanlıkları Üzerindeki Etkisini Ölçmeye

Yönelik Bir Araştırma (Kırıkkale İli Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 13, s.144

Ergün, B., Şahin, A., Ergin, E. (2014) "Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerinde Bir Çalışma", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7- 34, s. 847.

Er, B. ve Taylan, A. E. (2017) "Lise Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 7, Sayı 14, s. 297

Er, F., Temizel, F., Özdemir, A. ve Sönmez, H. (2014) "Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), s.115

Ersoy, S. ve Nazik, M.H. (2006) "Ergenlerde Tüketicilik Bilinç Düzeyi Üzerine Bir İnceleme", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, s.314

Eryılmaz, A. (2011) "Pozitif Psikoterapi Ve Gelişimsel Rehberlik Bağlamında Ergenler İçin Bütçe Yönetme Konusunda Sınıf Rehberliği Programı", *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi* Uluslararası E- Dergi, 1 (1), s.2

Eskici, Y., *Seçilmiş Ülke Örnekleriyle Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Tasarruflar Üzerine Etkileri,* Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, (2014), Ankara.

Fettahoğlu, S., "Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli'nde Bir Araştırma", *Muhasebe ve Finansman Dergisi, Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü*, 2015.

Furtune, Florentina, (2007) "College Students' Personal Financial Literacy: Economic Impact and Public Policy Implication", *Undergraduate Economic Review*, Volume 4, Issue 1, Article 1, s. 2

Gökmen, H., *Finansal Okuryazarlık*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2012.

Gönen, E. ve Özmete, E. (2007) "Finansal Refah: Finansal Yönetim Sürecinden Duyulan Tatmin, Finansal Davranışlar İle Öz-Saygı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Aile ve Toplum. Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi,* 3(11), s.58

Grohmann, A. (2018) "Financial Literacy And Fnancial Behavior: Evidence From The Emerging Asian Middle Class"*, Pacific-Basin Finance Journal*, 48, s.129

Hayta, B. A. (2009) "Sürdürülebilir Tüketim Davranışının Kazanılmasında Tüketici Eğitiminin Rolü", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) 10* (3), s.144

Hazar, O. ve Öztürk M. Serhat, (2017) "Emeklilerde Finansal Davranışı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi", International Congress Of Eurasion Sciences (ICOESS) Özel Sayısı, 8 (28), s. 212

Hıra, T. K. (1997) "Financial Attitudes, Beliefs And Behaviours: Differences By Age", *Journal of Consumer Studies and Home Economics* 21, s. 271

ING Bank, Sabancı Üniversitesi, *Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması* 1.Çeyrek Raporu, 2017

ING Bank, Sabancı Üniversitesi, *Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması* 2.Çeyrek Raporu, 2017

ING Bank, Sabancı Üniversitesi, *Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması* 3.Çeyrek Raporu, 2017

ING Bank, Sabancı Üniversitesi, *Türkiye'nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması* 4.Çeyrek Raporu, 2017

Jorgensen, B. L., Rappleyea, D. L., Schweichler, J. T., Fang, X. ve Moran, M. E. (2017) "The Financial Behavior of Emerging Adults: A Family Financial Socialization Approach", *J Fam Econ Iss*, 38 s. 57

Kamacı, A., Ceyhan, M. S. ve Peçe, M., A., "Kredi Hacminin Para Arzı ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi"*, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayı, s.402

Kıyılar, M. ve Akkaya, M., *Davranışsal Finans,* Literatür Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2016.

Kılıç, Y., Ata, H. A. ve Seyrek, İ.H. (2015) "Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, s.129-132

Lai, M. M. ve Tan, W. K. (2009) "An Empirical Analysis of Personal Financial Planning in an Emerging Econom", *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, ISSN 1450-2275, Issue 16, s.99-100

Lusardi, A. ve Mitchell, (2007) "Financial Literacy and retirement Prepared-Ness: Evidence And İmplications For Financial Education", *Business Economics*, s.35

Lusardi, A. (2008) "Financial Literacy: An Essential Tool For İnformed Consumer Chose?", *CFS Working Paper No: 19*, s.1

Lusardi, A., Mitchell, O. S. ve Curto, V. (2009) "Financial Literacy Among The Young: Evidence And Implıcations For Consumer Policy", *Center For Research On Pensions And Welfare Policies, Working Paper*, 91/09, s.3-15

Mandell, L. and Klein, L.S. (2009), "The Impact Of Financial Literacy Education On Subsequent Financial Behavior", *SJournal Of Financila Counselin and Planning*, 20(1), s.16

Morgan, A. George, Leech, L. Nancy, Gloeckner W. Gene ve Karen, C. Barnett, *IBM SPSS For Introductory Statistics, Use and Interpretation,* Routledge, Taylor and Francis Group, Fourth Edition, New York, London, 2011.

OECD (2014), "PISA 2012 Results: Students And Money Financıal Lıteracy Skılls For The 21St Ceuntry", *E-Journal Of New World Sciences Academy* (2014), Vol: VI, s.1-200.

Onur, N. ve Nazik, M. H. (2014) "Öğretmenler İçin Finans Alanında Finansal Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması", *E-Journal Of New World Sciences Academy* Vol 9 No. 4, s.91

Özdamar, K., (1999) *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1*. Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Özdamar, K. (2003) *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Araştırma Planlama Toplum ve Örnek Seçimi Güç Analizi Proje Hazırlama Veri Toplama Veri Analizi Bilimsel Rapor Yazımı,* Kaan Kitabevi, 1. Baskı, Eskişehir.

Perry, V. G. ve Morris, M. D. (2005) "Who Is İn Control? The Rol Of Self-Perception, Knowledge, And Income İn Explaining Consumer Financial Behavior", *The Journal Of Consumer Affairs*, Vol 39 No. 2, s.299

https://www.paramiyonetebiliyorum.net (25.02.2019)

Rooij, M.A., Lusardi, A. ve Alessie, R., (2011) "Financial Literacy and Stock Market Participation", *Journal of Financial Economics*, 101 (2), s. 449-472.

Russia's G20 ve OECD, (2013). Advancing National Strategies for Financial Education: Summary of the Joint Russia's G20 Presidency and OECD Publication.http://en.g20russia.ru/load/782248073, (04.09.2018)

Ruiz, F. A. ve Albena, P. (2015) "An Empowermont Model Of Youth Financial Behavior", *The Journal Of Consumer Affairs*, s.550

Sarıgül, H. (2014) "Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerinin Bilgi, Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişki Üzerine Ampirik Bir Çalışma", *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar,* Cilt 51, Sayı 593, s.53-54

Sarıgül, H. (2015) "Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* Cilt 13, Sayı 1, s.201

Shim, S., Serido, J. ve Tang, C. (2012) "The Ant And The Grasshopper Revisited: The Present Psychological Benefits Of Saving And Future Oriented Financial Behaviors", *Journal Of Economics Psycology*, 33, s.156

SPK (2016), "Yatırım Yaparken Nelere Dikkat Etmeliyim?", *T.C. Başbakanlık Sermaye Piyasası Kurulu*, Tuna Dijital, s. 8

Stolper, O. A. ve Walter, A. (2017) "Financial Literacy, Financial Advice, And Financial Behavior", *J Bus Econ Iss*, 87, s. 582.

Strömback, C., Lind, T., Skagerlund, K., Vastfjall, D. ve Tinghög, G. (2017) "Does Self-Control Predict Financial Behavior And Financial Well-Being?", *Journal Of Behavioral And Experimental Finance* 14, s.30

Şarlak, Z., *Finansal Okuryazarlık*, Hangar Marka İletişimi ve Reklam Hizmetleri, 3. Baskı, Ankara, 2013.

Şenses, F., *İktisada Giriş,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.

Tang, N. (2017) "Like Father Like Son: How Does Parent's Financial Behavior Affect their Children's Financial Behavior", *The Journal Of Consumer Affaırs*, s. 284

Tavşancıl, E., *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi,* Nobel Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2006.

Thaler, R. H. ve Sunstein (2017) C. R., *The Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth and Happiness, Çeviren, Günsel, Enver, Dürtme: Sağlık, Zenginlik ve Mutlulukla İlgili Kararları Uygulam,* Pegasüs Yayınları, 4. Baskıdan Çeviri, İstanbul.

TEB ve Boğaziçi Üniversitesi Analitik ve İşgörü Merkezi, *Türkiye'de Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi*, 2017: s.3

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Risk Merkezi, *Bireysel Kredi ve Kredi Kartını Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı,* https://www.riskmerkezi.org (10.09.2018)

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Risk Merkezi, *Bireysel Kredi ve Kredi Kartı Borcu Devam Eden Gerçek Kişi Sayısı,* https://www.riskmerkezi.org (10.09.2018)

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), *Türkiye'de Kredi Kartı Piyasası*, Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaası, 2011, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), *Dünyada ve Türkiye'de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim,* Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaası, 2011, Ankara.

Türk Dil Kurumu (TDK), tdk.gov.tr (13.01.2019)

T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), http://www.sgk.gov.tr (22.01.2019)

Urban, C., Schmeiser, M., Collins, J. M. ve Brown, A. (2018) *The Efects Of High* "School Personal Fnancial Education Policies On Fnancial Behavior", *Economics of Education Review*, s.267

Ünal, S. ve Düger, Y. S. (2015) *"*Akademik Personelin Finansal Gönenç Hâli İle Finansal Davranış Eğilimi Arasındaki İlişkiye Yönelik Ampirik Bir Araştırma" *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Cilt:11, Yıl:11, Sayı: 1, s. 213

World Bank, (2008). Financial Literacy Survey Questionnaire, http://siteresources.worldbank.org (19.12.2018)

Yii Shih, T. ve Chen Ke, S. (2014) "Determinates Of Financial Behavior: İnsights İnto Consumer Money Attitudes And Financial Literacy", *Empırıcal Artıcle Serv Bus* 8, s.218

Yetim, S., *Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri,* Sermaye Piyasası Kurulu Yayını, 1. Baskı, Ankara, 1997.

EKLER

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL DAVRANIŞ VE FİNANSAL TUTUM DÜZEYLERİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA FORMU

Sayın Katılımcı;

Bu çalışma, Trakya Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirilen yüksek lisans tezi çerçevesinde yapılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin finansal davranış ve finansal tutum düzeylerini belirlemeye yönelik olacaktır.

Aşağıdaki soruları cevaplandırarak, araştırmamıza önemli bir katkı sağlamış olacaksınız. Araştırma sonuçlarının gerçekçi ve yararlı olabilmesi, sizlerin anketi doğru ve eksiksiz cevaplandırmanıza bağlı olacaktır. Anketlerden elde edilecek bilgiler sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak olup, başka bir amaç için ve başka bir yerde hiçbir şekilde kullanılmayacaktır.

Göstermiş olduğunuz ilgi ve yardımlarınızdan ötürü teşekkür ederiz.

Prof.Dr. Batuhan GÜVEMLİ — Serkan MEYDAN

T.Ü. İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Öğretim Üyesi — İşletme Anabilim Dalı

Yüksek lisans Öğrencisi

1. KATILIMCILARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1. Yaş ( ) Lütfen belirtiniz

2. Cinsiyet Erkek ( ) Kadın ( )

3. Sınıfı 1. sınıf ( ) 2. sınıf ( ) 3. sınıf ( ) 4. sınıf ( )

4. Öğrenim gördüğünüz bölüm……..

5. Annenizin öğrenim düzeyi

a) İlkokul ve daha az ( ) b) Ortaokul ( ) c) Lise ( ) d) Üniversite ve üstü ( )

6. Babanızın öğrenim düzeyi

a) İlkokul ve daha az ( ) b) Ortaokul ( ) c) Lise ( ) d) Üniversite ve üstü ( )

7. Ailenizin toplam aylık gelir miktarı ne kadardır? Lütfen tüm gelir kaynaklarını(maaş, kira, faiz vb.) dikkate alarak belirtiniz.

a) 1000 TL altı

b) 1000-1999

c) 2000-2999

d) 3000-3999

e) 4000-4999

f) 5000 ve üstü

8. Okuduğunuz bölümde aşağıdaki derslerden hangisi/hangileri var?

a) En az bir dönemi kapsayan kişisel finans dersi,

b) Para yönetimi veya kişisel finansı kapsayan bir ders

c) Ekonomi dersi

d) Ekonomi bilgisini kapsayan bir ders

e) Muhasebe

f) Diğer

9. Aktif olarak kullandığınız kaç tane kredi kartınız bulunmaktadır?

a) Yok

b) 1

c) 2

d) 3

e) 4

f) 5 ve daha üstü

10. İlk kredi kartınızı ne zaman aldınız?

a) Liseden mezun olmadan önce

b) Liseden mezun olduğumda

c) Üniversitenin ilk yıllarında

d) Üniversite öğreniminin sonraki yıllarında

11. Aşağıdakilerden hangisi kredi kartı borcunuzu ödeme şeklinizi en iyi şekilde açıklar?

a) Aylık toplam borcumun her zaman tamamını öderim.

b) Bazen belirli süre için (1-2 ay ya da paramın az olduğu dönemde) toplam borcumu ödeyemem.

c) Genellikle her ay sadece asgari tutarı öderim.

d) Genellikle asgari tutarın altında ödeme yaparım.

12. Kredi kartı borcunuzu ne sıklıkta ödüyorsunuz?

a) Hiçbir zaman borcumu geciktirmedim.

b) Kredi kartına sahip olduğumdan beri bir veya iki kez geç ödedim.

c) Yılda bir veya iki kez geç öderim.

d) Yılda iki defadan fazla geç ödeme yaparım.

13. Borcunuz olduğunda ne kadar endişe duyarsınız?

a) Asla endişe duymam.

b) Biraz endişe duyarım.

c) Bazen endişe duyarım.

d) Genellikle endişe duyarım.

e) Neredeyse her zaman endişe duyarım.

14. Tasarruf ve yatırımlarınızı ne şekilde değerlendirmektesiniz?

a) Hisse senedi.

b) Döviz.

c) Tasarruf bonosu.

d) Devlet tahvili/Hazine bonosu.

e) Yatırım fonu.

f) Vadesiz hesap

g) Vadeli TL hesabı.

h) Vadeli döviz hesabı.

ı) Bireysel emeklilik hesabı.

i) Altın.

j) Tasarruf yapmıyorum.

2.KATILIMCILARIN FİNANSAL DAVRANIŞLARINI BELİRLEMEYE YÖNELİK SORULAR

15 Aşağıdaki ifadeleri okuyarak ne sıklıkla gerçekleştirdiğinizi uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

	İFADELER	**Her Zaman**	**Genellikle**	**Bazen**	**Kısmen**	**Hiçbir Zaman**
1	Satın alırken dikkatlice düşünürüm.					
2	Faturalarımı zamanında öderim.					
3	Kişisel finansal konuları ve olayları yakından takip ederim.					
4	Uzun vadeli hedefler belirler ve bunları başarmak için çaba gösteririm.					
5	Gelir ve giderlerim için bir bütçe yapar ve uygularım.					
6	Ailemde günlük para idaresi konularında kişisel ve ortak sorumluluk alırım.					
7	Son 1 yıl içinde farklı şekillerde (döviz, altın, mevduat hesabı, evde tutma vb.) tasarruf yaptım.					
8	Finansal bir ürün satın alırken ürünü satın aldığım yerden bilgi toplar ve satın alma kararımı topladığım bu bilgiye dayalı olarak veririm.					
9	Finansal bir ürün satın alırken bağımsız kaynaklardan (konunun uzmanı vb.) bilgi toplar ve satın alma kararımı topladığım bu bilgiye dayalı olarak veririm.					
10	İhtiyaçlarımı karşılayamayacağım duruma düşene kadar borç almam.					
11	Yatırım kararı alırken risk ve getirisini dikkate alırım.					
12	Kredi kartı borcumun tamamını öderim.					

13	Elime geçen paradan daha fazla harcama yaparım.					
14	Kredi kartımın maksimum harcama limitine ulaşırım.					
15	Kredi borçlarımı ödemek için nakit avans kullanırım.					
16	Harcamalarımı azaltmanın yollarını ararım.					

3. KATILIMCILARIN FİNANSAL TUTUMLARINI BELİRLEMEYE YÖNELİK SORULAR

16. Aşağıdaki ifadelere ne ölçüde katıldığınızı belirtiniz.

	İFADELER	**Kesinlikle Katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle katılıyorum**
1	Para sadece harcamak içindir.					
2	Para ile ilgili konular sıkıcı ve zordur.					
3	Uzun dönem finansal geleceğime yönelik çok fazla düşünmek beni rahatsız eder.					
4	Para yaşamda mutlu olmak için önemli değildir.					
5	Finansal açıdan bugün için yaşamak hoşuma gider.					
6	Finans dilini anlayabilme yeteneğim zayıftır.					
7	Finansal konularda karar vermeden önce finansal bilgi edinmek için çok zaman ve çaba harcamam.					
8	Finansal durumumda büyük bir fark yaratmak için fazla çabalamayı düşünmüyorum.					
9	Para ve finansal konularda bilgilendirilmek istemiyorum.					